

MEVCUT KENTSEL DOKUDA ÇEVRESEL KALİTENİN İYİLEŞTİRİLMESİ

Stratejik Kalite Planlaması Modeli

Nuran Zeren Gülersoy, Ahsen Özsoy, Azime Tezer
Reyhan Genli Yiğiter, Zeynep Günay

© İstanbul Teknik Üniversitesi 2012

Mevcut kentsel dokuda çevresel kalitenin iyileştirilmesi: stratejik kalite planlaması modeli [e-kitap] / Nuran Zeren Gulersoy... [et diğ.]—
İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012.
142 s.

ISBN 978-975-561- 415-1

1. Kent planlama--Çevresel yönleri 2. Stratejik planlama 3. Toplam kalite yönetimi

I. Gulersoy, Nuran Zeren

Kapak: Zeynep Günay

HT166.M48 2012

CIP

ÖNSÖZ

Bu kitap, İstanbul Teknik Üniversitesi Araştırma Fonundan destek alınarak 2005 yılında tamamlanan 990 no'lu "Mevcut Kentsel Dokuda Çevresel Kalitenin İyileştirilmesi: Stratejik Kalite Planlaması Modeli" başlıklı araştırma projesi kapsamında hazırlanmıştır. Tarihsel ve mimari değer açısından zengin, ancak zaman içinde çeşitli nedenlerle eskiyen ve kullanım standardı düşen kentsel dokularda çevresel kalitenin stratejik planlama yoluyla yükseltilmesi yönünde planlama, tasarım, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde uygulanabilecek bir çalışma sistematiği ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın tamamlanmasına ve kitap olarak yayınlanmasına destek veren İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve Bilimsel Araştırma Proje Birimi'ne teşekkürlerimizi sunarız.

Ocak 2012

Nuran Zeren Gülersoy
Ahsen Özsoy
Azime Tezer
Reyhan Genli Yiğiter
Zeynep Günay

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. KALİTE KAVRAMI VE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ	3
KALİTE ANLAYIŞININ TARİHSEL GELİŞİMİ	3
GÜNÜMÜZDE KALİTE KAVRAMI	8
KALİTE YÖNETİMİ.....	9
STRATEJİK KALİTE PLANLAMASI	11
STRATEJİK PLANLAMA SÜRECİ VE AŞAMALARI	12
Stratejik Planlama Ekibinin Kurulması	12
Mevcut Durum Analizi	13
Misyona Belirlenmesi	14
Vizyonun Belirlenmesi.....	14
İlkelerin Belirlenmesi	15
Stratejik Amaç ve Hedeflerin Saptanması	15
Etkinlik ve Projelerin Hazırlanması.....	16
İzleme, Değerlendirme ve Performans Ölçümü	17
BÖLÜM SONUCU	20
BÖLÜM 2. KENTSEL ÇEVREDE KALİTE DEĞERLENDİRMELERİ	21
KALİTE VE İNSAN İHTİYAÇLARI	21
MİMARİ VE KENTSEL ÇEVREDE KALİTE SORUNU	24
KENTSEL ÇEVRE KALİTESİ, KALİTE GÖSTERGELERİ/BİLEŞENLERİ	28
KENTSEL ÇEVRE KALİTESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE FARKLI YAKLAŞIMLAR	35
Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Organizasyonlar	35
Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Farklı Ölçek ve Kapsamda Örnekler	39
Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Çeşitli Yöntemler.....	52
BÖLÜM SONUCU	62
BÖLÜM 3. KENTSEL ÇEVRE KALİTESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE KATILIMCI PLANLAMA YAKLAŞIMI	63
PLANLAMADA KATILIM KAVRAMININ GELİŞİMİ	63
Katılımın Düzeyi.....	65
Katılımın Derecesi	65
Katılım Yöntem ve Teknikleri	66
KENTSEL ÇEVRE KALİTESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE KATILIM YÖNTEM VE ARAÇLARI	69
KENTSEL ÇEVRE KALİTESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE KATILIMCI UYGULAMA ÖRNEKLERİ	71
Bilgilendirme ve Danışmanlık Seviyesindeki Katılımcı Planlama Örnekleri	74
Ortak Karar Alma Seviyesindeki Katılımcı Planlama Örnekleri	83
Geniş Kapsamlı Katılım Seviyesindeki Katılımcı Planlama Örnekleri	89
BÖLÜM SONUCU	104

BÖLÜM 4. MEVCUT KENTSEL DOKUDA ÇEVRESEL KALİTENİN İYİLEŞTİRİLMESİ: STRATEJİK KALİTE PLANLAMASI MODELİ	105
ORGANİZASYONUN TANIMLANMASI.....	108
Organizasyon Yapısı: Planlama/Kalite Grubu	108
Halk Katılımının Tanımlanması	110
Halk Katılımı Yöntemlerinin Tanımlanması	110
MEVCUT DURUM ANALİZİNİN YAPILMASI.....	112
Sorun ve Olanakların Tanımlanması.....	112
Veri Analizi	112
MİSYONUN BELİRLENMESİ	114
VİZYONUN BELİRLENMESİ	114
İLKELERİN TANIMLANMASI	115
Temel Değerler	115
Kalite Politikaları	115
TEMEL STRATEJİLERİN GELİŞTİRİLMESİ	116
Stratejik Amaçlar	116
Stratejik Hedefler.....	117
STRATEJİK PLAN VE PROJELERİN HAZIRLANMASI	120
Uygulama Araçlarının Belirlenmesi	120
Eylem Takviminin Oluşturulması	120
İZLEME VE DEĞERLENDİRME.....	122
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	124
KAYNAKLAR	126
YAZARLAR	132

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1. Günümüzde Kalite Kavramı	9
Tablo 2.1. Kullanıcı Gereksinmelerinin Derecelenmesi	21
Tablo 2.2. İnsan İhtiyaçları Modeli	23
Tablo 2.3. Fiziki Form Kategorileri.....	29
Tablo 2.4. Yerleşme Kalitesine Yönelik Kriterler	29
Tablo 2.5. Yerleşme Kalitesine Yönelik Kriterler ve Fiziki Form Kategorileri	32
Tablo 3.1. Halk Katılımı ve Katılımcı Planlama Karşılaştırması	64
Tablo 3.2. Arnstein'in Halk Katılımı Aşamaları	66
Tablo 3.3. EPA Halk Katılımı Yöntemleri	67
Tablo 3.4. Kalite Ölçütleri ve Kentsel Katılım Yöntemlerinin Değerlendirilmesi	70
Tablo 3.5. Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Katılımcı Uygulama Örnekleri.	101
Tablo 4.1. SKPM'de Halk Katılımı Yöntem ve Araçları	111
Tablo 4.2. Tarihi Kentsel Dokuda GZFT Analizi.....	113
Tablo 4.3. Eylemler ve Uygulama Araçları	121
Tablo 4.4. Tasarım Kalite Kontrol Listesi.....	123

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1.	Planla-Uygula-Denetle-Düzeltilme Çevrimi	5
Şekil 1.2.	Geleneksel Plan ve Stratejik Kalite Planı	11
Şekil 1.3.	GZFT Analizinde Temel İlişkiler	14
Şekil 1.4.	Bir Organizasyonun Stratejik Planı	16
Şekil.1.5.	EFQM Mükemmeliyet Modeli	18
Şekil.1.6.	RADAR Denetim Diyagramı	18
Şekil 2.1.	Hulme, Manchester	41
Şekil 2.2.	Bridgewater, Somerset.....	43
Şekil 2.3.	Crown Street, Glasgow	45
Şekil 2.4.	Amsterdam, Doğu Limanı.....	47
Şekil 2.5.	Cityscape, Newcastle upon Tyne.....	49
Şekil 2.6.	The Village of Arts and Humanists, Philadelphia.....	51
Şekil 2.7.	The Village of Arts and Humanists, Philadelphia.....	52
Şekil 2.8.	Yayalaştırma Çözümleri.....	54
Şekil 2.9.	İşaretleme ve Yönlendirme.....	55
Şekil 2.10.	Kimlik Oluşturma Çözümleri.....	59
Şekil 2.11.	Kimlik Oluşturma Çözümleri.....	60
Şekil 2.12.	Kamusal Sanatın Kentsel Yaşam Kalitesine Katkısındaki Amaçlar	62
Şekil 3.1.	Cork Tarihi Kent Merkezi.....	74
Şekil 3.2.	Cork Vizyon Merkezi	75
Şekil 3.3.	Uygulama Rehberi ve Halk Bilgilendirme Broşürü	76
Şekil 3.4.	Selanik ve Proje Alanı	77
Şekil 3.5.	Ladadika Bölgesi.....	78
Şekil 3.6.	St.Menas Alanı	79
Şekil 3.7.	Nişantaşı-Teşvikiye Caddesi Cephe Düzenleme Çalışması Önerisi	80
Şekil 3.8.	Kentsel Kalitenin İyileştirilmesine Yönelik Hazırlanan Öneri.....	81
Şekil 3.9.	Cumalıkızık	82
Şekil 3.10.	Mardin, Urfa, Adıyaman.....	84
Şekil 3.11.	Proje Merkezi, Urfa.....	84
Şekil 3.12.	Regent's Kanalı.....	85
Şekil 3.13.	Gorse Stacks için Hazırlanan Kentsel Tasarım Çalışması	87
Şekil 3.14.	Gorse Stacks Yakın Çevresi.....	87
Şekil 3.15.	Henry Meydanı	88
Şekil 3.16.	Longton'da bir Çömlekçi Fabrikası	90
Şekil 3.17.	St. Clement's Gate: Kentsel Kalite İyileştirme Çalışması Yapılan Alan.....	93
Şekil 3.18.	St. Clement's Gate Kentsel Kalitenin İyileştirilmesine Yönelik Hazırlanan Öneri.....	93
Şekil 3.19.	Maryland	95
Şekil 3.20.	Lublin	96
Şekil 3.21.	Baltimore Main Streets Programları, Baltimore	98
Şekil 3.22.	Albina Sokak İyileştirme Çalışmalarına bir Örnek	100
Şekil 4.1.	Stratejik Kalite Planlaması Modeli	107
Şekil 4.2.	Organizasyon Yapısı	109

GİRİŞ

Dünya kentsel nüfusundaki hızlı artış, küreselleşme eğilimi ve beraberinde getirdiği nüfus hareketliliği, kentsel alanlarda çevre kalitesi konularına giderek daha fazla önem verilmesini gerektirmektedir. Günümüzde, kentlerin fiziki nitelikleriyle doğrudan ilişkili olan çevre kalitesi kavramının sosyo-ekonomik geri yansımaları da büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda tüm dünyada, toplam kalite yönetimi konularında üretim ve hizmete dayalı olarak geliştirilen stratejik planlama çalışmalarında, temel yöntem olarak müşteri/kullanıcı odaklı bir yaklaşım izlendiği ve kullanıcı katılımı ve işbirliğinin vurgulandığı bilinmektedir.

Genel anlamda toplam kalite yaklaşımı, kurum, kuruluş ve organizasyonların ürün niteliği ve performansı ile ilgili gibi algılansa da, bu konu mimari ve kentsel çevre ve yaşam kalitesi konularına doğrudan uyarlanabilir. Kalite anlayışının tek bir yapıdan başlayarak ülke ölçeğine kadar her düzeyde uygulanması mümkündür.

Kentsel çevrede tasarım uygulamalarının temelde insanın yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik olduğu bilinmektedir. Kalite anlayışının odağında insan faktörü yer almaktadır. Yapısal çevrenin tasarlanmasında da tasarım etkinliğinin, insan gereksinimlerine cevap verebilecek kapsamlı bir modele dayandırılması gerekir. Gereksinimler, kullanıcının eylemlerini en etkin bir biçimde yerine getirebilmesi için sağlanması gereken fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlardaki koşulları tanımlamaktadır.

Mimari ve kentsel çevrede kalite olgusu, çevreyi oluşturan her bir elemanın/ilişkiler bütününe ya da genel ifadesiyle ürünün niteliğine veya ürünün kullanıcı gereksinimlerine karşı gösterdiği performansa bağlı olarak değerlendirilmektedir. Performans, kullanıcının mekansal tatmin düzeyini doğrudan etkileyen bir faktördür. Yaşam kalitesi, ürün ya da malzemede kalite, tasarım kalitesi gibi konularda beklentilerin sağlanabilmesi ve çevresel kalitenin yükseltilmesi ancak daha üstün bir kaliteyi talep edebilen bilinçli kullanıcıların sürece katkısı ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle kentsel çevrede kalite iyileştirmelerine yönelik çalışmalarda da katılımcı bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir.

Türkiye’de “*kentsel çevrede kalite*” kavramı, geniş kapsamda, İstanbul’da 1996 yılında gerçekleştirilen Habitat Zirvesi’nde tartışılmıştır. Bu konu, Zirve’nin Ulusal Eylem Planı’nda 13. öncelikli konu olan “*Konut, Çevre ve Toplumsal İlişkilerin Kalitesine Yönelik Duyarlılığın Artırılması ve Kalitenin Gerçekleştirilmesi*” başlığında değerlendirilmiştir. Burada sorunun, ekonomik faktörlerin yanında Türkiye’nin “*kentleşme*” ve “*kentlileşme*” sürecine uyum sağlayamamasından kaynaklandığı ve bundan en çok etkilenen yerleşmelerin de tarihsel ve mimari değer açısından zengin eski kent dokuları olduğu vurgulanmıştır.

Zirvede katılım, "türlü aktörlerin işbirliği ile ilgili halkın yaşam kalitesini artırmaya yönelik aktiviteler" olarak tanımlanmıştır (UN-HABITAT, 1996).

Tarihsel ve mimari değer açısından zengin, ancak zaman içinde çeşitli nedenlerle eskiyen ve kullanım standardı düşen kentsel dokularda çevresel kalitenin stratejik planlama yoluyla yükseltilmesi yönünde planlama, tasarım, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde uygulanabilecek bir çalışma sistematiği ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada; öncelikle kalite kavramı ve ardından kentsel çevreye yansımaları kapsamlı olarak irdelenerek, katılımcı planlama yoluyla kentsel çevrede kalitenin iyileştirilmesine yönelik bir kavramsal model önerisi geliştirilmiştir.

Araştırma kapsamında, literatüre ve yerinde yapılan inceleme ve değerlendirmelere dayanılarak Türkiye'de ve Dünya'da uygulanan yaklaşımlardan örnekler derlenmiş; zaman içinde görülen değişimler incelenmeye çalışılmıştır. İncelenen örneklerde, önerilen modele temel oluşturmak üzere çevresel kalite konusunun çeşitli bileşenleri ve aralarındaki ilişkiler irdelenmiştir.

Yukarıda belirlenen amaç doğrultusunda yapılan çalışmalar:

- Kalite kavramı ve toplam kalite yönetimi ve stratejik kalite planlaması kavramlarının irdelenmesi,
- Mimari ve kentsel çevrede kalite sorununun değerlendirmesi,
- Kentsel çevrede kalite iyileştirilmesinde katılım boyutunun irdelenmesi,
- Türkiye ve Dünyada, benzeri değişimleri geçirmekte olan örneklerin ve iyileştirme yaklaşımlarının incelenmesi,
- Kentsel çevre kalitesinin iyileştirilebilmesi için bir model geliştirilmesi,

başlıklarında özetlenebilir.

Mevcut kentsel dokuda çevresel kalitenin iyileştirilmesine yönelik geliştirilen "*Stratejik Kalite Planlaması Modeli*", tasarımdan etkilenen kesimin sürece katılımını öngören, çeşitli aktörlerin işbirliği çerçevesinde yörede yaşayan halkın kendi istekleri doğrultusunda yaşam kalitesini artırmaya katkıda bulunan stratejik bir yaklaşım sunmaktadır.

Model, mevcut durum analizi, misyon ve vizyonun belirlenmesi, stratejik amaç ve hedeflerin saptanması, etkinlik ve projelerin hazırlanması, yapılan çalışmaların izlenmesi, değerlendirme ve performans ölçümünün gerçekleştirilmesi aşamalarını içermektedir.

Önerilen modelde, ilgili bütün tarafların memnuniyetinin sağlandığı, birbirine bağımlı ve ilişkili sistemlerin vurgulandığı, katılımcıların katkılarının maksimize edildiği, sürekli öğrenme ve farklı görüş ve yeniliklere açıklığın sağlandığı, ortaklıkların ve işbirliğinin geliştirildiği, ortak çıkarların değerlendirildiği ve sosyal bütünleşmenin sağlandığı ve sürdürülebilir değer yaratan bir çerçeve sunulmaktadır.

BÖLÜM 1

KALİTE KAVRAMI VE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

Ürün ve hizmette kalite anlayışının başlangıcının, insanlık tarihinin başlangıcı ile eş zamanlı olduğu bilinmektedir. Günümüzde de geçerli olabilecek gerekçelerle mal ve hizmet üretiminde kalite arayışlarına tarihsel süreç içinde hemen her dönemde özel önem verilmiştir. Zaman içinde değişen kalite yaklaşımlarına koşut olarak kalite yönetiminde ve denetiminde de farklı yöntemler izlenmiştir.

Tarihsel süreç içinde kalite yönetimi ve denetiminde:

- Müşterinin/kullanıcının kendisinin ürünün veya hizmetin kalitesini denetlemesi,
- Kalitenin uzman bir grup sanatkar tarafından denetlenmesi (lonca tipi meslek örgütlerinde olduğu gibi),
- Ürünün veya hizmetin üretildiği coğrafi bölgenin ürüne ya da hizmete bir kalite markası vermesi (Bursa ipeği, Bolu aşçısı gibi),
- Ürün örneklerinin kalite denetimi için kullanılması,
- Müşteri/kullanıcı temsilcilerinin kalite denetçisi görevini yüklenmesi,

gibi farklı yaklaşımlar uygulanmıştır. Günümüzde de, bu yöntemlerin birçoğu hala kalite yönetimi ve denetimi amacıyla kullanılmaktadır.

Avrupa'da endüstrinin, küçük atölyeler şeklinde oluşmaya başladığı dönemlerde, atölyede üretim yapan sanatkarların kendileri kalite denetiminden sorumlu tutulmuşlardır. Sanayi devriminden sonra küçük atölyelerin yok olmasından ve yerine büyük fabrikaların kurulmasından sonra kalite denetim sistemi de değişikliğe uğramış, büyük endüstriyel kuruluşlarda, üretim bölümleri kendi ürettikleri ürün ve hizmetin kalitesinden kendileri sorumlu olmuşlardır. Üretim bölümlerinin ilgili birimleri, kalite kontrolü amacıyla kullanılmak üzere yazılı teknik şartnameler/ spesifikasyonlar, teknik resimler ve standartlar geliştirmişlerdir.

KALİTE ANLAYIŞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

İlgili kaynaklardan kalite konusuna ilk çağlarda da kabile reisleri, firavunlar, krallar tarafından büyük önem verildiği anlaşılmaktadır. Eski çağlarda kalite kavramına verilen önem konusunda MÖ. 2150 yılına uzanan, Hamurabi Kanunları örnek gösterilebilir (Gitlow ve diğerleri, 1989).

Hamurabi Kanunları Madde 29 da:

"Eğer bir yapım ustası birine bir ev inşa ederse ve bu ev yeterince sağlam inşa edilmediği için yıkılır ve ev halkından biri ölürse, yapım ustası idam edilir" denilmektedir.

Fenikelilerde de, ticarete dürüstlük ilkesini ve kullanıcı memnuniyetini temel alan, kalite standartları koyan ve ürün kalitesini bu standartlara göre denetleyen müfettişler olduğu bilinmektedir. Fenikelilerde görevli müfettişler tarafından bir üreticinin kalitesiz ürün ürettiği saptanır ve uyarıya rağmen üretici kalitesiz mal ve hizmet üretmeye devam ederse üreticinin elleri kesilirdi (Gitlow ve diğerleri, 1989).

Eski Mısır'da yaklaşık MÖ. 1450 yıllarında yapım sırasında taş blokların düzgün küp şeklinde olabilmesi için müfettişlerin ellerinde iplerle ölçüm yaparak yapım ustalarını denetlediği bilinmektedir. Aynı yöntem, Orta Amerika'da Aztekler tarafından da uygulanmıştır (Gitlow ve diğerleri, 1989).

Ortaçağ'da, 13. Yüzyılda çıraklık ve lonca sistemi gelişmiş ve zanaatkarlar hem eğitici, hem denetleyici görevini üstlenmişlerdir. Ticareti, üretimi ve müşterileri çok iyi tanıyan lonca örgütü, üretimde kalite standartlarını ve denetim kurallarını da belirlemiş ve çıraklıktan başlayarak meslek üyelerini bu kurallara göre eğitme ve denetleme görevini sürdürmüştür. Devlet yöneticileri tarafından ağırlık ve uzunluk ölçütleri saptanmış, kalite standartları belirlenmiştir (Gitlow ve diğerleri, 1989).

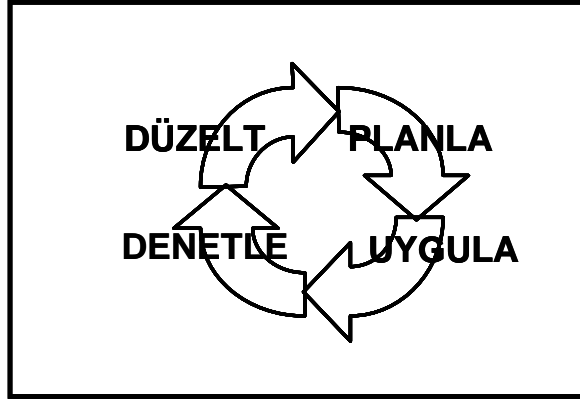
19. Yüzyılda modern endüstri dönemine girildiğinde Amerika Birleşik Devletlerinde Frederic Taylor kalite anlayışında bilimsel yönetimin temellerini atmış, iş planlamasını işçi ve ustaların ellerinden alarak endüstri mühendislerine yönlendirmiştir.

20. Yüzyılda Henry Ford'un Ford Şirketi'nin hareketli üretim bandı ile seri otomobil üretimine başlamasıyla önderlik ettiği Sanayi Devriminin ardından modern kalite denetimi yöntemlerinin de geliştirildiği bilinmektedir. Hareketli üretim bandı yöntemi ile karmaşık üretim sistemleri basitleştirilerek eğitimsiz/niteliksiz işgücünün de üretim sürecinde yer alması sağlanmış ve yüksek teknoloji ile üretilen ürünlerde üretim maliyeti düşürülebilmıştır. Süreç içinde bir denetimci iyi ve kötü ürünleri ayırmaya başlamış ve kalite denetimi üretim sürecinin bir parçası haline gelmiştir. Üretimde planlama ve üretim süreçlerinin birbirinden ayrılmasından sonra, üretim miktar olarak artarken, ürün kalitesi gerilemiş, daha sonra, ürünün kalitesinin üretim süreci içinde, ürünün satıcıya gitmesinden önce denetlenmesi konusu önem kazanmış ve daha sonra ürün ve kalite denetiminin özelleşmiş merkezi bir kalite denetim birimince yürütülmesi gereği benimsenmiştir. Bu şekilde kalite denetimi konusu, temel görevi kalite sorumluluğu olan merkezi birimlere geçmiş; ancak yöneticilerce üretimde karlılık temel hedef olarak kabul edildiği için uzun bir süre daha üretim miktarına ürün kalitesinden daha fazla önem verilmeye devam edilmiştir. 20. yüzyılla birlikte, üretimde sanayi ve hizmet organizasyonları genişlemiş, organizasyonların görevleri daha karmaşık hale gelmiştir. Organizasyonlarda kalite bölümleri büyümeye devam etmiş ve kalite bölümleri içindeki işler çeşitli uzmanlık alanlarına ayrılmaya başlamıştır. Örneğin kalite mühendisliği, test mühendisliği, güvenilirlik mühendisliği, ölçme ve standartlar mühendisliği, emniyet mühendisliği, istatistiksel süreç denetimi mühendisliği gibi alt birimler oluşmaya başlamıştır.

Modern kalite kavramı tarihinde, 1920 ile 1950'li yıllar arasında George Edwards, Walter Shewhart, W. Edwards Deming, Armand Feigenbaum ve Joseph Juran tarafından gerçekleştirilen gelişmeler önemli yer tutar.

Modern kalite kavramının temelini Japonya'da atıldığı ve kalite anlayışının gelişiminin de bu ülkede gerçekleştiği bilinir. Oysa kalite kavramının kökleri, 1920'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde Ben Laboratuvarlarında Walter A. Shewhart tarafından geliştirilen "İstatistiksel Süreç Denetimi/İSD (Statistical Process Control/SPC)" kavramına kadar uzanır (Carr ve Littmann, 1991).

Shewhart aynı zamanda bilimsel çalışma yönteminin temeli olan "Planla-Uygula-Denetle-Düzeltilen/PUDD (Plan-Do-Check-Act/PDCA)" çevrimini de geliştirmiştir. Planla-Uygula-Denetle-Düzeltilen ile bir üretim süreci üzerinde çevrimi tekrarlayarak yüksek performans seviyelerine ulaşmak mümkündür ve bu çevrim günümüzde sürekli iyileştirme olarak da anılır (Carr ve Littmann, 1991).

Şekil 1.1. Planla-Uygula-Denetle-Düzeltilen Çevrimi (Carr ve Littmann, 1991)

Amerika Birleşik Devletleri Savaş Bakanlığı, İkinci Dünya Savaşı sırasında Shewhart'ın "İstatistiksel Süreç Denetimi" yöntemini çok önemsemiş ve fikirlerinden yararlanmak üzere Shewhart'ın öğrencisi, bir matematikçi ve fizikçi olan ve o sırada Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı ve Nüfus Bürosunda araştırmacı olarak çalışan W. Edwards Deming'i işe almıştır. Deming, Amerika Birleşik Devletleri savunma sanayisine "İstatistiksel Kalite Denetimi" anlayışını getirmiş, istatistiksel yöntemlerle kalite denetimi savaşta çok kritik uygulamalarda değerlendirilmiştir. Bu uygulamalar daha çok Amerika Birleşik Devletleri'nde "Z-1" ve İngiltere'de "600 Standartları" gibi askeri yönden çok önemli ve gizli uygulamalarda kullanılmıştır (Carr ve Littmann, 1991).

1950'lerde ve 1960'larda Dünyadaki savaş sonrası ekonomik ortam nedeni ile istatistiksel süreç denetimi askeriye dışında sivil kuruluşlar tarafından yeterince önemsenmemiş, yalnızca üretimde kalite denetimi ile ilgili bölümler tarafından kullanılmıştır. Bilindiği gibi, savaştan sonra pek çok Dünya ülkesinde özellikle Almanya ve Japonya'da sanayi yok olmuş ve üretim sıfıra yakın seviyeye düşmüştü. Dünyada sadece Amerika Birleşik Devletleri endüstrisi tam kapasite çalışmaya devam edebilmişti (Carr ve Littmann, 1991). Tüm Dünya yakılıp yıkılan endüstrisini yeniden kurmak ve şehirlerini yeniden inşa etmek için çok acil olarak gereksinme duyduğu makine, araç, gereç ve malzemeyi sağlama çabasına girmişti.

Savaş sonrası dönemde bu gerekli malzemelerin sağlanabileceği tek kaynak Amerika Birleşik Devletleri idi. Amerika Birleşik Devletleri'nde sanayiciler savaş süresince tam kapasite ile çalışmışlar, tesislerini genişletmişler ve araştırma ve geliştirmeye kaynak harcamışlardı. Bu durum, Amerikalıların tüm dikkatlerini üretime ve üretim miktarını arttırma hedeflerine yöneltmelerine ve bu nedenle de kalite sorunlarını önemli ölçüde göz ardı etmelerine yol açmıştı.

Savaştan sonra, Japonya, ülke sanayisinin yeniden geliştirilmesi konusunda Amerika'dan yardım istedi. Japonya'ya davet edilen Amerikalı uzmanlar, istatistiksel süreç denetimi dahil tüm kalite denetim yöntemlerini de uygulayarak Japon'ların modern endüstrilerinin temellerini atmalarına yardımcı oldular. Bu yöntemler önce elektronik ve haberleşme sanayinde kullanıldı. Ulaşılan sonuçlar "*Union of Japanese Scientists and Engineers (JUSE) (Japon Bilim Adamları ve Mühendisler Birliği)*" de dahil olmak üzere birçok Japon'u etkiledi ve bu çalışmalar sonucunda JUSE Japonya'daki en saygın kalite organizasyonu haline geldi.

1950'li yıllarda Japon yöneticiler, W. Edwards Deming'i ikinci defa ülkeye davet ettiler ve iş dünyası liderlerine istatistiksel süreç denetimi ve kalite denetimi dersleri vermesini istediler. O günlerde Japonlar mallarını dünya pazarlarına ihraç etmeye çalışıyorlardı; ancak ürettikleri kalitesiz mallarla ihracatta büyük sorunlar yaşıyorlardı. Deming üreticilere verdiği derslerde onlara eğer kendi felsefesini ve tekniklerini uygularlarsa dünyanın en kaliteli mallarını üreten ülkesi olabileceklerini anlattı. Japon sanayicileri Deming'i çok ciddiye aldılar ve önerdiği yöntemleri uyguladılar; böylece "*Made in Japan*" in dünyaca kabul edilen bir kalite markası haline gelmesini sağladılar. Bu nedenle Japonya'da her yıl verilen kalite ödülleri, kalite yaklaşımının kurucusu olan Deming adını taşımaktadır (Gitlow ve Gitlow, 1987).

Diğer bir Amerikalı uzman Joseph M. Juran da Japonlara kalite yönetimi ve denetimi konularında yardımcı oldu ve kalite denetimi yöntemlerini bir organizasyonun bütün birimlerine ve fonksiyonlarına yaygınlaştıracak şekilde geliştirdi. Armand V. Feigenbaum Japon'lara ideal kalite uygulaması için bir şirketin bütün bölümlerinin işin içine katılması gerektiğini öğretti. Bu felsefeyi bugün de hala kullanılan *toplam kalite yönetimi* olarak adlandırdı (Deming, 1986).

Sonraki yıllarda Japonlar Abraham H. Maslow, David N. McGregor ile çalıştılar. Abraham H. Maslow'un "*İhtiyaçların hiyerarşisi*" ve David N. McGregor'un "*Y teorisi*" ni uygulamaya başladılar. Ishikawa kısmen Y Teorisi'ni de kullanarak kalite çemberleri ekibini oluşturdu. Bu ekipler istatistiksel süreç denetimi, planla-uygula-denetle-düzeltil ve grup problem çözme teknikleri üzerinde eğitilmiş yöneticiler, işçiler ve danışmanlardan oluşan küçük gruplardı. Organizasyonun her seviyesinde kurulan kalite çemberleri ve istatistiksel süreç denetimi, planla-uygula-denetle-düzeltil tekniklerini gündelik işlerinde kullanmaya başladılar. Kalite çemberleri daha sonra Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da uygulanmaya çalışıldı; ancak Japonya'daki kadar önemli bir başarı sağlanamadı (Deming, 1986).

1970 ve 1980'li yıllara gelindiğinde yabancı firmaların rekabetinin Amerika Birleşik Devletleri firmaları için önemli bir tehdit haline gelmeye başladığı fark edildi. Tehlikenin kaynağını Japonya oluşturuyordu. Japon malları, özellikle elektronik ürünleri ve otomobilleri Amerika pazarını düşük fiyatları, yüksek kaliteleri ve kullanışlılıkları ile işgal etmişti.

Amerikan Şirketleri, hala satış sonrası servis merkezlerinin yaygınlıkları ve bu merkezlerde çabuk tamir yapılması ve bakım hizmetleri sağlanması ile öğünüyorlardı. Japon ürünlerinin yedek parçalarının pahalı olduğunu iddia ediyorlardı. Oysa Japon ürünleri kaliteli olmaları nedeni ile bütün kullanım ömürleri boyunca arızalanmadıkları için satış sonrası servise gereksinme göstermiyorlardı. Kaliteleri, Japon mallarının en önemli tercih nedenini oluşturuyordu. Amerikan Şirketleri Japon Şirketlerinin güçlü rekabetinin nedenlerini araştırdıklarında temel nedenin Japon endüstrisindeki kalite anlayışı, yönetimi, denetimi ve uygulaması olduğunu gördüler (Weaver, 1991). Amerikan firmaları bunun üzerine kalite yönetimine ve denetimine eskisinden daha fazla önem vermeğe başladılar. W. Edwards Deming, Joseph Juran ve Armand Feigenbaum hatırlandı ve Amerikan firmaları kalite kavramını ve onun gerçekte Amerikalı olan öncülerini yeniden keşfetti. Ancak Amerikan şirketleri Deming, Juran ve diğerlerinin mesajlarını Japonlar kadar hızlı anlamakta ve uygulamakta zorlandılar (Carr ve Littmann,1991). Kalite anlayışını kabullenmeleri ve uygulamaları uzun bir süre aldı.

Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakan Yardımcısı John A. Betti; Ford Şirketinde üst düzey yönetici olarak görev yaptığı döneme ait düşüncelerini şöyle anlatıyor (Carr ve Littmann,1991):

"Dr. Deming'in Ford Şirketini ilk ziyaretlerini net olarak hatırlıyorum. Biz kendisi ile kalite, iyileştirme araçları ve hangi programların iş görebileceği hakkında konuşmak istiyorduk. O ise bizimle yönetim, kültür değişimi ve üst yönetimin şirket vizyonu konularında konuşmayı tercih ediyordu. Bizim onun önerdiği toplam şirket kültürel değişimini anlamamız oldukça uzun zaman aldı."

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki birçok özel kuruluş ve kamu kuruluşu; üretim ve hizmetlerinde kalite iyileştirme yöntem ve araçlarını kullanmaya çalıştılar; ancak bu çabaların çoğu beklenen sonuca ulaşamadı. Örneğin bu çabalar içinde önem taşıyan "Amerikan kalite çemberleri hareketi" 1980 ile 1985 yılları arasında en üst düzeye ulaşmış olmasına karşın; kısa bir süre sonra gündemden kalktı. Çünkü genellikle yönetimler kalite anlayışlarını işçilere empoze ederek kabul ettirdiler. İşçiler, istatistiksel süreç denetimi yöntemini kullanarak elde ettikleri bilgiyi benimseyerek kullanmadıkları ve iyileştirme çalışmalarına öncülük etmedikleri için hemen hiç bir yerde istenilen düzeyde başarı sağlanamadı. Yönetimler, "sıfır hata" yaklaşımını bir yönetim standardı olmak yerine; işçiler için zorlama bir motivasyon aracı olarak uygulamaya çalıştılar. Yöneticiler hedeflerle yönetim yaklaşımında olduğu gibi sayısal hedefler kullandılar; ancak çalışanlara gerekli kaynakları sağlamadıkları için, sonuç çalışanların daha fazla moralini bozan sloganlardan ibaret kaldı. Kalite tarihinde bu dönem beklenen başarının sağlanamadığı -Japonya hariç- moral çöküntüsü dönemi olarak adlandırılmaktadır (Weaver, 1991).

1985 ve sonrasında Deming'in yaklaşımları ve "sürekli iyileştirme" (*continuous improvement*) kavramı ile neyi anlatmaya çalıştığı bir ölçüde anlaşılabilir. Kalite yönetiminin otomatik sonuçlar veren bir teknikler grubu olmadığı, bir organizasyon içinde iş yapma yöntemi, bir yaşam şekli olduğu düşüncesi bazı kuruluşlarca benimsendi. Ancak; birçok kuruluşta yöneticiler gereği gibi davranmadıkları için, "toplam kalite yönetimi" (*total quality management*) uygulaması gerçekleştirilemedi.

Bu kuruluşlarda yöneticiler kendi yönetim şekillerinde hiçbir değişiklik yapmaya yanaşmadılar; bunun yerine sadece çalışanların kurallara uymalarını, iş yapma alışkanlıklarını, kalite hedefleriyle değiştirmelerini istediler (Weaver, 1991).

Dr. H. J. Harrington bu konudaki düşüncesini şöyle açıklamaktadır (Gitlow ve Gitlow, 1987):

"Bazen aslında çok açık bir şeyi görmek çok zordur. 1950'lerde iş hayatındaki sorunların %80'inin yönetim tarafından düzeltilemediğinin farkına vardık. 1980'lerin ortalarında aslında 30 yıl önce düşünmüş olmamız gereken yeni bir yaklaşım ortaya çıktı. Problemlerin %80'inden yönetim sorumludur denirken, bunun gerçek anlamını kavrayamadık".

Bir süre sonra, toplam kalite görüşü açısından bakıldığında yapılması gerekenin problemleri önlemek olduğu, problemlerin önlenmesinden de problemlerin tekrarlanmasının önlenmesinin değil, problemlerin ortaya çıkmasının önlenmesinin kastedildiği anlaşıldı.

Mary Walton'un "*Deming Yönetim Metodu*" (Walton, 1988) kitabının W. Edwards Deming tarafından yazılan önsözünde 1986 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde sanayinin çöküşü içinde olmasının nedeni olarak yönetim sorunları gösterilmektedir (Scherkenbach, 1991).

W. Edwards Deming, batı sanayinin çöküşü nedeni şöyle açıklamaktadır:

"Neden batı sanayisi bir çöküş içinde? Neden son yirmi yıl içinde Amerikan dış ticaret açığı daha kötüye gidiyor? Sanayi ürünleri ihracat açığı daha da kötü durumda; çünkü tarım ürünleri ihracatı giderek artmakta. Bizim (Amerika Birleşik Devletleri) işgücümüz var, doğal kaynaklarımız var, tecrübemiz var. Neden bu çöküş? Batı dünyasında hemen bütün şirketlerin karşı karşıya olduğu en büyük problem rakipleri değil, Japonlar da değil. Bu günün rekabete açık dünyasında, en büyük problemler yönetim tarafından kendi kendimize ceza olarak kendi evimizde yarattığımız problemlerdir" (Washington, 10 Mart 1986).

GÜNÜMÜZDE KALİTE KAVRAMI

Günümüzde geçerli kalite konularında ayrıntıya girmeden önce *kalite* kavramının tanımlarına kısaca göz atmak yararlı olabilir.

J. M. Juran'a göre; *kalite*; "*kullanım amacına uygunluk*" tur. Yine Juran (1989)'a göre kalitenin "*ürün performansı*" ve "*hatasız olmak*" gibi iki önemli anlamı vardır.

Ürün performansı; "*üründen, kullanımından tatmin olma bakış açısı*"; hatasız olmak; "*üründen, kullanımından memnuniyet duyma bakış açısı*" olarak tanımlanabilir (Juran, 1988).

Burada "*üründen tatmin olma*" ve "*tatmin olmama*" özelliklerinin birbirinin tersi olmadığına dikkati çekmek gerekir.

Ürün tatmini, "müşterilerin/kullanıcıların ürünü satın alma nedenleri" ve üründen tatmin olmama ise "üründen şikayet etme nedenleri" olarak açıklanabilir (Tablo 1.1.).

Tablo 1.1. Günümüzde Kalite Kavramı

Değerlendirme	Ürün performansı	Hatasız olmak
Kullanım ihtiyacı	Doğru özellikler	Doğru üretilmiş
Kullanıcı bakış açısı	Tatmin olmuş	Tatmin olmamış
Etkiler	Gelir	Maliyet
Kalite maliyeti	Yüksek	Düşük

1990'lara girildiğinde, kullanıcıların ve müşterilerin ürün beklentileri hizmet ve üründe yalnız kalite ile sınırlı değildi, aynı zamanda "ürün mükemmeliyeti" kavramı da gündeme gelmişti. Westinghouse Radyo ve Televizyon Yayıncılık Şirketi'nin yönetim kurulu başkanı Bert Stonier'in de belirttiği gibi; 21 yüzyıla girerken yeni bir kullanıcı türü ve yeni ve giderek daha fazla istekte bulunan bir çevre ortaya çıkmıştı (Gitlow ve Gitlow, 1989).

Yeni tanımlamaya göre: kalite; "her zaman işi, doğru yapmaktır"

mükemmeliyet; "her zaman doğru işi, doğru şekilde yapmaktır".

Miami Üniversitesi'nden Howard Gitlow ve arkadaşları kalite tanımına yeni bir yaklaşım getirmiştir.

Gitlow ve Gitlow (1989)'a göre:

"kalite; bir ürün veya hizmetin müşterisi veya kullanıcısının varlığı yargıdır ve bir kuruluşun müşteri, üretici, yatırımcı, çalışanlar ve toplum ilişkileri de dahil; geniş anlamda üretim süreçlerinin toplu ve sürekli iyileştirilmesini de kapsar".

Geniş kapsamlı süreçlerin iyileştirilmesinde üç kalite türünden söz edilebilir:

- Tasarım kalitesi / yeniden tasarım kalitesi,
- Uygunluk,
- Performans.

Carr ve Littman'a göre, kalitenin sürekli iyileştirilmesinden sorumlu üst yönetimin kalitenin üç türünü, kalite ve üretim verimliliği arasındaki ilişkiyi ve kaliteyi iyileştirmenin getirilerini iyi anlamaları gerekir. Kalite dünyasında organizasyon, grup çalışması ve iletişim en önemli değerlerdir (Carr ve Littmann,1991).

KALİTE YÖNETİMİ

Deming (1986)'in kalite yönetiminde önerdiği 14 temel ilke, davranış değişikliği yoluyla kalite ortamı oluşturmayı, bu ortamı yerleştirmeyi ve istatistiksel yöntemler kullanarak süreci sürekli iyileştirmeyi hedefleyen bir rehber niteliğindedir ve günümüzde hala geçerliliğini korumaktadır.

Kalite Yönetimi için Deming'in 14 temel ilkesi aşağıda sıralanmaktadır (Deming, 1986):

- Bir plan yaparak rekabetçi olabilmek için ürün ve hizmetin iyileştirilmesi yönünde sabit bir amaç yarat, iş hayatına devam et ve topluma iş yarat.
- Yeni felsefeye ayak uydur. Bu yeni ekonomi çağında hiç kimse gecikmeler, hatalar, hasarlı malzemeler ve hatalı işçilik seviyeleri ile yaşayamaz.
- Kitlesele denetime bağımlılığı sona erdir. Onun yerine kalitenin kitlesele denetimine gerek bırakmayacak şekilde ürünün istenen özellikler içinde bulunduğunun istatistiksel ispatını iste.
- En düşük fiyatı verene işi ihale etme uygulamasına son ver. Bunun yerine, fiyat ile birlikte anlamlı kalite ölçümlerine önem ver. Her bir malzeme ve bileşen için sadece bir üretici ile uzun süreli, güven ve sadakate dayalı bir ilişki kurma yönünde davran.
- Kalite ve verimliliği arttırmak ve bu şekilde sürekli olarak maliyetleri azaltmak için üretim ve hizmet sistemini sonsuza kadar ve sürekli bir şekilde iyileştir.
- Modern eğitim yöntemlerini kurumsallaştır.
- Modern yönetim sistemlerini kurumsallaştır.
- Korkuyu yok et, bu şekilde herkes şirket için etkili ve verimli bir şekilde çalışabilir.
- Organizasyonel engelleri kaldır, herkes problemleri öngörebilmek ve çözebilmek için bir takım halinde çalışmalıdır.
- İşgücüne yönelik gelişmiş güzel sayısal hedefleri, posterleri ve sloganları ortadan kaldır, çünkü bunlar gerekli yöntemlerle ve altyapı ile desteklenmedikçe sonuç vermeyecek daha yüksek verimlilik seviyelerini hedefler.
- İş standartlarını ve sayısal kotaları yok et.
- Çalışanların kendi emekleri ile işçilikleri ile gururlanmalarını önleyen sınırları kaldır.
- Etkin bir eğitim ve öğretim programı yarat.
- Önceki 13 maddeyi her gün ileriye doğru zorlayacak bir yapı kur.

1980'lerden sonra, tüm ilgilerini ve çabalarını üretim süreçlerini düzeltmeye ve iyileştirmeye yoğunlaştıran kuruluşlar, bir süre sonra işin yanlış tarafında yer aldıklarını fark ettiler ve üretim süreçlerinin iyileştirilmesi yerine iş yönetimi süreci iyileştirmesine yöneldiler. Sonuçta iş yönetimi süreci iyileştirmesi denilen yeni bir iyileştirme stratejisi ortaya çıktı.

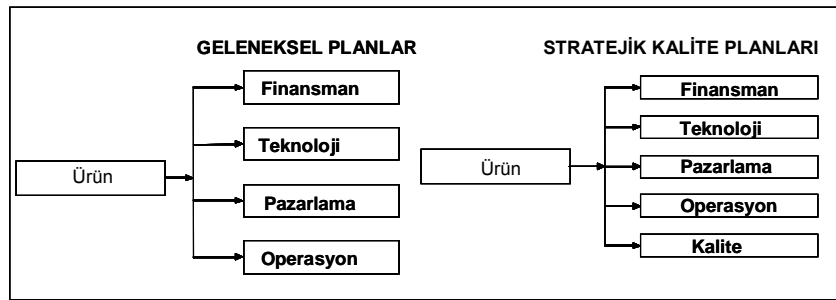
Bu stratejiler içinde:

- İş yönetimi süreçlerinin güvenilirliğinin artırılması,
- Cevap verme süresinin azaltılması,
- Maliyetin azaltılması,
- Stokların azaltılması,
- Üretimin iyileştirilmesi,
- Pazar payının artırılması,
- Müşteri memnuniyetinin artırılması,
- Çalışanların morallerinin yükseltilmesi,
- Karlılığın artırılması,
- Bürokrasinin azaltılması gibi konular önem kazandı.

Süreç iyileştirme bugün sürekli iyileştirmeye dönüşmüştür. Süreçten ve üründen etkilenen herkes müşteri/kullanıcı olarak adlandırılmaktadır. Müşteri/kullanıcı ifadesi; hem gerçek kişiler, hem de organizasyonlar ve şirketler gibi tüzel kişiler için kullanılmakta; devlet, toplum ve çevre gibi iç ve dış güçleri de kapsamaktadır. Bir organizasyon değişmeye başlayınca, değişimi ve iyileşmeyi durdurmak, tamamlanmış saymak söz konusu değildir. Bu nedenle sürekli değişim ve iyileştirme "*toplam kalite yönetimi/TKY (total quality management/TQM)*" nin esası haline gelmiştir. Bir organizasyon bilgi paketlerini (*know-how*) ve yeni teknolojileri satın alabilir; ancak kaynağının sadece çalışanlar olduğu sürekli iyileştirmeyi satın alamaz. Bu ancak organizasyonun kendi içinde tüm paydaşların katılımı ile sağlanabilir.

STRATEJİK KALİTE PLANLAMASI

Planla, uygula, denetle, düzelt (PUDD) çevrimi planlama ile başlar. Birçok organizasyon, stratejilerini ve planlarını geliştirirken, geleneksel olarak finansal, teknolojik, pazarlama ve operasyon birimlerini dikkate alır. Kalite mutlaka "*stratejik kalite planlaması*" nın ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Geleneksel ve stratejik kalite planlamaları Şekil 1.2' deki gibi ifade edilebilir.

Şekil 1.2. Geleneksel Plan ve Stratejik Kalite Planı (Juran Institute, 1992)

Stratejik planlama, esas olarak sistemin bulunduğu nokta ile ulaşmayı istediği düzey arasındaki yolu tanımlar. Bu planlama ile kuruluşun amaçları, hedefleri ve bunları sağlayacak yöntemler belirlenir. Stratejik planlama girdilere değil, sonuçlara odaklıdır ve geleceği yönlendirir. Sistemli bir yöntemle ilgili

organizasyonun kendisini tanımlamasını, hizmet ve ürünlerini değerlendirmesini ve denetlemesini sağlar. Stratejik planlama, uzun soluklu bir yaklaşımdır ve organizasyonun farklı gereksinmelerine uyarlanabilen bir araçtır. Stratejik plan yalnız bir doküman değil, uygulanması gereken bir süreçtir. Stratejik planlama sürecinin kuruluşun en üst düzey yöneticisi tarafından desteklenmesi gerekir; ancak bu süreç ilgili tüm taraflarca, her düzeydeki yönetici ve çalışanlarca benimsenmezse, ortak çaba ve katkı sağlanmazsa başarıya ulaştırılması olanaksızdır.

Bu kapsamda stratejik planlama (DPT, 2003):

- Sonuçların planlanması,
- Değişimin planlanması,
- Geleceğin gerçekçi bir resmi,
- Kaliteli bir yönetim aracı,
- Katılımcı bir yaklaşım,
- Hesap verme sorumluluğunun temeli olarak tanımlanabilir.

Stratejik planlama ile temelde aşağıdaki dört durumun belirlenmesi amaçlanır:

- Organizasyonun o anda bulunduğu durum,
- Organizasyonun ulaşmak istediği konum,
- Organizasyonun hedeflediği konuma ulaşabileceği yöntem ve araçlar,
- Organizasyonun başarısını takip etme ve değerlendirme yöntem ve araçları.

STRATEJİK PLANLAMA SÜRECİ VE AŞAMALARI

Stratejik planlama sürecinin aşamaları aşağıda sıralanmıştır (DPT, 2003):

- Stratejik planlama ekibinin kurulması,
- Mevcut durum analizi,
- Misyonun belirlenmesi,
- Vizyonun belirlenmesi,
- İlkelerin (temel değerler ve kalite politikalarının) belirlenmesi,
- Stratejik amaç ve hedeflerin saptanması,
- Etkinlik ve projelerin hazırlanması,
- İzleme, değerlendirme ve performans ölçümünün gerçekleştirilmesi.

Stratejik Planlama Ekibinin Kurulması

Stratejik planlama sürecinin başında planlamanın tüm aşamalarında görev alacak planlama ekibinin kurulması gerekir. Planlama ekibinde planlama sürecinin gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip, kuruluşun hedef kitlesini yeterince tanıyan ve organizasyonun temel birimlerini temsil eden üyelerin yer alması beklenir.

Mevcut Durum Analizi

Stratejik planlama belirli verilere gereksinime duyar. Mevcut durum analizinde; çevre koşullarının belirlenmesi, organizasyonun güçlü ve zayıf yönlerinin, dış çevredeki fırsatların ve tehditlerin belirlenmesi, şirketin özgün avantajlarının /güçlü yanlarının ve zaaflarının/zayıf yanlarının saptanması istenir (Juran Institute, 1992).

Planlamaya başlarken, detaylı bir araştırmanın yapılmış olması gerekir. Her plan, ulaşılması gereken bir iyileşme içerdiğinden mevcut durumun önceden bilinmesi şarttır. Sorunlar saptanamazsa; hedeflenen düzeye ulaşmak için gerekli önlemler alınmaz.

Mevcut durum analizinde:

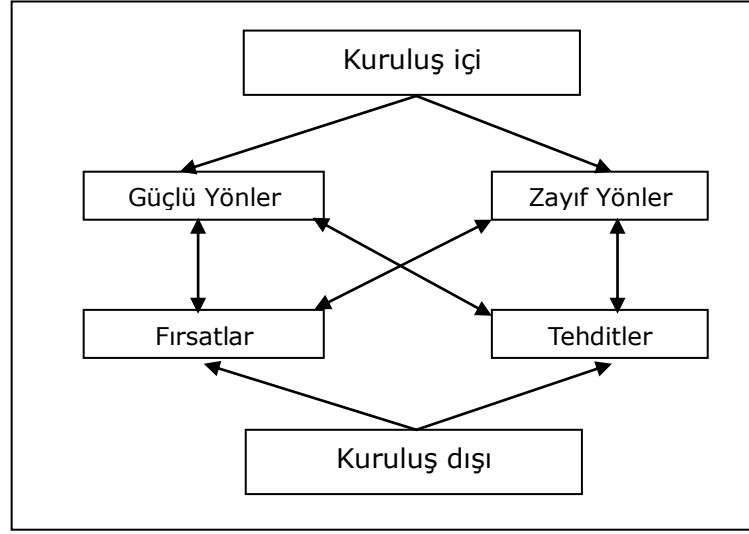
- Kuruluşun iç yapısının analizi: Kuruluşun kültürünün, görev ve yetkilerinin, performansının, sorunlarının, potansiyellerinin, insan kaynaklarının ve teknolojik düzeyinin saptanması,
- Kuruluşun dış koşullarının analizi: Kuruluşun içinde yer aldığı, faaliyet gösterdiği dış çevrenin analizi,
- Geleceğin analizi: Kuruluşun gelecekte karşılaşılabileceği gelişmelerin analizi,
- Paydaşların analizi: Gelişmelerden olumlu ya da olumsuz yönde etkilenenlerin analizi yapılır.

Mevcut durum analizi kapsamında kullanılan temel yöntem "*Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler/ GZFT Analizi (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats/ SWOT Analysis)*" dir. Bu analiz, bütün kuruluş için veya kuruluşun sadece teknoloji, finansman ve pazarlama gibi bölümleri için hazırlanabilir. Bu analizde dikkat edilmesi gereken nokta; güçlü ve zayıf yönlerin kuruluşun kendisi ile fırsatlar ve tehditlerin ise kuruluşun içinde bulunduğu çevre ile ilgili konular olmasıdır. Bu iki konu genellikle birbirine karıştırılır. Bununla birlikte analiz için kullanılacak tek araç GZFT (SWOT) analizi değildir ve daha başka analiz teknikleri; çeşitli istatistiksel yöntemler de kullanılabilir. (Juran Institute, 1992).

Kuruluşun mevcut durum analizinde, geçmiş performansı, sorunları dikkate alınarak gelecek potansiyelinin belirlenmesi hedeflenir. Güçlü yönler kuruluşun hedeflerini destekleyecek, zayıf yönler ise geleceğe yönelik olarak alınması gereken önlemlere temel oluşturacaktır.

Çevre analizinde çevresel etkenlerin organizasyon için ne tür fırsat ve tehdit oluşturduğu araştırılır. Durum analizinde bir diğer önemli veri grubu, hedef kitle, müşteri ve ilgili tarafların mal ve hizmet gereksinmelerine ve beklentilerine ilişkin bilgilerdir.

Durum analizi sonucunda elde edilen veriler stratejik plana yansıtılacak şekilde kullanıma hazır hale getirilir.

Şekil 1.3. GZFT Analizinde Temel İlişkiler

Misyonun Belirlenmesi

Misyon bir kuruluşun varlık nedenini açıklar. Kısaca kuruluşun hangi işi, nasıl ve kimin için yaptığını ifade eder. Misyon genellikle bir organizasyonun kurucuları tarafından planlama ekibi ile birlikte belirlenir. Zaman içinde değişen teknoloji ve piyasa koşulları organizasyonun misyonunu etkileyebilir ve değiştirebilir. Örneğin günümüzde bazı ülkelerde postaneler, tahsilat bankacılığına görevini de üstlenmektedir (Juran, 1988; EFQM, 2003).

Bir kuruluşun misyonunun,

- Kuruluşun var olma nedenini,
- Kimlere hizmet ettiğini,
- Çalışma alanlarını,
- Hangi gereksinmelere yanıt verdiğini,
- Yerine getirmekle yükümlü olduğu yasal görevleri,
- Kuruluşun amacını kısa ve net bir şekilde açıklaması beklenir.

Vizyonun Belirlenmesi

Vizyon, organizasyonun geleceğini tanımlar. Bir organizasyonun gelecekte nerede olmak veya ne elde etmek istediğini açıkça belirleyen en temel anlatımdır.

Vizyon kullanıcı odaklı, zorlayıcı fakat ulaşılabilir, organizasyonda paylaşılmış ve uğrunda çalışmaya değer olmalıdır. Organizasyonlar bir vizyon geliştirmek için mevcut durumlarını, yerleşmiş kültürü, içinde buldukları çevreyi, dünyanın nasıl değişmekte olduğunu, paydaşların ve devletin değerlerini dikkate alırlar (Juran, 1988; EFQM,2003).

Bir kuruluşun vizyonunun,

- Kuruluşun ideal geleceğini,
- Kullanıcılar, çalışanlar, diğer organizasyonlar, yöneticiler tarafından algılanma biçimini açık ve net bir şekilde tanımlaması istenir.

Vizyonun özgün, kısa ve akılda kalıcı, ilgi çekici, ideal olanı tanımlayıcı özellikler taşıması beklenir.

İlkelerin Belirlenmesi

Vizyon ve Misyona ilave olarak, çeşitli organizasyonlar temel değerlerini ve kalite politikalarını "*ilkeler*" belirleyerek açıklamaktadırlar.

Temel değerler, o organizasyona iş hayatında yön veren iş yapma anlayışı ve davranış şekilleri, o organizasyonun anlayışına göre yasal, ahlaki, müşteri ilişkileri konuları ile organizasyonun kabul edemeyeceği düşünce şekillerini ortaya koyan bir ilkeler bütünüdür.

Organizasyonların paydaşlar ve/veya üst yönetim tarafından kabul edilen ve kullanıcılara garanti edilen "*kalite politikalarını*" tanımlamaları ve bunu aynı zamanda organizasyonun çalışanlarına aktararak organizasyonun bütün kademelerinde tek ve ortak bir kalite anlayışı oluşturmaları beklenir.

İlkelerin,

- Kuruluşun temel çalışma felsefesini,
- Kuruluşun çalışmalarına temel teşkil eden değerleri,
- Kuruluşun elemanları tarafından benimsenen ortak değerleri, kalite politikalarını açıklaması istenir.

Stratejik Amaç ve Hedeflerin Saptanması

Stratejik Amaçlar

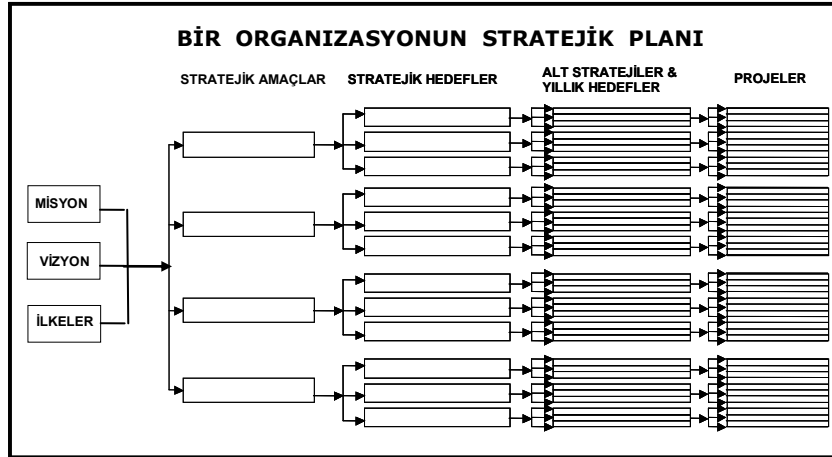
Stratejik amaçlar, organizasyonun ulaşmayı arzu ettiği kavramsal sonuçlar olarak tanımlanabilir. Stratejik amaçlar kuruluşun nereye ulaşmak istediği sorusuna yanıt verir. Stratejik plan oluşturulmaya vizyon'dan başlanır. Her stratejik amaç doğrudan vizyonla bağlantılıdır ve organizasyonun vizyonunu temel öğeleri içerir.

Stratejik amaçlar:

- Organizasyonun misyonunu yerine getirmek için yapması gerekli işleri,
- Organizasyonun kısa ve orta vadede başarmak istediği işleri tanımlar.

Stratejik Hedefler

Stratejik hedefler; stratejik amaçların gerçekleştirilebilmesi için ortaya konulan özel alt amaçlardır. Stratejik amaçlar, stratejik hedefler ve alt stratejiler olarak ayrıntılandırılabilir (Bkz. Şekil 1.4). Bir amaçla ilgili stratejik hedefler toplandığında ana stratejiyi oluştururlar.

Şekil 1.4. Bir Organizasyonun Stratejik Planı (Juran, 1988; EFQM,2003)

Her hedef mutlaka spesifik, ölçülebilir, planlanmış, sonuçları gözlemlenebilir ve somut olmalıdır. Her strateji ve stratejik hedef, bu strateji ile ilgili, sorumlu ve yeterli yönetsel güce de sahip bir kişiyle ilişkilendirilir ve bu kişi strateji lideri veya strateji sahibi olarak adlandırılır. Alt stratejiler ise bölünerek en altta yıllık hedeflere ve projelere ayrılırlar.

Öngörülen hedeflerle,

- Kuruluşun misyon, vizyon, ilkeler ve stratejik amaçları ile tutarlı olması,
- Bir stratejik amaca ilişkin tüm hedefler gerçekleştirildiğinde amaca ulaşılabilmesi,
- Belirli bir süre içinde gerçekleştirilmesinin sağlanabilmesi gerekir.

Etkinlik ve Projelerin Hazırlanması

Alt stratejiler, bölünerek projelere ayrılırlar. Yıllık hedefler için bölüm veya grup sorumluları ve projeler için proje liderleri veya sorumluları görevlendirilir.

Faaliyet ve projelerin oluşturulmasında ve uygulanmasında DPT tarafından da benimsenen genel yaklaşım aşağıda sıralanmıştır (2003):

- Birbirleri ile etkileşim içinde olan etkinlikler ve projeler doğru olarak tanımlanmalıdır.
- Uygulamalar belirli hedeflere yönelik olmalıdır.
- Projeler birbirleri ile ve başka hedeflerle çelişmemelidir.
- Proje ve faaliyetleri gerçekleştirecek birimler belirlenmeli, yetki ve sorumlulukları tanımlanmalıdır.
- Faaliyet ve projeler uygulanırken diğer kurum ve kuruluşlar ile ilgili taraflar arasında işbirliği ve koordinasyon oluşturulması sağlanmalıdır.
- Her bir faaliyetin bütçe ile ilişkisi kurulmalıdır.

İzleme, Değerlendirme ve Performans Ölçümü

İzleme ve değerlendirme; uygulama sonuçları ile önceden belirlenen stratejik amaç ve hedeflerin karşılaştırmalı analizi aşamasıdır. Stratejik Planlar uzun ve orta vadeli planlardır; ancak her yıl gözden geçirilmeleri ve süreçte gerekli düzeltmelerin ve değişikliklerin yapılması gerekir. Bu değerlendirmelerin, bir araya gelebilen en büyük grup tarafından yapılması ve kuruluştaki görevli, mümkün olan bütün yöneticilerin katkılarının sağlanması beklenir. Sonuç ve değerlendirmelerin bütün çalışanlara iletilmesi ve organizasyonun ne yönde geliştirileceğinin tüm çalışanlara benimsetilmesi gerekir. Kuruluştaki tüm çabaların vizyon doğrultusunda belirlenen amaca yönelik olması beklenir.

İzleme ve değerlendirmede aşağıdaki sorulara yanıt aranır:

- Ne yapıldı?
- Başarı nasıl anlaşılır?
- Uygulama ne kadar etkili?
- Neler değiştirilmelidir?
- Gözden kaçan bir şey var mı?

Performans Ölçümü ve Değerlendirmesi

Değerlendirmede kullanılan yöntem *performans ölçümüdür*. Performans ölçümü, performans göstergeleri kullanılarak uygulama sonuçlarının ölçülmesidir. Performans göstergeleri "*girdi, çıktı, verimlilik*", sonuç ve kalite göstergeleri olarak gruplandırılır.

Girdi; "*bir ürün veya hizmetin üretimi için gereken fiziksel, parasal ve insan kaynağı*"dır.

Çıktı; "*üretilen mal ve hizmet miktarı*"dır.

Verimlilik; "*birim çıktı başına girdi veya maliyet*"tir. Girdi ve çıktı arasındaki ilişkiyi gösterir.

Kalite/Mükemmeliyet Modelleri

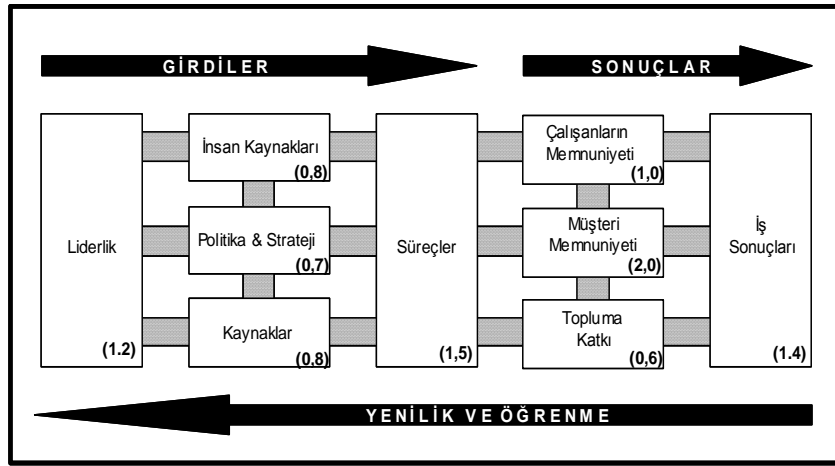
Planla-uygula-denetle-düzeltilme çevrimi, kalite düzeyini daha önce ulaşılamamış seviyelere taşımaya hedeflemektedir. Kuruluşlar ve organizasyonlar için çeşitli öz denetim modelleri geliştirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan "*Malcolm Baldrige Mükemmeliyet Modeli*", Avrupa'da "*Avrupa Kalite Yönetimi Kurumu (European Foundation for Quality Management/EFQM) Modelleri*" bu modellere örnektir. Türkiye'de de benzer bir model olarak "*Toplam Kalite Derneği Modeli Ödülü/KALDER*" bulunmaktadır. Bütün bu modeller benzer yapıya sahiptir.

Kalite Denetimi ve Mükemmeliyet Modelleri her yıl kurum ve kuruluşlara değişik kategorilerde verilen ödüllerle değerlendirilir ve belgelendirilir. Bilindiği gibi burada önemli olan ödülün kendisi değildir. Önemli konu, bu ödülün geri planındadır ve bu bir öz-denetim sistemine dayanmaktadır. Bu sistem çok kuvvetli bir yönetim modelidir. Organizasyonun daha yüksek mükemmeliyet seviyelerine nasıl ulaşacağına yolunu gösterir ve kurumun

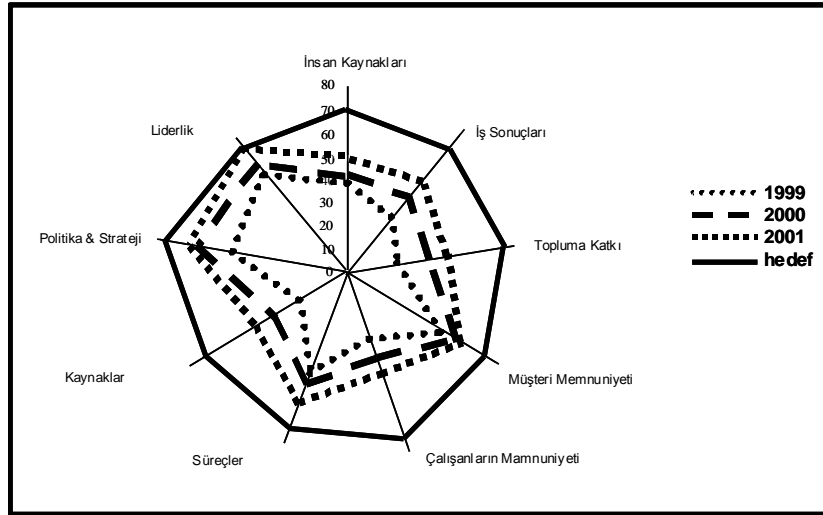
bütün üyeleri tarafından kabul edilen tek hedefe doğru nasıl gelişeceğini gösteren modern bir yönetim şeklidir. Bu model yardımıyla kuruluşun bu günkü seviyesi sayısal olarak ölçülebilir ve hedefler ve rakiplerle arasındaki fark belirlenebilir ve bu farkı azaltmak veya yok etmek için gerekli önlemler alınabilir (EFQM, 2003).

EFQM modelinin bir yönetim modeli olarak kullanılması ile organizasyonel gelişme arasındaki yakın ilişkiyi gösteren bazı çalışmalar mevcuttur.

Şekil 1.5. de EFQM mükemmeliyet modeli uygulaması görülmektedir. Parantez içindeki rakamlar ilgili kriterin göreceli önemini veya ağırlık faktörünü göstermektedir.

Şekil. 1.5. EFQM Mükemmeliyet Modeli (Juran, 1988; EFQM, 2003)

Şekil. 1.6. RADAR Denetim Diyagramı (Juran, 1988; EFQM, 2003)

Denetim sonuçları genellikle RADAR (Result, Approach, Deployment, Assessment and Review) (Sonuç, Yaklaşım, Uygulama, Denetim ve Gözden Geçirme) olarak adlandırılan bir diyagramda gösterilir (Bkz. Şekil 1.6).

Diyagramda yıllar itibariyle mükemmeliyet değerlerini, hedefi ve bugünkü seviye ile hedef arasındaki farkı kolaylıkla görmek mümkündür. Kriterlerin önem sıralaması çok önemli olmamakla birlikte, ağırlık oranları bu sıralama hakkında bir fikir verebilir. Ağırlık oranları yıllar itibariyle değişiklikler gösterebilir.

EFQM tarafından verilen mükemmeliyet değerleri aşağıda sıralanmıştır (EFQM, 2003):

▪ İş Sonuçlarına Bakış:

Mükemmeliyet; organizasyonun ilgili bütün taraflarının memnuniyetini sağlayacak sonuçlar elde etmektir.

▪ Topluma Katkı: Şirketin Sosyal Sorumluluğu:

Mükemmeliyet; organizasyonun çalıştığı yasal düzenlemelerin çerçevesini aşarak toplumdaki çıkar ortaklarının beklentilerini anlamak ve buna göre davranmaktır.

▪ Müşteri Memnuniyeti:

Mükemmeliyet; müşteri odaklı, müşterilere sürdürülebilir değer yaratmaktır.

▪ Çalışanların Memnuniyeti:

Mükemmeliyet; çalışanlarla birlikte sürdürülebilir değer yaratmaktır.

▪ İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Katılımı:

Mükemmeliyet; çalışanların geliştirilmesi ve katılımı yoluyla organizasyona katkılarının maksimize edilmesidir.

▪ Süreçler ve Gerçeklerle Yönetim:

Mükemmeliyet; organizasyonu birbirine bağımlı ve birbiriyle ilişkili bir takım sistemler, süreçler ve gerçeklerle yönetmektir.

▪ İşbirliği Geliştirme:

Mükemmeliyet; katma değer yaratan ortaklıkların ve işbirliklerinin geliştirilmesi ve sürdürülmesidir.

▪ Politika, Strateji, Sürekli Öğrenme, Yenilik ve İyileştirme:

Mükemmeliyet; statükoyu zorlayarak; öğrenme yoluyla yenilik ve iyileştirme olanakları yaratmak için değişimi kullanmaktır.

▪ Liderlik ve Sabit Amaç:

Mükemmeliyet; ileri görüşlü ve ilham verici liderliğin sabit bir amaçla birleşimidir.

BÖLÜM SONUCU

Bu bölümde tartışılan kalite konuları genellikle kurum, kuruluş ve organizasyonlarla ilgilidir. Tüm bu konular; mimarlık, çevre ve kentsel yaşam kalitesi konularına da doğrudan uygulanabilir.

Tek bir yapıdan başlayarak ülke düzeyine kadar kalite bileşenlerini hemen her çevrede görebiliriz. Amaç yörede yaşayanların gereksinmelerini aşarak karşılayan bir çevre oluşturmak olmalıdır. Bu amaca ulaşmak için; devlet kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, sosyal, kültürel, teknik, yasal ve finansal bütün konularda sorumlu özel ve kamu kurum ve kuruluşları, kimsenin kendilerini zorlamasını beklemeden, aynı amaca yönelik çalışmalı ve kendi görevlerine en yüksek değeri katmalıdırlar.

Bütün sorumlu kişi ve kuruluşlar, yörede yaşayan kullanıcıları unutmamalı ve zaman zaman kendilerini onların yerine koymalıdırlar. Bu kuruluşlardan hizmet alan ve faydalanan vatandaşın da görevleri vardır. Vatandaşlar bu görevlerini, kişisel olarak veya sivil toplum kuruluşlarında toplanarak, ciddiye almalı; onlar da kendi çevrelerine katkıda bulunmalıdırlar.

BÖLÜM 2

KENTSEL ÇEVREDE KALİTE DEĞERLENDİRMELERİ

Önceki bölümde geçmişten günümüze kalite kavramı, kalite yönetimi ve stratejik kalite planlaması konularına yer verilmiştir. Bu bölümde mimari ve kentsel çevrede kalite konusu, insan ihtiyaçları ve ilişkili kalite göstergeleri açısından irdelenmekte ve kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesindeki farklı yaklaşımlar örneklerle tartışılmaktadır.

KALİTE VE İNSAN İHTİYAÇLARI

Fiziksel çevrenin oluşumunda insan ihtiyaçlarının fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik yönleriyle karşılanması hedeflenir. İhtiyaçlar, insanın eylemlerini en etkin bir biçimde yerine getirebilmesi için sağlanması gereken koşulları tanımlarlar. Çevresel tasarımda bu kavramın zaman zaman oldukça dar anlamda ele alındığı ve yalnızca temel diyebileceğimiz ihtiyaçların esas alındığı görülmektedir (Özsoy, 1994). Bu nedenle, tasarlanan çevrenin öncelikle amaçlanan eylem ve davranışların gerçekleştirilmesine uygun olup olmadığı önemlidir. Üst düzey ihtiyaçların ne ölçüde karşılanabildiği ise yapısal çevreyi daha farklı ve bütüncül bir biçimde ele alan çalışmaların yapılmasını gerektirir. İnsan amaç ve değerlerinin çok boyutluluğuna rağmen, Maslow'un 1950'li yıllarda ortaya koyduğu ihtiyaçlar hiyerarşisi çeşitli yorumlarıyla günümüze kadar çalışmaların gündeminde olmuştur. Örneğin Lawrence (1987) bu hiyerarşik yapıyı üç farklı derecede ele almaktadır (Tablo 2.1).

Tablo 2.1. Kullanıcı Gereksinmelerinin Derecelenmesi (Lawrence, 1987)

1. Fizyolojik ihtiyaçlar (barınma, beslenme, cinsel davranış)	Birinci derece
2. Güvenlik ihtiyaçları (güvenlik; denge/stabilite; bağımlılık; korunma; korku, kaygı ve karmaşadan korunma; strüktür, düzen, yasa, sınır, vb.ye duyulan ihtiyaç)	İkinci derece
3. Ait olma ve sevgi ihtiyaçları (insanlarla ve -ev ve çevresini de içine alan- yerlerle sevgiye dayalı kararlı ilişkiler)	
4. Saygınlık ihtiyaçları (öncelikle yeterlilik ustalık ve yetkiye ulaşma gücü; ikinci olarak ün, prestij, statü, şöhret ve övülme, üstünlük, tanınma (kabul), dikkat, önem, saygınlık ve beğenilme)	
5. Kendini ortaya çıkarma ihtiyacı (bireysel farklılıklar bu düzeyde önemli)	Üçüncü derece
6. Bilişsel kapasiteler (bilme ve anlama istekleri temel ihtiyaçların karşılanması için ön koşul)	
7. Estetik ihtiyaçlar (düzen, simetri, çevreleme, sistem ve strüktür ihtiyacı)	

Burada geçerli olan kabul, bu temel ihtiyaçların evrensel olduğu, ancak önem sıralamasının ve gerçekleşme düzeylerinin kültürden kültüre değişebileceği olmaktadır.

Cooper (1975) bu sıralamayı (i) *Barınma*, (ii) *Güvenlik*, (iii) *Konfor*, (iv) *Toplumsallık ve kendini ifade* ve (v) *Estetik* olmak üzere önerirken bir düzeyin sonraki için ön koşul olarak alınması gerektiğini yeniden vurgular.

Preiser (1983)'in önerdiği kuramsal çerçevede ise kullanıcı ihtiyaçları, Vitruvius'un sağlık, kullanışlılık ve güzellik üçlüsüne paralel sayılabilecek üç temel düzeyde görülmektedir.

Bunlar:

- Sağlık ve güvenlik düzeyi: yapısal çevrede kaza, hasar, hastalık, vandalizm, gibi sorunları önleme,
- İşlevsellik ve çalışma verimi düzeyi: etkin çalışma performansına yardım eden koşulları sağlama; yaşam çevresinin işlevlere uygun kullanımı için yeterli miktarda mekan sağlama,
- Psikolojik konfor ve memnuniyet düzeyi: alansal bütünleşmeye yardımcı çevresel koşulların sağlanması; konuşma ve görme gizliliği; değerli kaynaklara ulaşma; bireyselliğin ifadesi; statü; kimlik, vb. dir.

Bu kuramsal çerçevede, insan-çevre ilişkileri ile ilgili birçok kavramın tanımlandığı, sınıflandığı ve uygulandığı düzey, psikolojik konfor ve memnuniyet düzeyidir. Bu düzeyde sayısal verilerden çok niteliksel verilerin işin içine gireceği açıktır. Tasarımcının düzenlediği biçim, boyut, oran, dağılım, konum, yönelme, vb. gibi çeşitli mekansal karakteristikler, çeşitli davranışsal kavramlara potansiyel oluştururlar.

Yapılan çeşitli çalışmalar kapsamında insan ihtiyaçlarının hiyerarşi ve çok yönlülüğünün nasıl ele alınmış olduğu Tablo 2.2'de toplu bir biçimde görülmektedir. İnsan ihtiyaçlarının tasarım açısından yorumu zaman içinde çok farklılaşmıştır (Lang, 1994). Örneğin, Modernist dönemde mimarlığın işlevini sorgularken, Hannes Meyer'in (1928) modelinde tasarıma temel oluşturacak insan ihtiyaçları: "*cinsel yaşam, uyuma alışkanlıkları, bahçecilik, kişisel hijyen, havaya karşı korunma, ev içi hijyen, araba bakımı, pişirme, ısıtma, izolasyon, servis*" olarak ele alınmaktadır. Bu modelde konut tasarımı, barınak sağlanmasına ve çok sayıdaki eylemi karşılamaya indirgenmiştir. Le Corbusier'in *Radiant City* düşüncesi, alışveriş, çocukların bakımı ve rekreasyon gibi çok sayıda hizmetin sağlanması kadar, gün ışığı ve temiz açık havaya erişme ihtiyaçlarına dayanır. Bu işlevler önemli ancak geniş ölçüde insanın organizması modeline dayalıdır. Egemenlik alanı, mahremiyet, güvenlik, sosyal edim ve simgesel estetik böyle bir modelin dışına düşer. Görülüyor ki insan ihtiyaçları modelinin Modernistlerin kullandığından daha zengin olması gerekir. İşlevselciler 1930'larda "*sağlıklı ve psikolojik açıdan uygun*" bir mimari hedeflemişlerdi. Toplumda herkese eşit sağlık koşullarının sağlanması, bütün konutların güneş ışığına doğrudan açılması üzerinde durmuş, ama binaların ve kamusal mekanların sosyal ve psikolojik etkileri üzerinde fazla durmamışlardır (Gehl, 1987). Ancak binalar arasındaki geniş yeşil alanların rekreasyon ve zengin sosyal yaşamı destekleyeceği beklentisi gerçekleşmemiştir.

Tasarım etkinliği temel olarak insanın yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik olduğundan, insanın içinde var olduğu çevrenin kaliteleri ile de yakından ilgilidir. Yapısal çevre insanın amaçlarına hizmet etmek üzere kapsamlı bir insan ihtiyaçları modeline dayanılarak oluşturulmalıdır (Lang, 1994). Bir binanın ve/veya çevrenin kalitesi ile ilgili olarak, kullanıcılar, çevre sakinleri, çalışanlar, bina/arazi sahipleri, kiracılar, yerel yönetim temsilcileri, müteahhitler, vb. kişi ve grupların farklı değerlendirmeleri olabilir.

Kalite, insan ihtiyaçlarının karşılanma derecesine bağlı bir kavram olarak mutlak/kesin değil, görecelilik ve öznellik taşıyan bir kavramdır (Baird ve diğerleri, 1996).

Kullanıcıların gereksinimleri cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, gelir düzeyi, kültür düzeyi, yapılan eylem gibi özelliklerine, fiziksel ve toplumsal çevreden gelebilecek etkilere bağlı olarak değişeceğinden, değerlendirme çalışmalarında bu girdilerin hesaba katılması gerekli olmaktadır.

Tablo 2.2. İnsan İhtiyaçları Modeli (Lang, 1994)

MASLOW (1987)	LEIGHTON (1959)	CANTRIL (1965)	GROSS (1977)	STEELE (1973)
İnsan güdülleri	Temel duygular	İnsan ilgi örüntüleri		
TEMEL İHTİYAÇLAR				
Hayatta kalma	Fiziksel güvenlik Cinsel doyum	Hayatta kalma		Barınma ve güvenlik
Güvenlik, emniyet	Toplumda yönelme	Güvenlik, düzen		Toplumsal ilişki
Ait olma	Sevginin korunması	Kimlik	Ait olma, katılım	Simgesel kimlik
Saygınlık	Tanınma		Etkileme Statü Saygı Güç	Büyüme Zevk
Kendi gerçekleştirme		Seçme kapasite ve özgürlüğü	Kendi başarıma	
BİLİŞSEL İHTİYAÇLAR				
Bilişsel	Sevgi, düşmanlık ifadesi		Yaratıcılık	Büyüme, gelişme
Estetik			Güzellik	Zevk

Görüldüğü gibi insan ihtiyaçlarının çeşitlilik ve çok yönlülüğü, farklı sosyo-ekonomik ve mekansal yapılarda çok farklılaşan kalite anlayışları, konunun çeşitli yönleriyle irdelenmesini gerektirmektedir.

MİMARİ VE KENTSEL ÇEVREDE KALİTE SORUNU

Günümüzde yaşam çevresine ilişkin olarak kalite kavramı üzerinde yoğunlukla durulmaya başlanmıştır. Fiziksel çevrenin oluşumuna katılanlarda, bu çevreyi kullananlarda ve bu çevreden dolayı olarak etkilenenlerde kalite beklentilerinin farklılaştığı gözlenmektedir. Diğer yandan, daha iyi çevrelerin yaratılmasına yönelik profesyonel çabalar ve kullanıcının gelişen çevre bilinciyle birlikte çevresel kaliteye ilişkin beklentilerinin düzeyi de yükselmektedir.

Kalite kavramı, farklı ortam ve koşullarda farklı anlamlar yüklenen karmaşık bir kavramdır. Karmaşıklığın temeli, uzmanlık alanlarında kavramın ele alınışındaki bireysel farklılıklar olduğu gibi, aynı zamanda kavramın sözlük tanımlarının içerdiği çeşitlilik ve düzey belirsizliğidir. Mimari ve kentsel çevrede kaliteden söz edildiğinde de aynı belirsizlik ve çeşitlenme göze çarpar. Farklı rollerde ve uzmanlık alanlarında kavram farklı algılanmakta ve yorumlanmaktadır (Özsoy ve diğerleri, 1995).

Kalite konusunda, yakın zamana değin performans başlığı altındaki çalışmaların önem kazandığı görülür. Geniş anlamda performans, "*kullanımla ilgili davranış*" olarak tanımlanmaktadır ve ölçeği ne olursa olsun yapma çevrenin kalitesi ile doğrudan ilgili bir kavramdır. Kaliteye ilişkin çalışmaların performans çalışmalarıyla başladığı söylenebilir. Genel olarak endüstride, özel olarak da yapı endüstrisi alanında bu iki kavram uzun süredir iç içe kullanılmaktadır. Bu alanlarda ürün kalitesine ve performansına ilişkin olarak üzerinde uzlaşmış tanımlar dizisi bulunmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılarıyla sunulduğu gibi, endüstride ürün kalitesi "*ürünün kullanıma uygunluğu*" olarak tanımlanmaktadır. Ürünün kalitesi onun performansının göstergesidir. Yapı endüstrisi alanında performans, ürünün "*kullanımla ilgili davranışı*" olarak tanımlanmaktadır (Özsoy ve diğerleri, 1995).

Mimari alt ürünlerin her birini bir endüstri ürünü olarak kabul etmek, standartlaştırmak ve performansını sınamak mümkündür. Oysa bu parçaların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan son ürün benzersizdir. Parçaların bütünleştirilmesindeki nitelik karakteristiklerini ayrıca ele alma gereği vardır. Nitelik açısından da bütün, parçalardan daha değişik bir anlam taşımaktadır.

Mimari ürünü endüstri ürününden ayıran özellikleri vardır. Bunlardan başlıcaları:

- Mimari ürünün birçok alt parçadan oluşan karmaşık ve hiyerarşik yapısı,
- Tasarım ve yapım süreçlerindeki karmaşık karar yapısı,
- Zaman ve mekanda bir defaya özgü yapılıyor olması,
- Tasarımda, kullanıma ilişkin psiko-sosyal faktörlerin ağırlıklı oluşudur.

Mimarlıkta kalite konusu hem ürüne hem de sürece yönelik bakış açısı gerektirmektedir. Kalitenin, "*Bir nesne ya da hizmetin ihtiyaç için yeterli olma yeteneği*" şeklindeki tanımı daha uygun görünmektedir (Anon, 1984).

Performans yaklaşımına göre, ölçeği ne olursa olsun, yapma çevrede ürünler ve onları meydana getiren elemanlar mevcut koşulların ya da üretildikleri çevredeki insana bağlı olayların sonucunda farklı davranışlar gösterirler.

Böylece mimari ürün bazı özelliklere sahip olmaktadır (Özsoy ve diğerleri, 1995). Bu özellikler ya da karakteristikler, "*nesneye, sürece ya da hizmete ait olan ve belirli spesifikasyonlara uygun olma ya da olmama durumunu belirlemek üzere açıklanan ve ölçülen ayırıcı özellik*" olarak tanımlanmaktadır (Anon, 1984). Performans yaklaşımında, tasarım sürecinde her türlü kullanıcı gereksinmelerine karşılık gelen performans istekleri sıralanmakta ve bunların alabileceği somut değerler *ölçütler* olarak belirlenmektedir. Yapma çevre de belirlenen bu ölçütlere göre oluşturulmaya çalışılır ya da yapma çevre seçenekleri bu ölçütler içinde değerlendirilerek sonuç ürüne varılır.

Performans yaklaşımı içinde yapılan tanımıyla karakteristiklerin ölçülebilirlik özelliği çevresel kalite karakteristikleri için her zaman mümkün olamamaktadır. Ölçütlerin tanımında somut değerlerin yanı sıra, nitel tanımlar da kullanılabilir. Tüm nitelik karakteristiklerini kapsayabilecek daha esnek bir ölçüt tanımına gereksinim olduğu görülmektedir. Nitelik karakteristiğinin, nicel ve/veya nitel terimlerle tanımlanan durumlara uygunluğundan söz edilebilir.

Mimari ve kentsel çevrede ürünün kalitesi, kullanıcı gereksinmelerine karşı gösterdiği performansa bağlıdır. Bu performansın kullanıcının mekansal tatmin düzeyini etkileyeceği açıktır. Kullanıcı tatmininin önemli bir bileşeni olan "*kullanıcı konforu*" kavramı da son yıllarda farklı yorumlanmaktadır. 1950'li yıllarda "*standartlar*"ın teknik yapı kuralları şeklinde ele alınarak altın devrini yaşadığı, bugün ise kullanıcının kişisel, bireysellik gereksiniminin ön plana çıktığı bilinmektedir. Kullanıcıların seçim yapabilme olanaklarından, mekansal tatmininden, mekanda esneklik, modülerlik kavramlarından, hatta modanın etkilerinden söz edilmektedir. Daha önce ortalama kullanıcıdan bahsedilirken şimdi sosyal bütünleşmeyi sağlayabilmek üzere farklı nüfus gruplarının gereksinmelerinden söz edilmektedir. Bunun yanında bakım, bakımın planlanması, güvenilirlik konularının gündeme geldiği görülmektedir (Rubinstein, 1989). Performans kavramının yapı endüstrisi alanında mimari tasarım konularına uygulandığı ilk çalışmalarda teknik ve fiziksel gereksinmelere ağırlık verilirken, bugün gelinen noktada, kalitenin öncelikler ile birlikte psikolojik ve sosyal gereksinmelere de bağlı olarak ifade edilebileceği tartışılmaktadır (Blachère, 1993).

Çevreyi daha iyi hale getirebilmek onun ne gibi yönlerinin yetersiz olduğunu değerlendirmeyi gerektirir (Baird ve diğerleri, 1996). Değerlendirme bir ölçme ve kıyaslama eylemidir. Neye göre yeterli ya da yetersiz sorusu önem kazanır.

"*Bir yeri ya da mekanı başarılı / kaliteli yapan nedir?*" sorusunun yanıtları çok çeşitli olabilir. İnsanlar hoşlandıkları bir yeri "*güvenli, eğlenceli, çekici veya cana yakın*" şeklinde tanımlayabilirler. Bu tür sıfatlar elle tutulamayan/fiziksel olmayan niteliksel yönleri tanımlar. Bu tür nitelikler istatistikleri kullanarak, ya da araştırmalar yaparak çeşitli şekillerde sayısal olarak ölçülebilir. Bir mekânın ya da yerin ölçülebilir fiziksel özellikleri ve onu deneyimleyen insanların o yerin fiziksel özellikleri konusundaki duygu ve düşünceleri karmaşık bir biçimde iç içe geçer.

Türkiye açısından kalite sorununun kapsamı, 1996 yılında İstanbul'da toplanan Habitat II zirvesinde Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı'nın 13. Öncelikli Konusu olan, "*Konut, Çevre ve Toplumsal İlişkilerin Kalitesine Yönelik Duyarlılığın Arttırılması ve Kalitenin Gerçekleştirilmesi*" başlığında tanımlandığı şekliyle açıklanabilir. Bu başlıkta konut sunumunda önemli artışların sağlanmasıyla birlikte, kalite sorununun Türkiye'nin gündeminde önemli bir

yer tutmaya başladığı belirtilmekte, hem konutların, hem de yaşanan kentin fiziki çevresinin kentte yaşayanların doyumunu sağlamadığı ifade edilmektedir (Anon, 1996).

"Kentlerin fiziki çevresinde yaşanmakta olan kalite sorununun her şeyden önce, nüfus artışından ve toplumsal dönüşümün temposundan kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye'nin sanayileşme ve modernleşme biçimi, evrensel bir eğilim olan bu sorunu ağırlaştırıran bazı özellikler barındırmaktadır.

Sorunlardan birincisi, kentleşmeye yeterli kaynak ayrılmamış olmasıdır. Kentin üretiminin büyük ölçüde bireylerin girişimine bırakılmış olması, bir yandan zaten yetersiz olan bu kaynağın dağınıklık nedeniyle israf edilerek kullanılması sonucunu doğurmuş, öte yandan da bina yatırımına ayrılan pay çevre yatırımı aleyhine yükselerek kentsel çevre kalitesini düşürücü etki yaratmıştır.

Sorunu derinleştiren nedenlerden ikincisi, inşaat kesimi için gerekli hünarli emeğin yetiştirilememiş olmasıdır. Geleneksel kanalların iş içinde zanaatkarı eğitime yolu, hızlı kentleşmenin talebi karşısında yetersiz kalmıştır ve nüfus değişimi, Avrupa'ya olan göç vb. nedenlerle hünarli emek kaybı da bu yetersizliğe katkıda bulunmuştur.

Üçüncü sorun, diğer yatırım kanallarının sınırlı olduğu ve konut piyasasının küçük yatırımları değerlendirmeye elverişli bir biçimde örgütlendiği bir ortamda, konutun yatırım ve ekonomik güvence işlevlerinin diğer işlevlerinin önüne geçmesidir.

Dördüncü sorun ise, kamunun, kente yaptığı yatırımların yetersizliğinin karşılığı olarak imar süreçleri üzerindeki denetimini de gevşetmiş olmasıdır" (Anon, 1996, s. 109-111).

Konu ile ilgili çalışmalarda nitelik ya da kalite kavramının oldukça farklı yorumlarının bulunduğu; eğitim, gelir, statü gibi konuların yanı sıra, standart kavramının tanımı ile de yakın ilişkisi olduğu görülmektedir. Yaşam kalitesi, ürün ya da malzemede kalite, tasarım kalitesi gibi çok farklı değerlendirmelerden söz edilmektedir. Çevre üretiminin temel özelliği meta üretimi olduğundan, bu metanın kalitesinin yükseltilmesi ancak toplumun tüketicilerinin daha yüksek bir kaliteyi talep etmesi ile mümkündür. Bu da tüketicinin bilinçlenmesini gerektirir.

Rapoport (1977), çevresel kalite kavramını yalın ve karmaşık olmak üzere iki şekilde yorumlamaktadır. Yalın yorum hava ve su kirliliği, aşırı nüfus artışı, radyasyon, kaynakların azalması gibi fiziksel çevrenin malzeme ve biyokimyasal yönlerine ilişkindir. Karmaşık yorum ise, doğal ve insan yapısı çevrenin daha az tanımlanabilen değişken nitelikleri, insanın duyguları, davranışı, ya da performansı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkiler gibi psikolojik ve sosyo-kültürel yönlerle ilişkindir.

Rapoport (1985), çevresel kalitenin bileşenlerini konut ve yerleşme tercihlerini etkileyen üç grupta ele almaktadır: (i) tasarımcı ve plancının denetleyemeyeceği bileşenler (vergiler, iklim, kirlilik düzeyleri, topografya ve öteki doğal nitelikler, temizlik ve bakım, kentsel servisler, suç oranları, güvenlik); (ii) plancıların denetleyebileceği, tasarımcıların denetleyemeyeceği bileşenler (konut sahipliği/ kiracılık, toplumsal faktörler, -homojenlik,

heterojenlik-, bölgenin statüsü, algılanan yoğunluk vb.); (iii) tasarımcıların denetleyebileceği bileşenler (görünüm, genel imge, düşük yoğunluk, mahremiyet, yeşillik ve ağaçlık, konut tipi, konut stili, konut detayları, konut dışı kullanımlar, kimlik) dir.

Standart ve kalite ilişkisine değinen Bayazıt (1986), çevre standardının amaçlanan bir yaşam kalitesinin alt sınırını ortaya koyduğunu ve standardın aşırı düşürülmesinin, kullanıma açıldıktan kısa bir süre sonra çevrenin terk edilmesine ve köhneleşmeye neden olacağını belirtmektedir.

Binalar arasındaki yaşamın yalnızca yaya trafiği ya da rekreasyonel ve toplumsal eylemlerden ibaret olmadığını belirten Gehl (1987), dış mekan kalitesi ile dış mekan eylemleri arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu savunmaktadır. Belirli bölgesel, iklimsel ve toplumsal sınırlamalar içerisinde, ortak mekanları kullanan kişi sayısını, eylemlerin süresini ve türlerini etkilemek mümkündür. Gehl, konut içerisinde çocukların yalnız oynamak yerine büyüklerin bulunduğu yerde oynama tercihlerine değinerek, konut bölgelerinin tasarımında dış mekanlarda da insanları biraraya getirebilecek olanaklar sağlanması gerekliliğini vurgulamaktadır. Gehl'e göre konut dışı eylemler fiziksel çevreden farklı istekleri olan 3 gruba ayrılır: (i) *az çok zorunlu olan, okula, işe gitmek, alış-veriş yapmak, otobüs beklemek gibi yürümeyle ilgili eylemler; (ii) istek ve zaman varsa yapılan eylemler (temiz hava almak, yürüyüş yapmak, etrafa bakmak, durmak, oturmak gibi rekreasyonel eylemler)* ki bunlar dış fiziksel koşullara ve mekansal niteliklere çok bağımlıdır; (iii) *toplumsal eylemler, ortak mekanda başkalarının varlığına bağlı olan eylemlerdir*, bunlar ilk iki gruptaki eylemlerin bir araya gelmesinden ortaya çıkar.

Başarılı mekanların kaliteleri konusunda çeşitli çalışmalara ve uygulamalara dayanılarak bazı önemli boyutlar ortaya konulmaktadır (Farbstein, 1998):

- Tasarım süreci tüm diğer kararlar kadar dikkat edilmesi gereken bir konudur. Her zaman en önemli faktör olmasa bile, tasarım bir yerin / mekanın başarısında kritik bir konu olmaktadır.
- Sakinler ve vatandaşlar kentsel mekanların kalitesine çok dikkat ederler. Bu mekanlar onlar için güçlü anlamlara sahiptir ve bu anlamlar çoğunlukla mekanın fiziksel karakteristikleri ile aktarılır, ifade edilir ve sembolize edilir. Tarihi mekanları korumak ve yeni kullanımlara adapte etmek kenti anlamaya ve ilişki kurmaya yardımcı olur, deneyim ve hafıza sürekliliği duygusu sağlar. Bu da kentsel yaşama anlam katmaya yardımcı olur.
- Ortamın insanı ve etkinlikleri destekleyebilmesi ve uzun süre kalıcı olması için yeterli yapım kaynakları sağlanmalıdır. Kaliteli malzeme kullanım kararları, uzun süreli yatırım olarak mekan kalitesini garanti eder. Malzeme ve sistemlerin süreklilik için yeterince yüksek kaliteye sahip olması kadar, sürekli bakım yapılmasının sağlanması da önemlidir.
- Mekanlar zaman içinde oluşur. En iyi mekanlar bu değişimi desteklemek veya ona ayak uydurmak üzere yeterince esnek olanlardır. Kullanıcılarının kıymetini bildiği bu mekanlar, malzemenin zaman içinde eskiyerek güzelleşmesiyle zarif bir biçimde yaşlanırlar.

Dünyadaki 1000'den fazla kamusal mekanda yapılan araştırmalara dayanılarak başarılı kamusal mekanların dört temel kalitesi olduğu saptanmıştır (Anon, 2000). Bunlar, *erişilebilirlik; etkinlikler; konfor ve sosyalleşmedir*. Kamusal mekanların çoğunun neden başarısız olduğunu tartışan bu çalışmada,

günümüzde gelişmiş ülkelerin çeşitli kentlerinde kamusal mekanların büyük bir çoğunluğu sanki gerçekten içinde yaşamak için değil de seyretmek için tasarlanmış gibi oldukları; bu düzenli, temiz ve boş mekanların "*insan yok, sorun da yok*" durumunda oldukları belirtilmektedir. Oysa kamusal bir mekan boş, vandalizme açık, ya da genellikle istenmeyen kişilerce kullanılıyorsa, bu onun tasarımı ve/veya yönetiminde sorunlar olduğu yolunda bir göstergedir.

Bu göstergeler:

- Uygun oturma yerlerinin yokluğu,
- Bir araya gelme noktalarının yokluğu,
- Kötü girişler ve görsel olarak erişilemeyen mekanlar,
- İşlevsel olmayan özellikler,
- İnsanların gitmek istediği yere gitmeyen yaya yolları,
- Bir yere yalnızca taşıtların hükmetmesi,
- Boş duvarlar ya da ölü bölgeler,
- Uygunsuz konumlandırılmış duraklar,
- Hiçbir hareketin olmamasıdır.

Yukarıdaki göstergeler bu mekanların insanların ihtiyaçlarına yanıt veremediği yönleri ve başarısızlık nedenlerini ortaya koymaktadır. Bu sorunları aşmak ise, güdümlü ve sadece uzman bakış açısını esas alan yaklaşımlar yerine, yere yönelik ve toplum temelli yaklaşımların benimsenmesi ile mümkündür.

KENTSEL ÇEVRE KALİTESİ, KALİTE GÖSTERGELERİ/BİLEŞENLERİ

Kaliteli kentsel mekanları ve kentsel formları tanımlama konusunda çeşitli kuramcılar görüşleri bulunmaktadır. Lynch (1981)'in iyi kent formu için gerekli bileşenleri "*canlılık (sağlıklı çevre), duyu (mekan veya kimlik duygusu), uyum (mekanın adaptasyonu), erişim (insanlara, aktivitelere, kaynaklara, mekanlara ve bilgiye erişim) ve denetim (çevrenin kontrol sorumluluğu)*" olarak tanımlamaktadır. Bu nitelikler göz önüne alındığı ve onları ifade eden tasarımlar uygulandığı sürece daha görünür ve psikolojik olarak daha tatmin edici kentler yaratılacağını ifade etmektedir.

Jacobs ve Appleyard (1987) "*yaşanabilirlik, kimlik ve kontrol, erişim, otantiklik, kamusal yaşam, kentsel öz güven (urban self reliance) ve herkes için çevre*" kavramlarını ortaya koymaktadır. Carmona ve diğerleri (2003), "*geçirgenlik, çeşitlilik, açıklık ve esneklik*" kavramlarını; Bentley (1990) ise "*geçirgenlik, çeşitlilik, açıklık, görsel uygunluk, zenginlik ve kişiselleştirilebilirlik*" niteliklerini belirtmektedir.

Sitte'nin mekansal modelinin esas etkenleri ise "*yapılaşmış elemanlarda süreklilik (continuity in constructed elements), kapalılık (enclosure), çeşitlilik (diversity), asimetri (asymmetry), düzensizlik (irregularity), bağlayıcı elemanlardır (connecting elements)*". Sitte, mekanın mevcut değerinin üzerinde durmakta ve "*davranışsal mekan*" olarak tanımlamaktadır.

Smith ve diğerlerinin (1997) kentsel yaşam çevresine yönelik kalite göstergeleri konusunda yaptıkları kapsamlı literatür taraması oldukça yönlendirici ve faydalı değerlendirmeler içermektedir. Çalışmada kentsel çevrede yaşayan ya da o alanı geçici olarak kullanan (ziyaret eden) kullanıcıların istek ve beklentilerini karşılayan her şey “*yerleşme kalitesi*” olarak tanımlanmaktadır. Kentsel kaliteyi belirleyen sosyal, psikolojik ve fiziki bileşenlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak, yerleşmenin fiziki yapısı ile ilgili kalite belirleyicilerini ortaya koymak ve fiziki form konusunda kalite araştırmaları ile bağlantılı bir çerçeve geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmalarında; yerleşmenin fiziki biçimi ile 200 değişken gözden geçirilmiş ve yerleşme için profesyonel anlamda literatür ve rehber geliştirilmiştir. Bu fiziki form kategorileri Tablo 2.3’de sunulmaktadır.

Tablo 2.3. Fiziki Form Kategorileri (Smith ve diğerleri, 1997)

Yerleşme	Genel yapı ve düzen
Yapı adaları	Genel yapı ve düzen
Yapılar	Genel, Sivil, Yerleşme, Kurumsal Ticari, Sanayi, Konut
Caddeler	Genel Otopark alanları, Yan yollar, Ana caddeler, Konut yolları, Tali-dar yollar
Yaya yolları	Genel Kaldırımlar, Gezinti yolları
Açık alanlar	Genel Birincil alanlar İkincil ve üçüncül alanlar Yarı kamu ve yarı özel alanlar
Bitkilendirme	Genel
Özellikli alanlar	Doğal kaynaklar Manzara noktaları

Yerleşme kalitesine yönelik ise altı kategori ve 28 alt kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler belirlenirken yerleşme kalitesine bağlı olarak, insanın sosyal ve fiziksel gereksinimleri ile ilgili literatür de dikkate alınmıştır. Lynch’in “*Theory of Good City Form*” adlı çalışması, bu kriterlerin belirlenmesinde temel olarak alınmıştır (Smith ve diğerleri, 1997). Yerleşme kalitesine yönelik temel kriterler; “*yaşanabilirlik, karakter, bağlantı, hareketlilik, bireysel özgürlük, çeşitlilik*” olarak sıralanmaktadır. Bu kategoriler altında yer alan göstergeler ise Tablo 2.4’ de gösterilmektedir.

Tablo 2.4. Yerleşme Kalitesine Yönelik Kriterler (Smith ve diğerleri, 1997)

Yaşanabilirlik	Karakter	Bağlantı	Hareketlilik	Bireysel özgürlük	Çeşitlilik
Hayatta Kalma (Survival) Bireysellik Sağlık Çevre Konfor Güvenlik ve emniyet	Mekan duygusu/ ruhu Samimiyet Zaman duygusu İstikrar Estetik	Uyumluluk Devamlılık Bütünlük Sembolizm Etkileşim Ait olma	Erişilebilirlik Uygunluk Aktivite alanı Okunaklılık /Açıklık	Estetik Kontrol Anlatım Mahremiyet Düşük maliyet	Estetik Çeşit Seçim İlgi Duyarlılık

Bu tablo, kentsel tasarım ölçütlerine ilişkin farklı yaklaşımları kalite açısından özetler niteliktedir. Tablo 2.5’de ise yerleşme kalitesine yönelik ölçütler, fiziki form kategorileri çerçevesinde oldukça detaylı bir şekilde gruplandırılmıştır.

Yaşanabilirlik, bir yerleşmede olması gereken temel nitelikleri ifade etmektedir. Bu anlamda yaşam sürdürülebilir bir yerleşme, bireysel anlamda sağlıklı ve gelişmeye elverişli bir çevre, çevresel sağlık koşullarının olduğu, konforlu, güvenli ve emniyetli çevre anlamını taşımaktadır. Yaşamın sürdürülebileceği alan, yaşamsal önemi olan temel unsurların sağlandığı çevredir. Çevresel sağlık koşullarının iyi olması, bireysel olarak sağlıklı gelişmeyi de desteklemektedir. Konforlu çevre, kişisel konfor koşullarının psikolojik anlamda sağlandığını göstermektedir. Bunların yanında, yaşanılan çevreyi farklı risklere karşı güven altına alınmış olarak tasarlamak ve planlamak bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Bireysellik, toplumsal çevrenin, bireylerin gerçek gereksinimleri ve bireysel itibarlarını elde etmede tercih ve özgürlük kapasitelerinin olmasına izin vermektir. En istenir, tercih edilir çevre; bireyin kendi mahremiyetini en üst düzeyde hissettiği ve sosyal etkileşimi en üst düzeyde gerçekleştirdiği (ait olduğunu hissettiği) çevredir. Bu çevre; fiziki, sosyal ve psikolojik sınırları iyi tanımlanmış bir çevredir.

Karakter, her bir yerleşmeyi diğer yerleşmelere göre özel kılan nitelikler bütünüdür. Karakter mekanın samimiyeti, zamana dayalı ruhu, istikrar ve estetik nitelikleri ile tanımlanmaktadır. Yaşayanların yaşadıkları mekana dair diğer mekanlardan ayırıştırarak değerlendirdikleri, kendilerini o nitelikler nedeniyle o mekana ait hissettikleri özellikler bütünü, mekanın ruhu-mekan duygusu olarak tanımlamak mümkündür. Karakter içinde önemli bir referans olan *estetik*, duygusal ve entelektüel düzeyde güzel, hoş kavramlarına referans verirken, doku, diziler ve sembolizmin kullanılmasıyla elde edilebilen bir olgudur.

Bağlantı, sosyal yaşamın önemli bir boyutu olan toplumsal etkileşime olanaklar sunması için son derece gereklidir. Çünkü insanlar bir araya gelir ve izlerler. Bağlantı kriteri uyumluluk, devamlılık, bütünlük, sembolizm, sosyal etkileşim ve ait olma hissi kavramlarıyla tanımlanmaktadır. Mekanda yaşayanlar ile mekan parçaları arasında aktivitelere bağlı etkileşimin gerçekleşmesi, devamlılık, istikrar ve daimi olma duygularının ortaya çıkması, sosyal etkileşimin ve ilişkilerin biçiminin ve kalitesinin sağlanması, bir yere ait olma gereksiniminin karşılanması, güçlü etkileşimlerle mekana katkıda bulunan birey olma hissiyle ve bir araya gelişlerle, etkileşimlerle, bağlantılarla anıların kurulmasını, canlandırılmasını kolaylaştırmakla sağlanabilir.

Devamlılık/Uyumluluk, mekanda yaşayanlar ile mekan parçaları arasında aktivitelere bağlı etkileşimin nasıl gerçekleştiğini ifade etmektedir. Kullanıcının kendisini orali hissettiği mekana referans verirken devamlılık, istikrar ve daimi olma duygularını ortaya çıkarmaktadır.

Hareketlilik, yaşayanların, yerleşmenin her noktasına doğru düzenli ve aralıklarla olan hareketinin sağlanmasıdır. Bu kriter, erişilebilirlik, uygunluk, aktivite alanlarının uygunluğu ve bunların okunabilirliği ve açık olma niteliği ile de açıklanmaktadır.

Okunabilirlik, yerleşmenin sahip olduğu niteliklerin ve dokunun okunabilir ve anlaşılabilir olmasıdır. Bu anlamda yerleşmenin fiziksel dokusunun halkın sosyal dokusu ile bütünleştirilerek düşünülmesi gerekmektedir. Okunabilir bir çevre, kolay yönlendirme, organizasyon yanında güvenlik hissi de sağlamaktadır.

Bireysel Özgürlük, farklı bileşenler, formlar, türler ya da bireylerin arasından seçme özgürlüğü, bireylere aynı zamanda farklı yaşam biçimleri arasından da seçme esnekliği tanınması anlamına gelmektedir.

Fiziki ve sosyal çeşitlilik, bireye seçme olanağı tanınması ve çekiciliğin artırılmasına yönelik ortam hazırlaması bakımından çevreye önemli oranda kalite duyarlılığı sağlamaktadır.

Yapılaşmış çevre tasarımını bu kalite belirleyicileri etkilemektedir. Kentsel tasarım, geniş kamu kullanımını sağlayacak ve halkın ilgisini çekecek başarıyla tamamlanmış çevrelerin tasarlanması etkinliği olarak tanımlanabilir.

Tablo 2.5. Yerleşme Kalitesine Yönelik Kriterler ve Fiziki Form Kategorileri
(Smith ve diğerleri, 1997)

Yerleşme: Genel Yapı ve Düzen	
1. Erişilebilir yerleşme kaynaklarında çeşitlilik	44. Rahat eğim
2. Belirgin/Açık giriş ve çıkışlar	45. Dış-mekan donatıları
3. Tanımlı sınırlar	46. Detay, renk ve büyüklük özelliklerinde özgünlük
4. Tanımlı yerleşme merkezi	47. Detay, renk ve büyüklükteki benzerlikler
5. Belirgin görsel karakter	48. Enerji kullanımında verimlilik
6. Yerleşme büyüklüğü	49. Ana girişlerin cadde ile bağlantılandırılması
7. Davranış oluşumlarının çeşitliliği	50. Binalarda uygun-uyumlu ön cephe tasarımı
8. Farklı arazi kullanımlarında uyumlu düzen	51. Gürültü kontrolü yapılmış yapılar
9. Maksimum yapı-sokak ilişkisi	52. Yapı yüksekliğinin sınırlandırılması
10. Mikro klimaya bağlı yönelme	53. Bina örtüsü-kaplaması- Bina dış Yüzeyleri
11. Fark edilebilir hiyerarşik dolaşım/sirkülasyon düzeni	54. Uygun işlevler dizisi
12. Dengeli tasarım	55. Önemli kesişme noktalarında özel tasarım
13. Dengeli karma kullanım	56. Yoğunluk ve ölçekte değişim-dönüşüm
14. Engellerin/bariyerlerin bulunmaması	57. Merkezde yüksek yapılar
15. Bağlantılandırma	
16. Gündüz ve gece için işlevsel çeşitlilik	Yapılar: Şehirselsel
17. Ulaşım türlerinde çeşitlilik	58. Şehir Meydanının merkezi konumu
18. Merkeze yönelen sokaklar/caddeler	59. Köşe parselin yerleştirilmesi
19. Farklı istihdam olanakları	60. Eğimi dikkate alan kullanım
20. Merkezlerin odak haline gelmesi	61. Yaya alanlarında süreklilik
21. Bakımlı çevre	62. Şehirselsel mimarinin dikkate alınması
22. İnsan ölçeği	63. Açık ve davetkar tasarım
	64. Yerleşme merkezlerinin varlığı
Yapı Adaları:	65. Alanın en kötü kısmında yer alan binalar
23. Geniş yapı adaları içinde yaya güzergahları	66. Eğitim kuruluşları
24. Yapı derinliğinde sınırlandırma	
25. Yapı çıkımlarının cadde sınırları ile ilişkisinde düzen	Yapılar: Ticari
26. Kısa cephe-optimum büyüklük	67. Ticaret olanaklarında çeşitlilik
27. Karma kullanımlar	68. Pazara bağlı perakende ticarete çeşitlilik
28. Küçük açık otopark alanları	69. Bölgenin özgün nitelikleri
29. Yürüyüşe olanak tanıyan yerleşme düzeni	70. Alışveriş merkezi varlığı
30. Küçük parselasyon düzeni	71. Caddeye bağlı perakende ticaret
31. Estetik ifadede belirginlik	72. Tasarımda tutarlılık
32. Çevre sınırlayıcılarına bağlı yol düzeni	73. Zararlı olmayan sanayi kullanımı
33. Doğal kaynakların hareketinin kolay izlenebilmesi	
34. Oturma-dinlenme için ayrılmış parseller-alanlar	Yapılar: Konut
35. İzgara sokak düzeni	74. Yoğunluklar arasında yumuşak geçiş
36. İyi tanımlanmış alanların hiyerarşik düzeni	75. Geleneksel malzeme
	76. Yapım malzemelerinde tutarlılık
Yapılar: Genel	77. Süslemelerde tutarlılık
37. Uyumlu yapım-malzemeleri	78. Çatılarda benzer eğim
38. Esnek yapı tasarımı	79. Tasarım dilinde tutarlılık
39. Farklı dönemleri yansıtan binalar	80. Konut tipolojilerinde uyum
40. Bina sınırları	81. Farklı konut seçeneklerinin birleşimlerinde düzen
41. Mimari çeşitlilik	82. Sahip olunabilir farklı seçenekler
42. Bina biçimlerinde yenilikler	83. Mülk sahibi olmada seçenekler
43. Kitlelerdeki çeşitlilik	84. Cadde ile uyumlu cepheler
	85. Garajlarda çevre ile uyum

Tablo 2.5. Yerleşme Kalitesine Yönelik Kriterler ve Fiziki Form Kategorileri (Devamı)
(Smith ve diğerleri, 1997)

86. Evler arasında dolaşım/sirkülasyon sistemi	
87. Ana caddeden çok katlı yapılara doğrudan erişim	
88. Küçük ölçekli tek evler	
Caddeler: Genel	Caddeler: Konut Yolları
89. Uygun drenaj	121. Düşük yoğunluklu trafik
90. Uygun aydınlatma	122. Açık alanlar ile bütünlük
91. Acil durum araçlarının geçişini sağlayacak tasarım	123. Sakin-sessiz ağaçlı caddeler
92. Uygun döşeme kaplaması	124. Dar caddeler
93. Birbirine bağlı sistem	125. Caddelerde tek taraflı yol-üstü park düzenlemeleri
94. T-bağlantısı	
95. Dik açılı kavşaklar	Caddeler: Tali-Dar yollar
96. Yaya geçitlerinin algılanabilirliği	126. Konutlar arkasında tali yollar
97. Koordine cadde görünüşleri	127. Kamu alanı yaklaşımı ile servis - amaçlı kullanım
98. Yaya için çekici çevre	128. Mevcut tali yollarda genişletme
99. Sıcak renk ve malzemeler	
Otoparklar: Genel	Yaya yolları: Genel
100. Binaların arkasının otopark alanı olarak planlanması	129. Geniş ve iyileştirilmiş düzen
101. Çekici ve kullanışlı otopark alanı tasarımı	130. Engel/bariyer içermeyen tasarım
102. Yol üstü otopark alanları	131. Yayalar için toplanma/düğüm noktaları
103. Farklı kullanımların ortak otopark olanakları	132. Yaya ve bisikletli kullanım olanakları
104. Caddelerin dönüş noktalarında otopark olmaması	133. Bağlantılı toplayıcı sistem
105. Gizlenmiş/görsel rahatsızlık vermeyen otopark alanları	134. Farklı kullanımlara erişilebilirlik
	135. Çıkma sokaklardan kaçınılması
	136. Bisiklet parkları
	137. Yaya bölgesi geçişleri
	138. Farklı hava koşullarına duyarlı tasarım
Caddeler: Yan yollar	Yaya yolları: Kaldırımlar
106. İyi aydınlatma	139. Ana caddelerde geniş yaya kaldırımları
107. Koruma	140. Caddeler ile paralel tasarım
	141. Kaldırımlara çekicilik veren düzenlemeler
	142. Otopark alanlarında kaldırım olmaması
Caddeler: Ana Caddeler	Yaya yolları: Gezinti yolları
108. Temel erişme noktalarının varlığı	143. Gezinti yerleri tasarımı
109. İyileştirilmiş zemin yüzeyi	144. Aktivite alanlarından bağımsız güzergahlar
110. Caddelerde yol-üstü otopark olanakları	145. Bisiklet yolları
111. Yapım şeklinin okunaklılığı	146. Kamu ortak açık alanlarına bağlantı
112. Gerekli yerlerde araç girişini engelleyici düzenlemeler	147. Ekolojik olarak planlı bir çevre
113. Kavşak dönüşlerinde dairesel form	148. Yerel yerleşim düzeni ile bütünlük
114. Girişlere bağlanan yaya bağlantı yolları	149. İyi tanımlanmış alanlar hiyerarşisi
115. Ana caddelerin bulvar olarak planlanması	150. Rekreatif aktivitelere çeşitlilik
116. Cadde genişliklerinde hiyerarşik düzen	151. Mekanların belirgin karakteri
117. Cadde ağaçlarında korunaklı ızgaralar	152. Mekan içindeki alanlarda açık-net hiyerarşi
118. Koordineli peyzaj tasarımı	
119. Yarı gizli bahçeler	
120. Otopark alanlarında bitkilendirme	

Tablo 2.5. Yerleşme Kalitesine Yönelik Kriterler ve Fiziki Form Kategorileri (Devamı)
(Smith ve diğerleri, 1997)

Açık alan: Birincil Nitelikteki Alanlar	181. Yaprasını dökmeyen ağaç ve çalılar
153. Merkezi yeşil ya da yerleşme meydanı	182. Ana cadde ve bulvarlarda taç yüksekliği olan yaprağını döken ağaçlar
154. Rekreatif koridorlar	183. Peyzaj düzenlemesi yapılmış bulvarlar
155. Yaya bağlantılarının belirginliği	184. Ana caddelerde düzenli aralıklarla yerleştirilmiş ve yaygın ortak türden ağaçlar
156. Görsel olarak kuvvetli başlangıç/bitiş noktaları	185. Cadde ağaçlarında korunaklı ızgaralar
157. Önemli caddelerden park girişlerinin algılanabilirliği	186. Koordineli peyzaj tasarımı
158. Yerleşme merkezinde konumlanması	187. Yarı gizli bahçeler
159. Aktif spor alanları ve çocuk oyun alanları	188. Otopark alanlarında bitkilendirme
160. Mezarlıklar	
161. İkincil düzeyde açık alan çeşitliliği	Özel alanlar: Doğal kaynaklar
162. Konut alanları içinde konumlanması	189. Alandaki doğal ve kültürel varlıkları koruma
163. Üçüncül düzeyde açık alanların çeşitliliği	190. Özellikli alanlara bağlantıları arttırma
164. Dairesel kavşaklar	191. Mevcut doğal özelliklerle konut dokusunu bütünleştirme
165. Küçük ve sıkça kullanılan alt toplanma mekanları	192. Yüksek alanları koruma
	193. Kaynakların sürekliliğini sağlama
Açık alan: Yarı kamu yarı özel nitelikteki alanlar	194. Özel nitelikli sınırlandırma önlemleri (koruma ve sürdürülebilirlik amaçlı)
166. Binaların önlerindeki çim alanların küçültülmesi	
167. Geçiş bölgesi olanakları	Özel alanlar: Manzaralar-Bakış noktaları
168. Veranda-portiklerin yapılmaması	195. Ana caddeleri manzaraya yönlendirme
169. Her bir konutun dışında bir alan ayrılması (Mahremiyet)	196. Özel mülkiyet alanları dışına manzaranın yönlendirilmesi
170. Kişiselleştirme olanakları	197. Görsel erişebilirlik ve uyum
	198. Manzara ve görsel çeşitlilik
Bitkilendirme	199. Önemli manzara noktalarını kuvvetlendirecek mimari tasarım
171. Ağaç dizilerinin olduğu cadde ve yaya mekanları	200. Önemli manzara noktalarını kuvvetlendirecek peyzaj elemanları tasarımı
172. Canlı duvarlar (bitkilendirilmiş duvarlar)	
173. Ağaçlandırma ve bahçe bitkilendirmesi	
174. Tür çeşitliliği	
175. Ölçek ve görünüm için peyzaj tasarımı	
176. Doğal çevrede hiyerarşik planlama	
177. Peyzaj elemanları	
178. Çevre Duyarlı gelişme	
179. Doğal türlerin kullanılması	
180. Yaprasını döken ağaç ve çalılar	

KENTSEL ÇEVRE KALİTESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE FARKLI YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde, kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesinde söz konusu olan farklı yaklaşımları tartışabilmek amacıyla, bu konuda farklı ülkelerde oluşturulan değişik organizasyon yapıları ve uygulamada geliştirilen yaklaşımlar, farklı ölçek ve kapsamdaki örnekler üzerinden incelenmektedir.

Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Organizasyonlar

Kentsel çevre kalitesinin yükseltilmesi, geniş kapsamlı ve birçok *tarafı* ve paydaşı birlikte ilgilendiren bir olgu olarak çeşitli ülkelerde çok çeşitli organizasyonel yapıların ve yaklaşımların konusu olmaktadır. Örneğin, bu konuya duyarlı batı ülkelerinden biri olan İngiltere’de, özellikle son yıllarda resmi ve sivil organizasyonlarıyla çeşitli uygulama modellerinin geliştirildiği görülmektedir. (<http://www2.rudi.net/ukgi/ukgidetr.html>)

Bu organizasyonlardan biri olan “*Urban Task Force*”, 1998’de İngiliz hükümeti tarafından, İngiltere’de kentsel çöküşün nedenlerini belirlemek, kentlere ve kentsel yerleşmelere insanları geri getirmek üzere pratik çözümler önermek amacıyla Lord Richard Rogers başkanlığında kurulmuştur. Bu kuruluş, geçerli bir ekonomik ve yasal çerçeve içinde tasarım mükemmelliği, toplumsal refah ve çevresel sorumluluk ilkeleri üzerine yeni bir kentsel canlandırma ve islah vizyonu oluşturmuştur (<http://www.urbantaskforce.org.uk>)

İngiltere’de bu amaçla kurulan bir başka organizasyon olan “*The Quality in Town and Country Initiative & The Urban Design Campaign*”, 1994’te binalarda ve yapısal çevrede bir bütün olarak iyi tasarımın ve kalitenin önemli olduğu konusundaki bilinç ve anlayış düzeyini yükseltmek amacıyla, “*UK Secretary of State for the Environment*” tarafından kurulmuştur.

Konuyla ilgili olarak yaygın çalışmalar gerçekleştiren bir diğer organizasyon ise “*Placecheck Initiative*”dir (<http://www.placecheck.co.uk/placecheck.html>). Placecheck bir yerin nasıl daha iyiye dönüştürülebileceği konusunda bir inceleme yöntemidir. Sokak, yerleşme, kent merkezi, ya da kent bütünü ölçeğinde, doğru sorular sorarak nitelik değerlendirmesi yapar ve ne gibi iyileştirmeler gerekli olduğunu saptar. Yöntem “*Urban Design Alliance (UDAL)*” tarafından geliştirilmiştir, “*English Partnerships ve Department of the Environment, Transport and the Regions*” tarafından desteklenmektedir.

Bir kentsel çevrenin niteliklerini iyileştirmek, çeşitli ilgi alanları ve bakış açıları olan farklı grupların birbirlerini anlamaları ve birlikte çalışmalarını gerektirir. Kimin katılacağı (toplum, iş çevreleri, gönüllü kuruluşlar, yerel yönetimler, polis, üniversiteler, okullar, planlama, mimarlık ve tasarım merkezleri, girişimciler, profesyonel uygulamacılar katılması söz konusu gruplardır) ve birlikte nasıl çalışılacağı sorularının erken evrelerde sorulması gereklidir.

Placecheck yöntemi, değerlendirilmesi zor soyutlamalardan ve uzman olmayanları dışlayan jargondan kaçınarak, *insanlara “bir çevreyi eylemleriyle biçimlendiren kişiler birlikte nasıl daha etkin çalışabilirler”, yerlere “binaların ve mekanların fiziksel formları bir yerin daha iyi çalışmasına nasıl yardımcı olabilir” ve hareketlere “yollar, rotalar ve kamusal taşıma ağı bir yere nasıl hayat verebilir”* soruları ile odaklanır.

"*Commision for Architecture and the Built Environment (CABE)*" üstün kaliteli tasarım ve mimarlık ürünlerini desteklemek, ödüllendirmek ve yapısal çevrenin standardını yükseltmek üzere kurulmuştur (<http://www.cabe.org.uk>). Organizasyonun sorumluluğu, kentsel tasarım, eğitim, toplumsal katılımı ve nitelikli mimarlığın desteklenmesini ve yerel boyutun geliştirilmesini kapsar. Çalışmalarını yeni binaların ve projelerin gözden geçirilmesine yoğunlaştırmıştır

CABE'nin tasarım değerlendirme komitesi seçilen projeler için tasarım kalitesi konusunda uzmanlık danışmanlığı verir. Komite her tip ve boyutta, kentsel master plandan tek binalara, mühendislik yapıları, peyzaj düzenlemeleri, kamusal alan düzenlemeleri gibi tüm kategorilerde inceleme yapar. Bu çalışmalarda iyi tasarımla amacına uygun, sürdürülebilir, etkin, tutarlı, esnek, bağlama yanıt veren, iyi görünümlü ve program gereksinmelerinin açık ifadesi olan çözümler anlaşılmaktadır. Bu program CABE'nin yürüttüğü altı programdan biridir. Diğer programlar yapabilir kılma, ortaklık, bölgeler, politika ve araştırma ve eğitimidir.

"*CABE-Design Review*", bu organizasyon tarafından hazırlanmış olan, mimarlık ve kentsel tasarımda kaliteyi değerlendirmek üzere kullanılan bir tasarım kılavuzudur. Daha iyi mekanlar, daha iyi işleyen ve daha iyi duygular veren mekanlardır. CABE mimarlığın herkesi, günün her saatinde etkilediği inancından yola çıkmıştır. Yapısal çevrenin görünümü önemlidir, ancak iyi tasarım çevrenin görünümünden daha ötede bir konudur. Toplumunu ileriye götürmekle, insanların nasıl hissettiği ve davrandığı ile kaynakları etkin ve yaratıcı bir şekilde kullanmayla da ilişkilidir. Kısacası, iyi tasarım herkes için yaşam kalitesini iyileştirir.

CABE'ye göre, tasarım yaratıcı bir etkinliktir ve tasarımda kalite tanımlarının anlaşılması zordur. Kodlara ve reçetelere indirgenemez; kodların bulunduğu - klasik mimari gibi- dönemlerde bile, en iyi örnekler çoğunlukla kuralları yıkan veya aşan örneklerdir. Yine de iyi tasarımı kötü tasarımdan ayırmak mümkündür. Kalitenin değerlendirilmesinin büyük ölçüde nesnel bir süreç olduğuna inanılır. Kuşkusuz, bazı sorular kişisel zevk ve tercih konularına dayanır. Ancak bunlar bir projenin iyi olup olmadığını yargılamak için çoğunlukla önemli olmaz.

Kaliteli bir kentsel çevre elde edebilme yönünde, çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından çevre oluşumunun çeşitli evrelerinin ayrıntılı bir biçimde irdelenmesi açısından İngiltere'nin başarılı bir örnek olduğu görülmektedir.

İngiltere'deki merkezi organizasyon yapısının tersine Amerika'da yerel örgütlenme görülmektedir. Amerika'daki geleneksel tasarım yaklaşımı ise özellikle 1970'lerle beraber yerini kentsel kalitenin iyileştirilmesi yolunda yerel tasarım rehberlerinin geliştirilmesine bırakmıştır.

1992'de 360 kentte yapılan bir araştırma (Punter, 1999), kentlerin % 83'ünün bir tasarım rehberine sahip olduğunu göstermektedir. "*Seattle 2000 Commission*", tasarımda kalite iyileştirmesine yönelik organizasyonlardan biridir. Toplum tabanlı inisiyatif sayesinde kent merkezi için yapılan *Arazi Kullanım ve Ulaşım Planı*'na kent merkezinin özel kimliğinin korunması, yerleşik nüfusun artırılması, yolların yayalar için yaşanabilir ve eğlenceli kılınması gibi ilkeler getirilmesi sağlanmıştır.

Portland'da 1980'lerde hazırlanan kent merkezi planının tasarım içeriğinin hazırlanmasında ve plana stratejik bir vizyon sunulmasında yardımcı olmak üzere kurumsallaştırılan "*Design Review Commission*" kent merkezinde tasarım rehberlerinin geliştirilmesi için kurulmuştur. Aynı yıllarda, etkin kontrolün sağlanması yolunda üç bölgede tasarım değerlendirme etkinleştirilmiştir.

Tasarımın kurumsallaştırılmasına neden olarak kentsel tasarım bürokrasinin kesin ve anlaşılabilir temeller üzerine oturduğu ve eğitilmiş uzmanlar gerektirdiği yatmaktadır. Bu amaçla Portland'da basitlik ve açıklık ilkesine dayanan "*Central City Design Guidelines*" sunulmaktadır ve temeli 1971 tarihli kent planına dayanmaktadır (<http://www.portlandonline.com/planning>). Bu rehberde, tarihi çevre koruma, açık alan, kıyı bölgesi gelişimi, yapı yoğunluğu kontrolü, görsel imajlar gibi kent merkezi planının temel politikaları üzerinde durulmaktadır. Rehberler "*Portland Planning Bureau ve the Secretary for the Interior's Standards for Rehabilitation of Historic Buildings*" tarafından hazırlanmaktadır.

San Francisco'da benzer bir yaklaşımla tasarım kalitesini kontrol etmek üzere planlama departmanı tarafından "*Union Street Committee*" ve "*Union Street Association*" kurulmuştur (<http://www.sfgov.org/site/planning>). Kent planlama komisyonunun son olarak onay verdiği bir tasarım rehberi oluşturulmuştur. Amaç, fiziksel görünümü korumak ve devamlılığını sağlamaktır. Bunu da çekici ve uyumlu ön cepheler, mimarinin farklı tarihi stillerini yansıtarak sağlamışlardır.

Kaliteli mimari ve kentsel çevreler elde edilebilmesi için sıklıkla çeşitli ödüllendirme sistemlerine de başvurulduğu görülmektedir. Örneğin, "*The Rudy Bruner Award*" (Farbstein ve diğerleri, 1998), Amerikan şehirlerinde yaşam kalitesini yükseltmeye katkıda bulunmak üzere 1987 yılında kurulmuştur. Bu ödül sistemi kentsel sorunları ve kentsel kaliteyi tartışmak için bir forum olarak hizmet ederken, kentsel çevrelerde mükemmelliği aramak ve ödüllendirmek amacındadır.

Bu programın diğer ödül programlarından farklı yönleri:

- Toplum temsilcileri, seçilmiş bürokratlar, kamu yöneticileri, tasarım meslekleri ve müteahhitlerden temsilcilerin katılımıyla geniş bir temsiliyet sağlayan seçim komitesi,
- Etkilenen grupların görüşlerinin de sunulmasını gerektiren başvurma süreci,
- Her finalist örnek için 2-3 gün süreli derinlemesine alan ziyaretleri yapılmasıdır.

Her kazanan için 50.000 USD ödül verilen bu programın bir başka farklı yönü, 1995 yılında "*Bruner Foundation'ın Department of Housing and Urban Development*" ile işbirliği yaparak ödül alan ve finalist olan uygulamaların zaman içinde değişen koşullara nasıl yanıt verdiğini ve çıkarılabilecek dersleri ortaya koymak üzere bir yeniden değerlendirme yapılmasıdır.

Hollanda özellikle 1970'lerden sonra yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması ile planlama sistemine önemli bir bakış kazandırmıştır. "Rotterdam Stratejik Gelişme Planı'nın (Strategic Development Plan: Vision 2010)" önemli bir parçasını oluşturan "Kop Van Zuid Projesi" bu yaklaşımın somut bir örneğini vermektedir.

Kop Van Zuid projesi çeşitli belediye birimlerinin ve özel sektörlerin işbirliği ile geliştirilen ve odağında kalite kavramının yattığı bir projedir. Projede yer alan en önemli belediye birimleri, kent planlama, iskan ve kamusal alanlardan sorumlu "Kent Planlama ve İskan Bölümü (Department of Urban Planning and Housing:dS+V)", alan tahsisi ve finansal yönetimden sorumlu "Rotterdam Kenti Gelişme Şirketi (Rotterdam City Development Corporation:OBR)", inşaat mühendisliği ve uygulamadan sorumlu "Rotterdam Bayındırlık Bölümü (Rotterdam Department of Public Works: GW)", "Yerel İşletmeler Bölümü (Local Authority Department: SOB)", "Rotterdam Ulaştırma Şirketi (Rotterdam Transportation Company:RET)" ve "Rotterdam Liman İşletmeleri (Rotterdam Port Authorities:GHR)"dir.

Her birim bir proje koordinatörü tarafından temsil edilmektedir ve belediye yönetimi ile doğrudan iletişim halindedir. Bu farklı birimler tek bir hedef çerçevesinde güçlü bir koordinasyon ve denetim mekanizması ile çalışmaktadır. Bu mekanizmalar temelde üç başlıkta toplanabilmektedir. Bunlar, "İletişim Grubu (Communication Team), Ortak Fayda Proje Grubu (Mutual Benefit Project Team) ve Kalite Grubu (Quality Team)"dur.

İletişim grubunun temel amacı, farklı bilgi ve beceri birikimine sahip belediye birimleri arasındaki koordinasyonu sağlayarak Kop Van Zuid için bütüncül bir kamusal imaj sunmaktır. Bunun için de bilginin tek bir noktadan paylaşımı ve dağıtımı hedeflenmiş ve Kop Van Zuid Bilgilendirme Merkezi kurulmuştur.

Ortak fayda grubu, yukarıda sözü edilen OBR'ın bir parçasını oluşturmaktadır ve Kop Van Zuid projesi için özel bir öneme sahiptir. Grup, yerel sosyo-ekonomik altyapının güçlendirilmesi üzerine odaklanmaktadır.

Bu gruplar içinde en önemlisi olan Kalite Grubudur ve gün geçtikçe uluslar arası ölçekte dikkat çekmektedir. Q-Team formülünün, dünyada örneklerine sıkça rastlanan Design Review Committee'lerin yerini almaktadır.

Kop Van Zuid'de kentsel tasarım ve mimarlıkta gerekli kalite seviyesini yakalamak üzere 1991 yılında Rotterdam Kent Konsey'i Mimarlık ve Anıtlar Komitesi'nin özel bir birimi olarak "Kop Van Zuid Odası'nı (Kop Van Zuid Chamber)" kurmuştur. Bu oda "Q-Team, Quality Team" olarak adlandırılmaktadır.

Grup, alandaki arazi planı çerçevesinde mevcut ve yeni gelişen mekansal kaliteyi denetlemekle yükümlüdür. Sloganları: "The whole should be more than the sum total of the parts" (Bütün, parçaların toplamından fazla olmalı) dir. Planlama sürecinin tüm aşamalarında danışmanlık yapmaktadır. Kamusal alanlar, meydanlar, toprak su ilişkisi, sokak mobilyaları, bina yapı izni gibi tasarımlardan son ürüne kadar değerlendirme ve denetim yapmaktadır. Bu da kentsel kalitenin bütün olarak sağlanabilmesini getirmektedir.

Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Farklı Ölçek ve Kapsamda Örnekler

Kalite kavramı ile ilgili dünyada tüm sektörlerde yaşanan gelişmelere paralel olarak, çevre kalitesi sorunlarına farklı ölçek ve düzeylerde çözümler arandığı görülmektedir. Kent ölçeğindeki çözüm yaklaşımlarından sokak ölçeğinde gerçekleştirilen daha sınırlı iyileştirme çalışmalarına kadar farklı boyut ve kapsamda örneklere rastlanabilmektedir.

Araştırmanın bu bölümünde; aşağıda sıralanan uygulamalar farklı ölçek ve kapsamlarda örnekler olarak incelenmektedir.

- Yerleşme ölçeğindeki uygulamalar kapsamında:
Hulme Yerleşmesi, Manchester-İngiltere
Bridgewater, Somerset, İngiltere
- Kent parçasında iyileştirme/ Karma kullanım örnekleri:
Crown Street, Glasgow, İskoçya
- Kıyı alanlarının dönüşümü konusunda:
Amsterdam Doğu Limanı Bölgesi, Hollanda
- Küçük ölçekli kamusal mekanlarda gerçekleştirilen uygulamalar içinde:
Cityscape, Newcastle Upon Tyne, İngiltere
- Kamusal Sanatın Rolü örneği olarak:
The Village of Arts and Humanities, Philadelphia

YERLEŞME ÖLÇEĞİNDE İYİLEŞTİRME: HULME YERLEŞMESİ, MANCHESTER, İNGİLTERE

Hulme örneği, 1960'lı yıllarda hızlı ve standart bir biçimde üretilen benzerlerinde olduğu gibi, büyük bir toplu konut yerleşmesinin zaman içinde yaşanabilirliğini kaybetmesi nedeniyle uygulamaya konulan bir kalite iyileştirilmesi programıdır.

Amaç: Hulme'nün toplumsal, ekonomik ve fiziksel sorunlarının bütünleşik olarak çözümünü sağlamak ve yaşayan bir yerleşme yaratmaktır. Hulme'de 1962 ve 1972'deki gelişim aşamalarında 5000 konut yapılmıştır. İngiltere'nin sistemli yapılmış en büyük konut yerleşimidir. Endüstriyel yapım teknikleri kullanılarak gerçekleştirilen Hulme yerleşmesi, kentin geri kalanından ayrılmış durumdadır. Kamu, özel ve gönüllü sektörler ile yerel toplumun ortaklığı ile oluşan proje, yeni bir komşuluk yaratmak için, bu kez daha geleneksel bir kentsel topluluk karakteri oluşturma amacı ile hareket etmiştir.

Organizasyon: Amacı yerel sakinler, konut birlikleri, özel sektör tarafları ve kamu sektörünü bir araya getirmek ve *Hulme Gelişimi Kılavuzu* olarak bilinen merkezi kurguyu oluşturmak olan bir ortaklık kurulmuştur (Hulme Regeneration Ltd.). Amaç "*son birkaç on yılın çirkin mirasını kaldırmak*", mevcut sorunları bütünleşik bir çevre oluşturarak gidermektir. Ayrıca Hulme City Challenge tarafından, uygulamanın ikinci yılında bir kullanıcı dostu tasarım kılavuzu üretilmiş, daha sonra bu çalışma geliştirilerek görev alacak tasarımcı ve girişimcilere dağıtılmıştır.

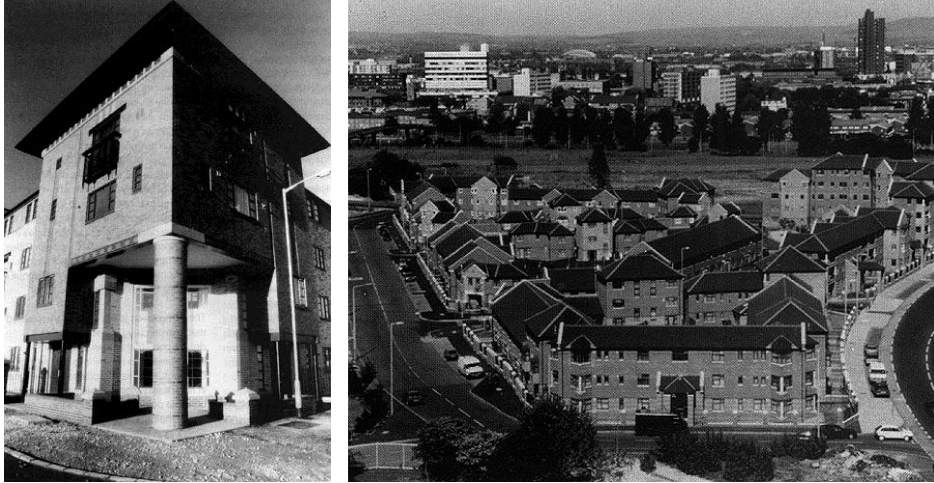
Kavram: Hulme yerleşimi kent merkezine on dakika yürüme mesafesinde olması nedeniyle, gelişmesinin kentsel karaktere uygun ve insan ölçeğinde olması gereklidir. Amaç Hulme'ü fiziksel ve toplumsal olarak komşu yerleşmeler ve kentin geri kalanı ile yeniden bütünleştirmek ve ekonomik etkinliği canlandırmaktır. Net bir ulaşım ağı oluşturulmasının bölgeden geçen ve orada yaşayan insanlardaki Hulme duygusunu olumlu etkileyeceği düşünülmüştür.

Ekonomik ve toplumsal kullanımların çeşitliliği, yaşama, alışveriş, çalışma, eğlenme, oyun oynama, vb. etkinliklerine olanak verecek ve yerel ekonomiye çeşitlilik ve fırsatlar getirecektir. Yeni gelişmeler *ölü* ve boş sokaklardan ve kamusal mekanlardan kaçınmak için, yerel ekonomiyi sürdürmeye yeterli ölçüde yoğunluk ve etkinlik yaratmak ihtiyacındadır. Sahiplenmeyi ve güvenlik duygusunu artırmak için kamusal ve özel mekanlar arasında çok net bir ayırım olması gerekir. Güvenli ve kendini denetleyen oluşumlar tasarlanmasına özel önem verilmesi gereklidir. Alana yenilik ve kalite getirecek ve kuvvetli bir yer duygusu yaratmaya yardım edecek gelişmeler, mevcut binaların gelişimi ile bütünleşerek, bölge sakinlerine ve diğer kullanıcılara belirgin bir kimlik, yönelme, sorumluluk ve ait olma duygusu verir. Uzun dönem sürdürülebilirlikte bunlar anahtar kavramlardır. Karma kullanımı desteklemek ve zaman içindeki eğilim ve işlev değişikliklerine olanak vermek üzere tasarımda ve yapımda olabildiğince esneklik aranmalıdır. Vizyon, yaşam örüntülerinin alanın gelecek kuşaklar için kendini sürdürebilmesini sağlayabilmesidir.

Strateji: Hulme yerleşiminin yeniden geliştirilmesi sürecinde aşağıdaki kentsel tasarım ilkeleri öngörülmüştür:

- Sokakların basit trafik kanalları olmaktan çok toplumsal mekan olmaları.
- Çeşitli ve karma kullanımlar, esnek bir gelişme ve kentin çevreleyen parçaları ile kesintisiz *bütünleşme* sağlamak.
- Kentsel komşuluğu sürdürmek ve canlı tutmak için gerekli *nüfus yoğunluk* düzeyine ulaşmak.

- *Geçirgenlik* sağlayarak izolasyonu azaltmak, basit, net ve okunaklı sokak örüntülerini doğal ağlar geliştirerek desteklemek.
- Kamu taşımacılığını, bisiklet ve yaya yolculuklarını desteklerken, *daha az araba* kullanımı sağlamak.
- Alana eşsiz bir karakter veren ilgi, heyecan ve "*yer duygusu*" yaratmak üzere *nirengi, vista ve odak noktaları* oluşturmak.
- Binaların yer aldıkları sokak ve mekanlara ölçek ve konumları ile üstün nitelikli bir kentsel karakter vermesini sağlamak ve *tanımlı mekanlar* yaratmak.
- Kamusal alanda olumlu bir etkisi olan, görsel olarak ilginç ve farklı gelişmeleri desteklemek ve toplumun *kimliğine* katkıda bulunmak.
- Tümüyle yeniden geliştirme olmadan değişim ve yenilemeye olanak veren, gelecekteki ihtiyaçlardan vazgeçmeden şu anki ihtiyaçları karşılayan, kente ve küresel çevreye katkıda bulunan *sürdürülebilir* gelişmeyi sağlamak.
- Uygun şekilde ölçeklendirilmiş binalar ve farklı yoğunluktaki kentsel karakter ile açık ve anlaşılabilir bir yol *hiyerarşisi* yaratmak.

Şekil 2.1. Hulme, Manchester (Ross, 1997)

Derlendiği kaynak: Ross, 1997

YERLEŞME ÖLÇEĞİNDE İYİLEŞTİRME:

BRIDGEWATER, SOMERSET, İNGİLTERE

Bridgewater örneği, kentteki sanayi ve imalat işlevlerinin zaman içinde ortaya çıkardığı konut ihtiyacının karşılanmasında, organizasyon yapısı ve kalite konusuna yaklaşımı yönü ile incelenmektedir.

Amaç: Bridgewater, Somerset'teki başlıca üç merkezden biridir. Geçmişte, kent konut karakterini oluşturan temel bir etken olan güçlü bir endüstriyel miras ve imalathane temeline sahiptir. Bridgewater'ın mevcut konut stoğunun yaklaşık %10'u kadar olan 1400 yeni konut yapımı için geniş bir alan planlanmaktadır. Gelişmenin parçalı olması, niteliği, toplumsallık ve yerellik özelliklerine sahip olmayışı, sürdürülebilir çevreler yaratma amacında olmaması ve gerekli alt yapıyı sağlamak gibi konularda planlama ile ilgili ve çevresel birçok problemin çözülmesi gerekmektedir. 1994'te Secretary of State for Environment tarafından "Quality in Town and Country" dokümanı yayınlanmış, 1995'teki Kentsel Tasarım Kampanyası bunu izlemiştir (Davies, 1997).

Organizasyon: Bu bölgenin sorunlarının çözümünde farklı bir yaklaşım gerektiği düşünülmüş, paydaşların ve kaynak sağlayanların baştan işin içine katılması amaçlanmıştır. Arazi sahipleri, müteahhitler, Town District and Country Council temsilcilerinden oluşan karma bir organizasyon söz konusudur. Tasarım ilkelerini oluşturan, kentsel tasarım seçeneklerini ve çözümlerini geliştiren, kamunun ortaklığını yürüten ayrıntılı bir çalışma yapılmıştır. Kamu ve özel sektörü etkin bir biçimde katan bir sistemdir.

Kavram: Kalite Eşikleri: Kalite farklı kişilere farklı anlamlar ifade etse de, esas olarak insanların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaya yöneliktir. Beklentiler aşıldığında memnuniyete ulaşılır. Ulaşılabilecek hedefleri belirlemeye yardımcı olacak, planlama ve tasarlama sürecine uygulanabilen çok sayıda kavram vardır. Bu kavramlar ışığında çalışmada üç kalite eşiği tanımlanmıştır:

Temel eşik: Planlama politikası ve tasarım kılavuzu şartlarına uyan bir gelişim olarak, ihtiyaç ve beklentilerin temel çeşitlilikte ve düzeyde sağlanması.

Ara eşik: Temel ihtiyaç ve beklentileri aşan, üstün kalite özelliklerine ve yarışma üstünlüğüne sahip, artı değer sağlayan bir geliştirme.

Optimum eşik: Belirli bir bağlamın yapısal sınırlamaları içinde olabilecek en geniş çevresel çeşitlilik ve ihtiyaçlar kriterlerine karşı sürdürülebilir ve duyarlı olan bir geliştirme.

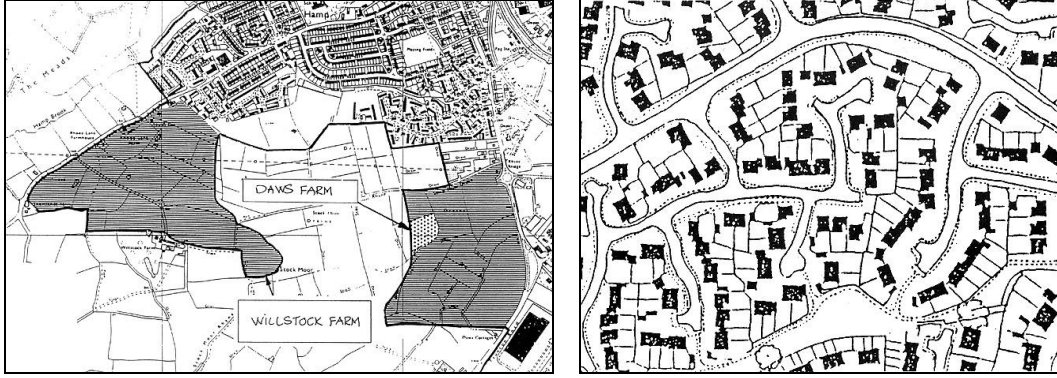
Strateji: Seçenekler, İlkeler ve Çözümler: Bu kapsamda, kalite eşiklerini örneklemek için birbirine alternatif üç gelişme seçeneği geliştirilmiştir.

İlki hiçbir şey yapmama yaklaşımıdır (yani alan sınırlı bir kamusal-özel işbirliği ile bir grup konut yapımcısı tarafından bağımsız olarak geliştirilecek).

İkinci seçenek orta boyutta bir kaliteli konut yapımcısı tarafından bir kampanyadan yararlanmaksızın uygulama yapılmasıdır.

Üçüncü seçenek ise, South Bridgewater Masterplanı'nda gösterilen ve mevcut yerel politikada benimsenenden daha yüksek şartları karşılayan, daha yüksek derecede duyarlı kalite uyumu olan, optimum çözümdür. Bu seçeneğin amacı aşağıdaki ilkeleri gözeterek duyarlı ve sürdürülebilir nitelikli bir çevre yaratmaktır:

- *Tutarlı strüktür:* toplum kimliği için odak olarak karma kullanımlı, yüksek yoğunluklu ve landmark binalar ile karakterize edilen komşuluk merkezleri yaratmak; alanları, ulaşım sistemini, sınırları, kenarları ve kapıları okunaklı bir çevre yaratmak için yapılandırıcı bileşenler olarak kullanmak; yaya, bisiklet ve otobüs yollarını bütünleştirerek güvenli ve uygun dolaşım hatları yapmak.
- *İnsanlar ve binaların hakim olduğu mekanlar:* konut alanında en çok saatte 20 mil taşıt hızı hedeflemek; yollara ayrılan alanı en aza indirmek; bina şeması ve biçimini trafik yönetimi ölçüsü olarak kullanmak; arabasız kullanıcılara uygun bir çevre tasarlamak.
- *Yerel ayırt edici özellikler:* bir yandan çevreleyen peyzajın özelliklerine yanıt verirken, yerel stil ve malzemelerin gelişimini yansıtan binalar yaratan sokakların kullanımı ile farklı ve özellikli mahalleler oluşturmak.
- *Ekoloji üzerindeki zarar verici etkileri en aza indirmek:* parklar ve su alanları oluşturarak barınak ve kamusal rekreasyon fırsatları oluşturmak; yeşil kamusal ve açık alanlar yaratmak; mevcut arazi drenaj sistemini vahşi yaşam koridorları ağına yardımcı şekilde kullanmak.
- *Yaşam biçimi seçenekleri oluşturmak:* çeşitli ihtiyaçları karşılayan, toplumun farklı katmanlarınca karşılanabilecek yüksek, orta ve düşük yoğunluklu çeşitli konut-tipleri ve biçimleri yaratmak; ayrıca alternatif sürdürülebilir enerji biçimleri (örn: pasif güneş ısıtması) kullanımını destekleyen gelişmeler önermek.
- *Güvenli ve erişilebilir konutlar yapmak:* genç, özürlü ve yaşlılar için erişilebilir bir gelişme sağlarken, suç olasılığını en aza indirmek.
- *Finansal yapılabirlik ve pazarlama:* belirli paydaşların ihtiyaçlarını karşılarken pazar koşullarına cevap veren bir geliştirme yapmak.

Şekil 2.2. Bridgewater, Somerset (Davies, 1997)

Derlendiği kaynak: Davies, 1997

KENT PARÇASINDA İYİLEŞTİRME/KARMA KULLANIM:

CROWN STREET, GLASGOW, İSKOÇYA

Kent parçasında iyileştirme kapsamında, Glasgow, Crown Street örneği ile kentsel mekanda yaratılan boşlukların alanın ve bölgenin kalitesinin yükseltilmesi amacıyla değerlendirilmesindeki potansiyeller irdelenmektedir.

Amaç: Glasgow'un Gorbals bölgesinde 1960'larda yapılan 12 adet dıştan koridorlu bloğun yıkılması ile ortaya çıkan kentsel boşluğun değerlendirilmesi için, dikkatli bir kentsel yenileme süreci ile yeni bir "karma kullanımlı" alan yaratmak (40 acre) üzere bir yarışma açılması ve yüksek kentsel tasarım standardı ve mimari kaliteye ulaşılması amaçlanmıştır.

Kavram: Bu uygulamada yaşanabilir bir kent parçası geliştirebilmek için, izgara kent dokusu, blok ve yapı adası düzeni, sokak karakteri, apartman tipolojileri, bina yükseklikleri ve karma kullanım konusunda kapsamlı bir araştırmaya dayanılarak hareket edilmiştir.

Strateji: *Yaşanabilir Kent:* Kentin canlılığının yanı sıra sükun ve huzur verici oluşu da önemlidir. Kentsel yaşam kalitesinin keskin sınırları zayıflatılmamalı, ancak alternatif olarak daha yumuşak sığınma noktaları olmalıdır. Glasgow'un kentsel dokusunda yapı adası blok düzeni çok önemlidir. Binaların ön ve arka yüzeylerine ilişkin deneyimde herhangi bir belirsizlik olmaması gerekir. Bloğun iç mekanı kentsel dokunun yoğun yaşamından ayrı bir vaha olmalıdır.

Izgara: Glasgow'un kentsel dokusunun özellikleri, İngiltere kentlerinden çok Avrupa kentlerine benzerlikler gösterir. Yeni master planın ilkeleri, kulelerle biten manzara noktaları oluşturan düz caddeler, büyük bir oval park ve düz alanı canlandıran hilal şeklinde formlar öngörmektedir. Mevcut doku izgara formda caddelerden oluşan bir ağa dönüşmüş ve blok boyutu geniş özel konut mekanları oluşturmak üzere genişletilmiştir.

Blok: Kenti yaşanabilir bir mekan yapmak için yorucu kamusal yaşamın güvenli ve sakin bir özel mekanla dengelenmesi gerekir. Her daire hem kamusal hem de özel alana bakmalı ve bu konuda bir belirsizlik olmamalıdır. Geniş ve paylaşılan bir ortak bahçe her bloğun ortasında yer alır. Bu alana yalnızca sakinler kendi güvenli konut girişlerinden ulaşabilirler. Diğer insanların girmelerine izin verilmez ve çocuklar güvenle oynayabilir. Zemin katlar ayrıca özel bahçelere sahiptir.

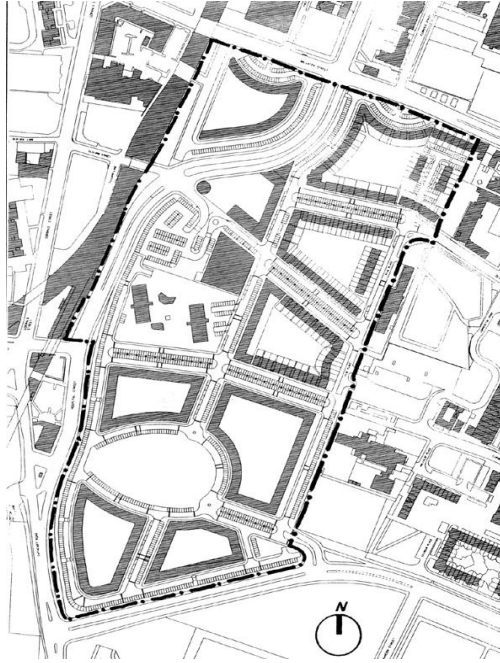
Sokak: Geleneksel dönemde ve günümüzdeki yol genişlikleri ve işlevler incelenmiştir. Trafik yayalaştırılmamış orta genişlikteki yollarla çözümlenmiştir. Konut bölgelerinde yollar sakin, ağaçlı bulvarlar şeklindedir. Yolların ortalarına büyük ağaçlar dikilerek, ışığın aşağı süzülmesine olanak verilmiştir. Arabaların ağaç altlarına park etmesinin ve mahalle sakinlerinin gözü önünde olmasının kullanım kolaylığı sağlayacağı, düzenlenen alışveriş caddesinin tramvayı da kaldırabilecek genişlikte olduğu, geniş kaldırımların yaz günlerinde kafelerin ve diğer kullanımların da yola doğru genişlemesine uygun şekilde düzenlenebileceği, kolonatsız bir arkadın açık havaya karşı da daha korunaklı bir ortam yaratabileceği düşünülmüştür.

Apartment: Apartman kullanımı Glasgow için bir ilk örnek anlamındadır. Kitanın güçlü kentsel karakterine yakındır. Gorbals'da ilk iki kat tek aile için üç ve dört yatak odalı mezonetlere, üst iki kat ise bir, iki ve üç odalı dairelere ayrılmıştır.

Bina yükseklikleri: Güçlü bir kentsel karakter kazandırmak üzere, yeni gelişimin büyük bir bölümü 4 katlı olarak düşünülmüştür. Ana arterler dışında 3 katlı bloklar da bulunmaktadır.

Karma Kullanım: Bu yaklaşımda konut ilk ve ana işlev kabul edilmiştir. Yeni bir konut şeması değil, bir "toplum" oluşturabilmek için "kentsel köy" kavramı ile gelen diğer işlevlere de ihtiyaç vardır. 800 yeni konut (%75 satılık, %25 kiralık), geleneksel alışveriş caddesi şeklinde ticaret, A sınıfı tescilli bir değirmen binasında yeni bir iş merkezi, nitelikli bir otel, yeni bir yerel park, küçük ofis ve kalma yerleri, öğrenci evleri, yeni tren istasyonu ve yeni bir atölye mekanı planlanmıştır.

Proje aşamalı olarak ilerlemek üzere çeşitli etaplara bölünmüştür. Her paket yarışmalar, ayrıntılı kentsel tasarım programları ve sabit arazi değerleri gibi kriterler ile tasarım kalitesi, yapım kalitesi ve kaynak gereksinimleri açısından kontrol altına alınmıştır.

Şekil 2.3. Crown Street, Glasgow (Galloway, 1997)

Derlendiği kaynak: Galloway, 1997

KIYI ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ:

AMSTERDAM DOĞU LİMANI BÖLGESİ, HOLLANDA

Kıyı alanları ve işlevini yitirmiş liman tesislerinin yeniden kullanımı son yıllarda önemli bir potansiyel oluşturmakta ve çeşitli ülkelerde farklı değerlendirilme örnekleri görülmektedir.

Amaç: Amsterdam, Doğu Liman Bölgesi, 1900'lerde yapılmış çok sayıda yapay adadan oluşmaktadır. Limanların işlevlerini kaybetmesi ile son yıllarda konut ihtiyacındaki artışa çözüm olarak, bölgeyi çekici bir konut alanına dönüştürme kararı alınmıştır.

1970'lerde başlatılan dönüşüm 2003 yılında tamamlanmıştır. Bölgenin çeşitli kesimleri için farklı kentsel planlar geliştirilmiştir. Tanınmış ve çalışmakta olan her Hollandalı mimar ile birlikte bir grup yabancı mimar, yalnızca Doğu Liman Bölgesini hoş ve aranan bir konut bölgesi yapmak için değil, aynı zamanda günümüz Hollanda konut yapımında bir örnek oluşturabilmek için, bu süreçte mimari katkıda bulunmuştur. Hangarlar, yükleme elemanları, raylar, konteynırlar ve trenlerden teslim alınan alana 8000'den fazla konut yapılmıştır.

Organizasyon: Bu uygulama kapsamında, 1978'de the Department of Public Works bölünerek, City Real Estate Department, Spatial Planning Department ve Public Works Department oluşturulması bu konuda başlangıçta atılan önemli bir adımdır. Diğer ülkelerde yaşanan benzer gelişmeleri taklit etmeden (Londra, Docklands gibi) *tipik Amsterdam ve yeni olana ulaşma* hedefiyle hareket edilmiştir.

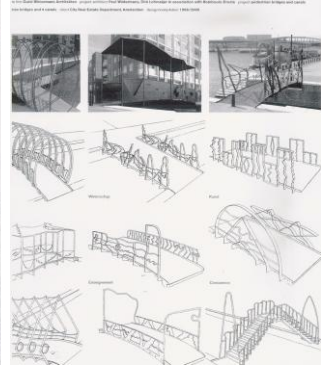
Kavram: Mimarlık ve kent planlama ilişkileri açısından farklı başarı düzeylerine ulaşmış olan adalar ele alınış dönemlerindeki farklılıkları yansıtmaktadırlar. İspanyol mimar ve mühendis Santiago Calatrava'nın landmark değeri taşıyan köprüleri hatırlanarak, tüm yerleşmedeki köprü ve yaya geçiş elemanları birer sanat yapıtı şeklinde ele alınmıştır. Bu amaçla Amsterdam Sanat Vakfı bir tasarım yarışması açmıştır. Açıklık ve yük azaldıkça tasarımların özgünlüğünün arttığı görülen dokuz küçük köprü ile çok uzun ve sıkıcı olabilecek bir yerleşme çözümünden sakınılmıştır.

Strateji: Önceden bölgede yer alan liman işlevlerinin yanı sıra buradaki köhneleşmiş alanda bulunan göçmenler, gecekondular, uygulama mekanları, alternatif sanat gibi her türlü işlev, geliştirilen kent planlama ve mimarlık sürecine temel oluşturmuştur. Bu süreç zarfında özellikle 1996-2000 yılları arasında ekonominin iyileşmesiyle tek aile mülkü konutlarına olan ihtiyaç daha da artmıştır. Ortalama aile büyüklüğünün 3.5' dan 2.1'e düştüğü Amsterdam'da hane halklarının yaklaşık yarısı 1 kişiliktir. 60.000 acil yeni konut yapımı önemli bir sorun olarak şehrin yeniden canlandırılması ve yeni konut alanları yaratılması çözümleriyle ele alınmıştır.

Derlendiği kaynak: Anon, 2003

1

2

3

4

5

6

Şekil 2.4. Amsterdam, Doğu Limanı 1-2 (Anon, 2003); 3-6 (Ahsen Özsoy Arşivi)

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ KAMUSAL MEKANLARIN İYİLEŞTİRİLMESİ:

CITYSCAPE, NEWCASTLE UPON TYNE, İNGİLTERE

Newcastle upon Tyne örneği, RIBA'nın Kuzey Bölgeleri Northumbria bölümünün bir inisiyatifi olan Cityscape'in "insanlar için sokaklar" stratejisini benimseyerek, kent merkezinde dokuz kamusal mekanı iyileştirmekte olduğu ve benzerlerine sıkça rastlanan ölçekte bir uygulamadır.

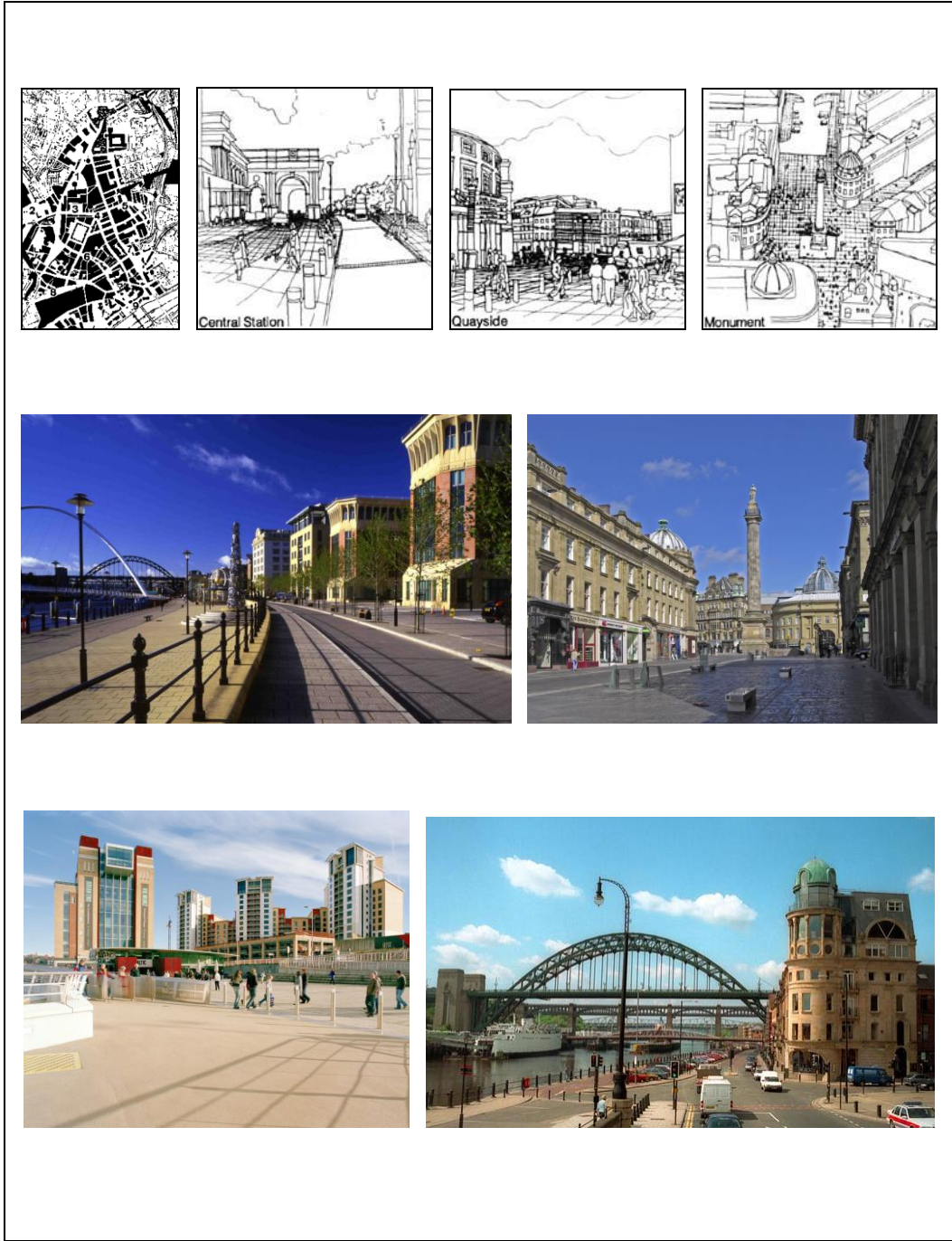
Amaç: Newcastle'da görülen trafiğin sıklığı, fiziksel olarak üstünlüğü, gürültü kirliliği, ticari olarak yaşamayan boş pencereler vb. sorunlara birçok şehirde rastlanmaktadır. Ancak diğer şehirlerden öğrenilenler kısmi çözümlerin, örneğin trafik stratejisini yeniden yapılandırma girişimi, kent-içi yaşamı isteğini yeniden canlandırmaya çalışmak, ya da yol kaplaması, sokak mobilyası ya da işaretlerin tesadüfi olarak eklenmesi çözüm olmamıştır. Bu uygulamada, tüm karar verme sürecinde; tüm vatandaşların yararına olumlu bir değişikliğe ulaşma yöntemleri konusunda ve kentin karakter ve görünümüne dikkat etme konusunda bütüne ilişkin uygulamalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Kavram: Çalışmada "kentsel gelişmenin ekonomisi ve yönetimi çeşitli konularla ilgilenmeyi gerektirir; kamusal ve özel taşıma stratejilerinin çelişkileri çözümlenmeli; yol boyu görünümü için bütüncül bir yaklaşım benimsenmeli ve kamusal alanın genel yönetimi ile toplu bir biçimde ilgilenilmelidir" denilmektedir. Eğer kentin görsel ve duyuşsal kaliteleri korunup güçlendirilecekse ve kaybolanlar yeniden yapılacaksa, bu problemleri çözmek için kararlı ve çok disiplinli bir çalışma öngörülmektedir. Strateji aynı zamanda anlamlı ve yapıcı bir halk katılımını da içermektedir.

Strateji: Newcastle'a özgü özellikler, sokaktaki insanın göz seviyesinden bakışının dikkate alınması, çalışma, alışveriş, yaşama ve oyun için güvenli, sağlıklı, enerjik ve çekici yerleri yaratacak şekilde şehri yeniden biçimlendirilmesi ve insanlar için sokaklar fikrinin güçlendirilmesi için:

- Kent merkezinde trafiği azaltmak,
- Kamusal ve bireysel taşımayı bütünleştirmek,
- Monument ile Quayside Bölgelerini bağlayan tramvay hattını başlatmak,
- Otoyollara yakın araba park olanakları sağlamak,
- Arabalar ve insanlar için parklar oluşturmak,
- Kentin özelliklerini göz önüne almak,
- Sokak mobilyası, aydınlatma ve peyzaj öğeleriyle yeni bir sokak kültürü tasarlamak,
- Kent yönetimi işlevlerinde koordinasyon sağlamak hedeflenmiştir.

Derlendiği kaynak: Winskell ve diğerleri, 1997

Şekil 2.5. Cityscape, Newcastle upon Tyne (Winskell ve diğerleri, 1997; Newcastle City Council, 2008)

KAMUSAL SANATIN ROLÜ:

THE VILLAGE OF ARTS AND HUMANITIES, PHILADELPHIA

Son yıllarda sanatçılar tarafından toplumla işbirliği ile yürütülen programlar aracılığı ile kentsel çevre kalitesinin ve toplumun güçlendirilmesine ilişkin çeşitli uygulamalara sıkça rastlanmaktadır. Pennsylvania, Philadelphia'daki the Village of Arts and Humanities projesi de bunlardan biridir.

Amaç: Birçok Amerikan şehrinde olduğu gibi Philadelphia'da da kent merkezinden banliyölere doğru bir nüfus kaybı söz konusudur. Bu bölgede de fiziksel eskime ve köhneleşme ile birlikte, sağlık sorunları, uyuşturucu satışı ve kullanımı, yüksek suç oranları rapor edilmektedir. "The Village Long Range Plan" bu bölgede 105 sıra ev birimi bulunduğunu ve hızla yok olduklarını belirtmektedir. Elektrik, su, ısıtma sistemi olmayan 36 konut vardır. Son yıllarda bu sorunların çözümü konusunda kent yönetimi harekete geçmiş, Mahalle Dönüşüm İnisyatifi, bölgeye yakın "Temple University, the Women Community Revitalization Corporation" gibi toplumsal organizasyonlar çeşitli programlar geliştirmeye başlamışlardır.

The Village of Arts and Humanities projesi, sanatçı Lily Yeh'in 1986 yılında Afrikalı Amerikalı dansçı Arthur Hall tarafından stüdyosuna bitişik parselde bir sanat parkı yaratmak üzere davet edilmesi ile başlamıştır. Sanatını toplumla ilişkilendirme amacındaki sanatçı için bu çalışma önemli bir fırsat olmuştur. Başlangıçta toplumun birlikte çalışmayı kabul etmesi kolay olmamış, çocuklarla başlatılan çalışmalar giderek programlı bir şekilde genişletilmiştir. Yeh'in sanat, toplum, politika ve toplumsal çalışmaların bir bütün olduğu ve sanatın bunların tümünün omurgası olarak önemli bir role sahip olduğu düşüncesi ile bir kentsel iyileştirme programı geliştirilmiştir.

Bu kapsamda her biri tam zamanlı olarak yürütülen dokuz ayrı program hazırlanmıştır:

Sanat ile eğitim: Her yaşta gençler için okul sonrası, hafta sonları ve yaz programları ile sanat eğitimi amaçlanmaktadır.

Arazi dönüşümü ve çevre programı: Boş parsellerde çevre eğitimi, ağaçlandırma, bitkilendirme ve yetiştirilen bitkilerin satışına yöneliktir.

Köy tiyatrosu: "Hayatta kalmak için tiyatro yapmalıyız" sloganı ile toplumlarının sorunlarını ifade edebilmek hedeflenmektedir.

Köy sağlık eğitimi: Sağlık bakımı, uyuşturucu ve ilaç konusunda bilgilendirme, gebelikten korunma, yemek pişirme eğitimlerine yöneliktir.

Festival, etkinlik ve sergiler: Hasat kutlama, vb. etkinlikler, toplumu bir araya getirecek programlar yürütülmektedir.

Köy el sanatları: Seramik, ipek boyama, resim, vb. satışa yönelik el sanatları eğitimleri verilmektedir.

Yapım / yenileme programı: Köhneleşmiş binaların yenilenmesi ile ilgili konularda eğitim verilmesini hedeflemektedir.

Yeşillendirme: Özellikle uzun süreli hapis döneminden çıkanların dahil olduğu ve çevre ve yeşil alan kazanımı konularında eğitim vererek yaratıcılığı destekleyici çeşitli programları kapsamaktadır.

Köy yayın evi: Projenin yöntem ve felsefesini aktarmaya yönelik, kitap, broşür ve gazetelerin yayımlanması amacıyla geliştirilmiştir.

Bu proje, Rudy Bruner ödül sistemi tarafından 2001 yılında altın madalya ile ödüllendirilmiştir. Ödül sisteminin kuralları gereği, projenin başarısı ve amaçlarını ne kadar karşıladığı değerlendirilmektedir.

- Bölgeyi insanların aileleri ile birlikte yeniden bağlandıkları, nitelikli konutlarda yaşanan, sürdürülebilir ve çocukların birlikte eğitildiği canlı, yaşayan bir kentsel mahalleye dönüştürmek;
- Yenilikçi sanat, eğitim, toplumsal, yapısal ve ekonomik gelişme programları oluşturmak,
- Toplumda yeni bir yapabilirlik ve umut duygusu yaratmak,
- Toplumda yeniden katılım duygusu ile demokrasi ortamı geliştirmek konularında projenin başarılı görüldüğü belirtilmektedir.

Şekil 2.6. The Village of Arts and Humanities, Philadelphia (Ahsen Özsoy Arşivi)

Derlendiği kaynak: Wener ve diğerleri, 2001

Şekil 2.7. The Village of Arts and Humanities, Philadelphia (Ahsen Özsoy Arşivi)

Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Çeşitli Araçlar

Bu araştırma kapsamında incelenen farklı ölçekteki kentsel çevre kalitesi iyileştirme örneklerinde yayalaştırma, işaretleme ve yönlendirme, bakım ve yönetim hizmetlerinin iyileştirilmesi, kişiselleştirme ve kamusal sanatın kullanımı gibi çeşitli yolların kullanıldığı görülmektedir.

Yayalaştırma

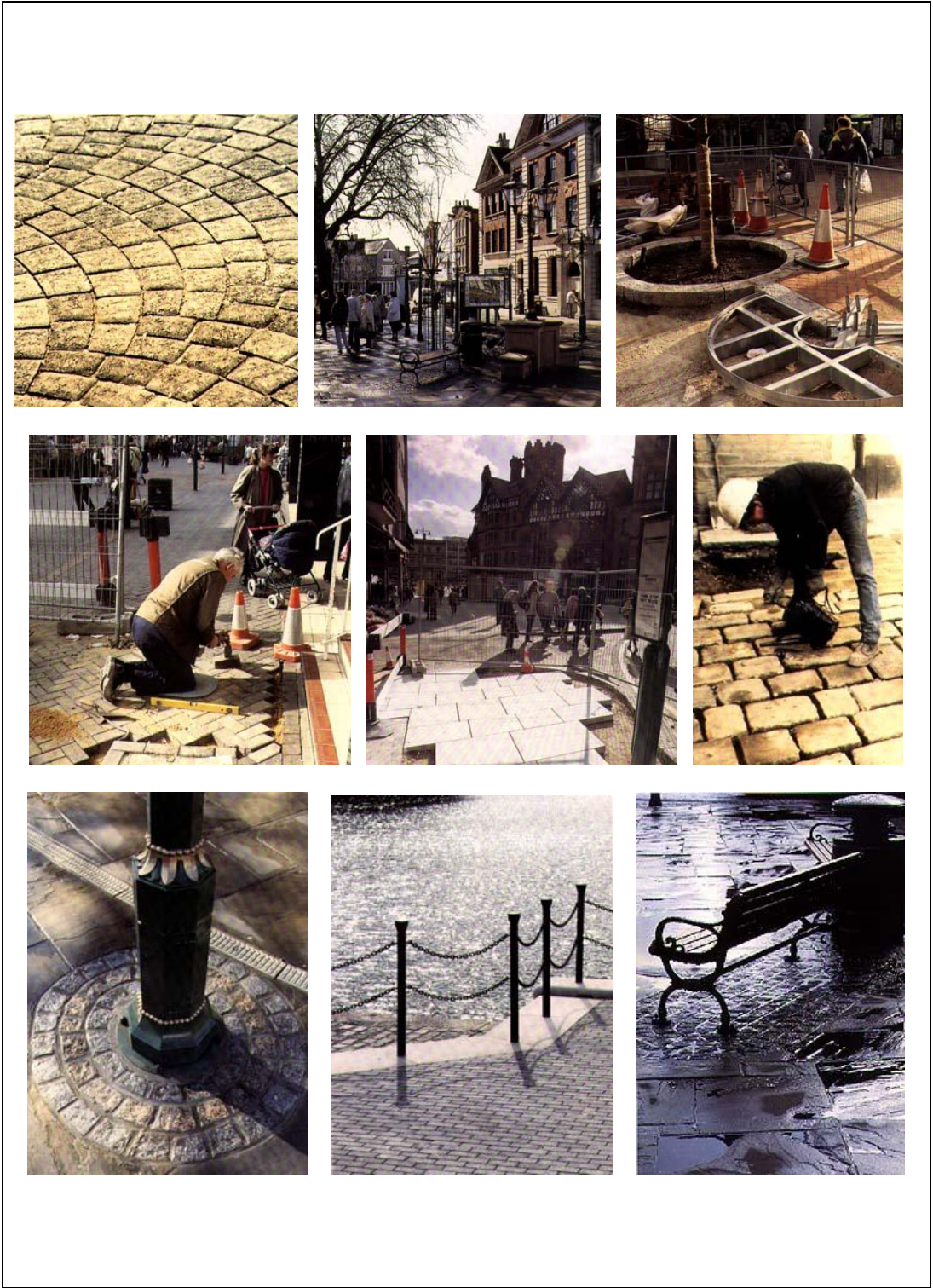
Kent dışı alışveriş merkezleri ile kent merkezleri içindeki geleneksel alışveriş merkezleri/caddeleri arasında bir çeşit rekabet söz konusudur. Kent merkezlerinde giderek azalan ticaret düzeyini yükseltmeyi amaçlayan çeşitli ölçeklerde özel yaya bölgeleri geliştirme çalışmaları vardır. Bunlar taşıt trafiğinin trafik kuralları ile sınırlandırıldığı veya yasaklandığı, özgün cadde görünümünün nitelikli bir düzenleme ile (yeni kaplamalar, sokak mobilyası ve aydınlatması gibi) geliştirildiği trafiğe kapalı/sınırlı alanlardır.

Yaya bölgeleri özellikle kalabalık alışveriş akslarında, alışılmış kentsel ana cadde düzenlerine hoş bir kontrast sağladıkları için desteklenmektedirler. Yayalaştırma ile ticaret alanlarında trafik tıkanıklığı, kaldırımlar ve geçitler ortadan kalkar. Hava ve gürültü kirliliği azalır, yaya güvenliği artar, çevre kalitesi yükselir ve tüm ortam daha hoş ve çekici olabilir.

Yaya bölgelerinin düzenlenmesinde plancının ve trafik mühendislerinin karşılaştığı bazı sorunlar da bulunmaktadır. Temel sorun, birbiri ile yarışan ve çelişen ilgi alanları arasında uygun dengeye ulaşmaktır. Sık karşılaşılan şikayetler özürlü kişilerin, yaşlıların ve çocuk arabası ile gelen ailelerin karşılaştıkları ulaşım güçlükleri ile ilgilidir. Bu sorunların çözümünde alışveriş mekanlarına yakın park edilmesini sağlayacak düzenlemeler önem kazanır. Ancak yine de bu alanlara taşıt girişi minimum olmalıdır. Geniş alanlarda yayalaştırma da geceleri kullanılmayan ölü alanlar yaratabilir. (Fieldhouse, <http://rudi.herts.ac.uk/ppo/care>). Bu alanlarda servisler için gerekli olan belirli saatlerde yükleme-boşaltmayı sağlayan trafik yönetim şemasının uygulaması önemlidir. Kentsel kaliteyi iyileştirme çalışmalarında, kapsamlı analiz ve incelemelerle nitelikli yayalaştırma uygulamalarına ulaşıldığı görülmektedir.

İşaretleme ve Yönlendirme

Kentsel kalitenin iyileştirilmesi uygulamalarında kentteki işaretleme ve yönlendirme sisteminin işlerliğinin özel bir önemi olduğu görülmektedir. Kent merkezleri salt alışveriş yapılan yerler değil, çeşitli etkinliklerin de bir arada bulunduğu alanlardır. Birçok kişi bu alanları turistik çekicilikleri, tiyatro, sinema gibi eğlence aktiviteleri ve diğer kültürel ve tarihi özellikleri nedeni ile ziyaret eder. Bu aktivitelere doğru yönlendirme yapılmazsa kullanıcılar bu aktivitelere ulaşımında zaman kaybederler veya kaybolurlar. Kullanıcının kolay ulaşılabilirlik algısı, bu aktivitelerin sürekli kullanımı konusunda büyük önem taşır. Ziyaretçiler yollarını bulma konusunda güçlük yaşarlarsa, kendilerine sunulan hizmetleri değerlendiremezler. Kolay anlaşılabilir işaretleme ve yönlendirme sistemi, kullanıcıya yardımcı olmak kadar sunulan hizmetlerin kullanımı için de gereklidir. İncelenen örneklerde, kentin çevresinden merkezine doğru işaretleme ve yönlendirme yapılmasının, kent merkezi çevresindeki otoparklara, taşıt ulaşımına ve yaya hareketlerine ilişkin düzenlemenin konunun ilgili uzmanlarının işbirliği ile geliştirilmesinin çok önemli olduğu vurgulanmaktadır (Sangha, <http://rudi.herts.ac.uk>).

Şekil 2.8. Yayalaştırma Çözümleri (Sangha, <http://rudi.herts.ac.uk>)

Şekil 2.9. İşaretleme ve Yönlendirme (Sangha, <http://rudi.herts.ac.uk>)

Bakım ve Yönetim Hizmetlerinin İyileştirilmesi

Kentsel çevre kalitesi, kentin fiziksel doku özelliklerine bağlı olduğu kadar, sürekli olarak sağlanan bakım hizmetlerinin kalitesine de bağlıdır. Nitelikli bir çevre sağlamak için geniş kapsamlı ve kaliteli hizmet yaklaşımı kentin genel standartlarını yükseltir (Pickford, <http://rudi.herts.ac.uk>).

Kentsel kaliteyi yükseltici bir eylem olarak yayalaştırılmış bir alan; bir kamusal açık alan yaratmak, ya da koruma bölgesi gibi özel kontrol gerektiren bir alan tanımlamak gibi fiziksel yapıda yapılan önemli bir yatırımın ardından, etkili bir bakım programı oluşturmak ve sürdürmek gerekir. Bu uygulamalar, ideal örneklerde, hizmette çatışmaları önlemek üzere kent merkezi yöneticisinin denetiminde tek bir bütçe oluşturularak yapılmaktadır.

Bakım ve yönetim hizmetlerinin iyileştirilmesi konusunda gerekli aktiviteler:

- Sokakların temizlenmesi (günde bir kez yıkanma, iki kez süpürülme),
- Çöplerin toplanması (günde en az bir kere tercihen sabah erken),
- Atıkların toplanması (her iki saatte el ile toplama yapılmalı, konteynırlar görünür yerlerde olmamalı),
- Duvar yazıları ve el broşürlerinin toplanması (günde en az bir kere),
- Bakım (boya, küçük tamir ve diğer aydınlatma, sokak mobilyası vb. elemanların bakımı 24 saatte bir),
- İşaretleme (yol işaretleri, yaya işaretleri, genel bilgi işaretlerinin bakımı) şeklinde gruplanmaktadır.

Bakım ve yönetim hizmetlerinin iyileştirilmesi konusunda gerekli aktivitelerin, her hizmetin istenilen düzeyde yapılıp yapılmadığının dikkatle izlenmesi gerekir. 24 saatlik düzenli denetim programının yanı sıra, mümkün olduğunca sık günlük denetimler de yapılmalıdır.

Hizmetin kalitesi dört temel ölçüt ile izlenebilir:

- *Algılanan ve gerçek güvenlik:* Bu ölçütün izlenmesinde, değerlendirme, ölçme/sayma sorun olabilir, ancak yalnızca resmi kaynaklara, polis istatistiklerine dayanmak yeterli olmayabilir, bu konuda özel araştırmalar da yapılmalıdır.
- *Çevresel kalite standartları:* Alanın tümünün görünümü değerlendirilmelidir. Bunu da ölçmek zordur. Her gözlenebilir standart düşmesi derhal düzelmelidir.
- *Atmosfer:* Alanın doğru algı/his mi verdiği sorusu önemlidir. Değilse, sorun nedir ve nasıl giderilebilir sorusu sorulmalı ve yanıtları aranmalıdır.
- *Parasal değer:* Hizmetin sürdürülebilmesi, yatırımın güçlendirilmesi ile mümkündür. Belirli bir hizmetin etkinliğini değerlendirmenin başlıca yolu çevresel iyileştirmeden önce ve sonra ve zaman içinde kullanıcıların memnuniyetinin devam edip etmediği konusunda araştırmalar yapmaktır.

Bakım ve yönetim hizmetlerinin iyileştirilmesinde yöneticilerle kullanıcıların karşılıklı ilişkileri ve işbirliği çok önemlidir. Döküntülerin kaldırılması, trafik kurallarına uyma, vitrinler, aydınlatma, gece sergileme/vitrinleri, gibi konularda kullanıcıların da görevlilerle ortak çalışarak kent merkezinin güvenliğini ve kalitesini yükseltmek için olumlu katkıları olabilir.

Kaliteli çevre toplam bir etkidir. Bir alanda kullanıcılar üzerinde en kuvvetli ve en uzun süreli olumlu-olumsuz etkiyi alanın tüm çevresel kalitesi yaratır. Bu nedenle hem kamusal, hem özel sektörün, hem de kullanıcıların kentsel çevreyi geliştirmek, sürdürmek ve desteklemek için birlikte çalışması önemlidir. Tüm taraflar toplam kaliteyi gerçekleştirmek ve sürdürmek için yakın işbirliği yapmalıdır (Pickford, <http://rudi.herts.ac.uk>).

Kent Kimliği Oluşturma ve Kişiselleştirme

Kent kimliği oluşturma ve kişiselleştirme konusundaki örneklerde sokak çevresinin tasarımı ve detaylandırması sırasında kamusal mekanlar ile onlara bakan kamusal-özel binaların cepheleri birlikte ele alınmaktadır. Özel binaların cepheleri önemli bir kişiselleştirme alanıdır. Kamusal mekanın tasarımında, kimlik oluşturma ve kişiselleştirme çalışmalarında iyi koordine olmak ve çok disiplinli bir yaklaşımla uygulama yapmak gerekir.

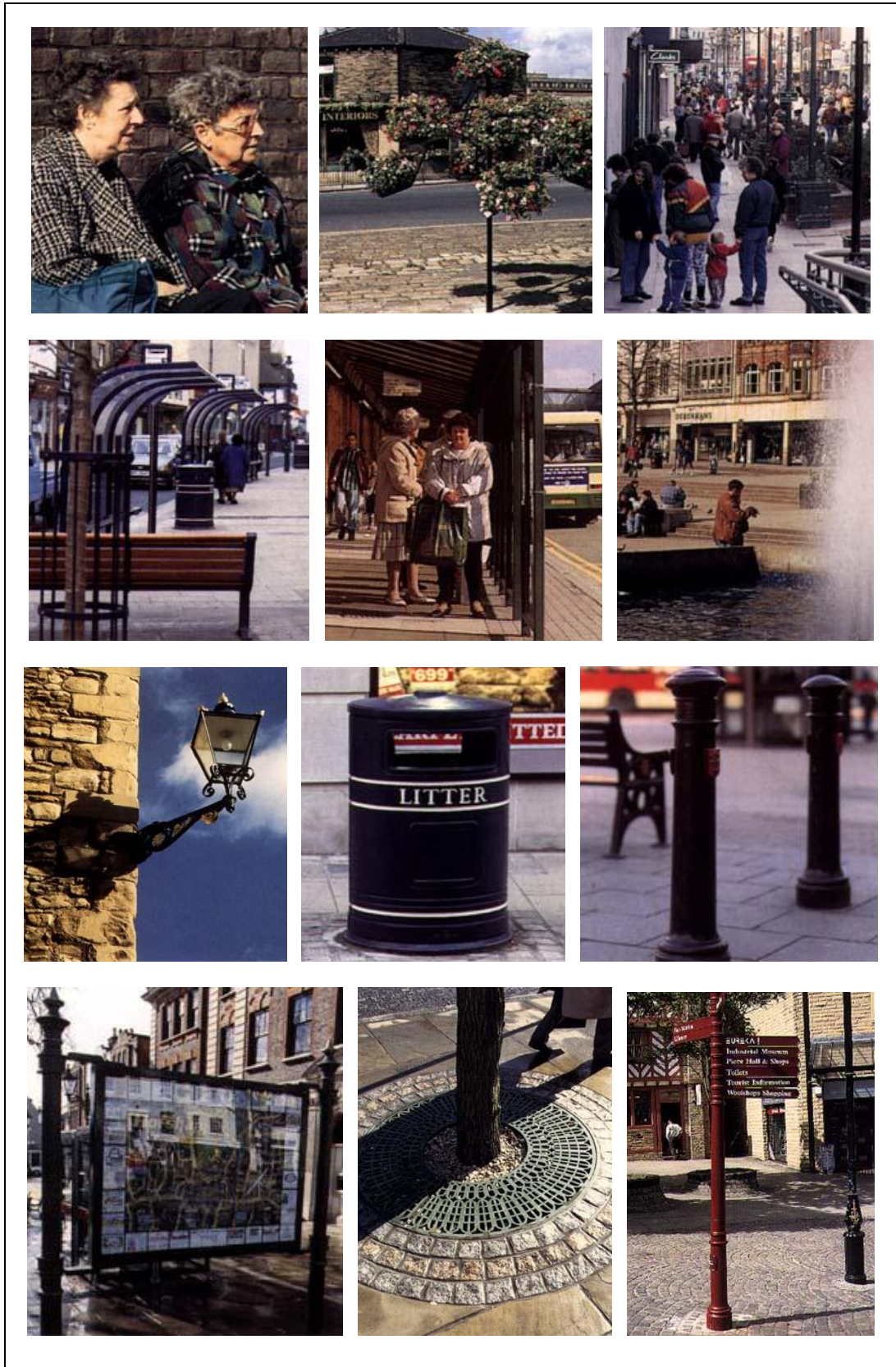
Kimlik oluşturma ve yer duygusunun korunmasında kent merkezleri önemli karakteristiklere sahiptir ve o yörenin imajını güçlendirir. Yöreyle özgü çeşitli öğeler ve kalite bileşenleri kişiselleştirmeyi sağlayabilmek üzere çok dikkatle ve birbiri ile uyumlu bir biçimde ele alınmalıdır (Glover, <http://rudi.herts.ac.uk>):

Kentsel çevre kalitesinin yükseltilmesinde ve etkili bir kent kimliği oluşturulmasında aşağıdaki konulara özel önem verilmelidir:

- Mimari ya da tarihi önemi olan tescilli binaların, kent kimliğinin güçlendirilmesine katkısı açısından koruma örgütü danışmanlığı ve işbirliği gereklidir.
- Özürlü kişilerin birbirleriyle çelişen ihtiyaçları olabileceği düşünülmelidir.
- Kamusal sanat ve eğlence öğeleri bir kent merkezini farklılaştırır, hatıra kalıcı yapar. Sanat yarışmaları ve festivaller yer ve yere ait olma bilincini yükseltir.
- Tuvaletler bir yerin algısında çok önemli bir yer tutar. Tuvaletler her saatte kullanılabilir, bakımlı olmalıdır, bakım maliyetini azaltmak için reklamlarla desteklenen, kendi temizlenen tuvaletler yapılabilir.
- Oturma yerleri rahat, sağlam, bakımı kolay, malzeme olarak diğer sokak mobilyaları ile uyumlu olmalıdır.
- Telefonlar ve posta kutuları görülebilir, ama doğrudan yol üzerinde olmamalıdır.
- Haritalar ve turist bilgilendirme panoları bölgeye yeni gelenler için otopark, otobüs ve tren istasyonları ve yaya alanları gibi giriş noktalarında konumlandırılmalıdır.
- Güvenlik ve kapalı devre TV pahalı da olsa, otopark ve sokaklarda suç azaltabilir.

- Yaya işaretleri, bilgi ve yönlenme işaretleri yayalar için farklı boyut, harf kalitesi, renk ve malzeme kullanılarak çözümlenebilir.
- Aydınlatma kaldırımında karışıklık yaratmamak için, binalara estetik bir şekilde uygulanabilmektedir.
- Trafik işaretleri, sinyaller, dikkatle ele alınmalıdır.
- Otobüs durakları bekleyen yolcuları hava koşullarından ve taşıtların sıçrattıkları çamurdan koruması açısından da önemlidir ve bakımlarının sürdürülebilirliğini sağlamak için reklamlarla desteklenebilir.
- Araba park işaretleri parkın ne kadar dolu olduğunu göstermeli, parktan çıkan yayalar için kent merkezine ve diğer aktivitelere yönlendirici gerekli işaretler konulmalıdır.
- Çevre kirliliğini azaltmak ve bisiklete binenleri desteklemek üzere bisikletlerin güvende duracağı bisiklet park bölmeleri yapmak gerekir.
- Kazıklar ve parmaklıklar (küpeşte): Babalar ve direkler mümkün olan yerlerde kullanılmalıdır.
- Babalar için diğer elemanlara ve kent mobilyalarına uygun bir tasarım seçilmelidir.
- Ağaçlar ve diğer bitkilendirme elemanları, koruyucular, suyu süzebilen delikli süzgeç elemanları ile korunabilir.
- Etkin bir sokak temizleme politikasında çöp kutularının boyut, yer ve bakımı önemlidir.
- Kaplama malzemelerinin seçimi bağlamla ilişkilidir. Kaplamalarda genellikle doğal malzeme tercih edilir ancak kısa vadede pahalıdırlar.
- Farklılık yaratmak için emniyet güçleri dahil çeşitli disiplinlerle işbirliği yaparak kamusal alanlar için fikirler geliştirilmelidir. Tasarımın olabildiğince basit olması ve yayaya fazla yer bırakmasına çalışılmalıdır (Glover, <http://rudi.herts.ac.uk>).

Çalışma grubunda tüm disiplinlerden tasarımcılar, mühendisler, mimarlar, plancılar, eğer tescilli bina varsa koruma yerel yetkilisi bulunmalıdır. Mevcut sokakların koşulları, görünümü ve niteliğinin değerlendirilmesi gerekir. İlgili uzmanları ilk evreden itibaren sürece katmak gerekir.

Şekil 2.10. Kimlik Oluşturma Çözümleri (Glover, <http://rudi.herts.ac.uk>)

Şekil 2.11. Kimlik Oluşturma Çözümleri (Glover, <http://rudi.herts.ac.uk>)

Kamusal Sanatın Kullanımı

Kentsel çevre kalitesinin yükseltilmesinde kamusal sanatın işlevi son yıllarda önemli bir başlık olarak kent yönetimlerinin ve akademik çalışmalarının gündemindedir. Kentsel çevrede yer alan kalıcı kamusal sanat kategorileri arasında tarihsel anıtlar (bina, resim veya nesnelere), özel binalar (gökdelener, tek ve estetik açıdan önemli binalar), heykeller, çeşmeler veya başka süs objeleri, kent mobilyası ve peyzaj elemanları, binalar arasındaki boşlukları dolduran özel nitelikleri ile kentsel deneyimi zenginleştiren kamusal mekanlar sayılabilmektedir. Nelerin kamusal sanat olarak anlaşılması gerektiği konusunda farklı kabuller bulunmakla birlikte, kamusal veya özel kaynaklarla desteklenen, kamusal mekanlarda yapılan, popüler olan, sanat olarak kabul edilebilecek çeşitli nesne, etkinlik, eylem ve kendini ifade etme biçimlerinin ve güncel sanat manifestolarının da bu kapsamda ele alınabileceği belirtilmektedir (Remesar, 1997). Kamusal sanatın landmark olabilmesi, bir yere anlam verebilmesi, mekanı kullanan kişileri etkileyebilmesi ve aynı zamanda kentsel iyileştirmeye katkıda bulunması hedeflenmektedir.

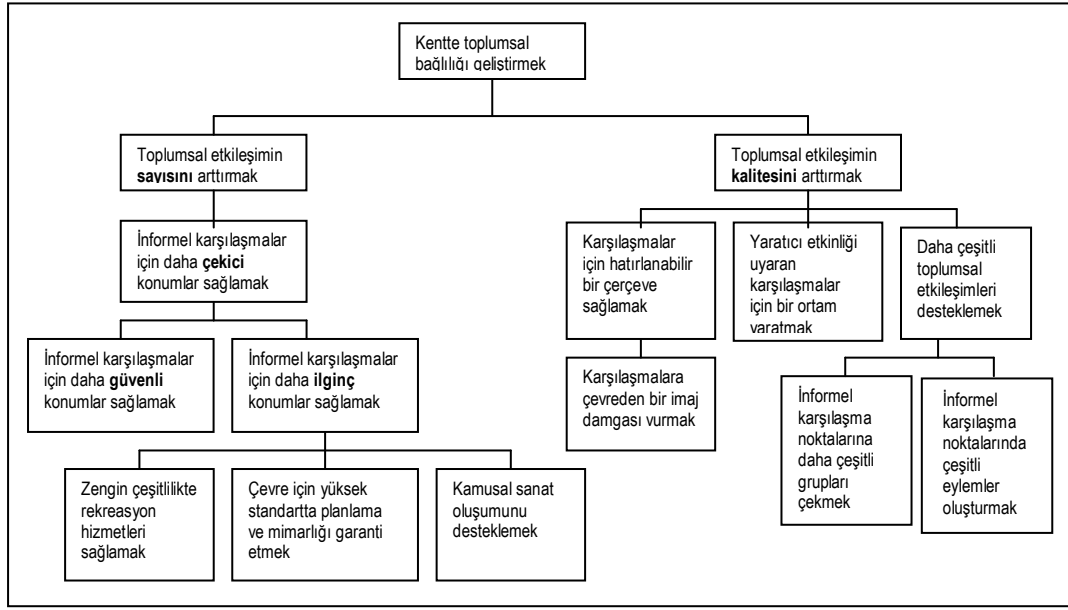
Kamusal sanat ABD ve Avrupa kentlerinde iyileştirme inisiyatifleri için önemli bir sembol olmuştur. Ancak kamusal sanatın rolü ve başarısını analiz etmek çok kolay değildir.

Kamusal sanatın kent sakinlerinin yaşam kalitesi için yararları:

- Kentteki toplumsal etkileşimleri güçlendirmek,
 - Kentin kültür merkezi olarak imajını güçlendirmek,
 - Kentin ulusal bir dinamik değişim merkezi olarak imajını güçlendirmek
- şeklinde gruplanabilir (Bovaird, 1997).

Bu yararları uygulamada ne düzeyde ulaşılabileceğinin pratikte değerlendirilmesi önemli bir sorundur. Şekil 2.12'de gösterildiği gibi, kentte toplumsal bağlılığın güçlendirilmesi, toplumsal etkileşimin sayısal ve niteliksel olarak geliştirilmesi ile ilişkilidir. Kamusal sanatın bu üst düzey etkileşim açısından kentteki enformel karşılaşmalara katkısı büyüktür. Bu amaca ulaşılabilirlik durumu alışveriş, açık havada yemek, otobüs durağında beklemek gibi günlük eylemler açısından bir yerin hoş bir arka plan oluşturma potansiyeli ile ilgilidir. Hangi kamusal sanat parçalarının insanlar üzerinde bu tür etkiler yaptığı, buluşulacak mekanın tanımlanmasında "etiket" olarak kullanılması, kenti ziyaret edenler için kılavuz olarak hazırlanan kitaplarda yer verilmesi, şehir turlarında veya kartpostallarda kullanılması gibi göstergelerle analiz edilebilmektedir.

Sanatçıların katkısıyla kentsel yaşamda her gün kullanılan nesnelere sıra dışı görünümlere dönüştürülmesi, bir oturma elemanının, ya da otobüs durağının sanat objesi olarak ele alınması kentsel ortamı zenginleştiren, kimliğini güçlendiren, kamusal mekanın çeşitliliğini arttıran niteliklerdir. Sanatçı ve toplum işbirliği ile sürdürülen eğitim ve üretim programları, toplumun ve çevrenin güçlendirilmesi yönünde ortaya koyulan yeni uygulamalar, kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesindeki önemli potansiyelleri göstermektedir.

Şekil 2.12. Kamusal Sanatın Kentsel Yaşam Kalitesine Katkısındaki Amaçlar (Bovaird, 1997)

BÖLÜM SONUCU

İnsan ihtiyaçlarının çeşitlilik ve çok yönlülüğü, farklı sosyo-ekonomik ve mekansal yapılarda çok farklılaşan kalite anlayışlarının gündeme gelmesine neden olmaktadır. Yaşam kalitesi, ürün ya da malzemede kalite, tasarım kalitesi gibi çeşitli boyutlarla yakından ilgili olan kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesi toplumun daha yüksek bir kalite düzeyini talep etmesi ile mümkündür. Bu da toplumun bu konudaki bilinç düzeyi ile yakından ilgilidir.

Kalite düşüncesi ile ilgili dünyada tüm sektörlerde hızlı bir gelişme yaşanmaktadır. Kentsel çevre kalitesi sorunlarına geliştirilen çözümlere bakıldığında, kent ve kent parçası ölçeğinde ve yerleşme ölçeğindeki yaklaşımlarından sokak ölçeğinde gerçekleştirilen daha sınırlı iyileştirme çalışmalarına kadar farklı çeşitlilik, boyut ve kapsamda örneklere rastlanabilmektedir.

Birçok ülke çeşitli organizasyon yapıları oluşturarak, kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesi konusunun karmaşık ve çok ortaklı yapısını kontrol altına almak üzere, toplumu da sürece katan modeller geliştirmektedir. Bu konudaki çeşitli katılımcı yaklaşımlar ve örnekler bir sonraki bölümde incelenmektedir.

BÖLÜM 3

KENTSEL ÇEVRE KALİTESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE KATILIMCI PLANLAMA YAKLAŞIMI

Kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesi konusunda yapılan çalışmalarda, halkın etkin katılımının sağlanması, uygulamaların başarısındaki temel etkenlerden biridir. Yaşadığı çevreyi biçimlendirme ve yönetme konusunda halkın katılımı sağlandığında, kullanıcıların yaşadıkları çevreleri daha çok benimsedikleri, kendilerini daha mutlu ve üretken hissettikleri bilinmektedir.

Bu bölümde, çevresel kalitenin iyileştirilmesi konusunda kullanıcı katılımının yeni ve farklı yaklaşımları Türkiye ve dünyadan çeşitli örneklerle irdelenmektedir.

PLANLAMADA KATILIM KAVRAMININ GELİŞİMİ

İstanbul'da 1996 yılında gerçekleştirilen Habitat II Zirvesi'nde katılımçılık, *"türlü aktörlerin işbirliği çerçevesinde ilgili halkın yaşam kalitesini artırmaya yönelik aktiviteler"* olarak tanımlanmaktadır.

Planlamada katılımın tarihi kısa olmakla birlikte, ilk tartışılmaya başlandığı 1960'lardan günümüze önemli adımlar atılmıştır. 1970'ler ve 1980'lere gelindiğinde en önemli değişimlerden birisi demokrasi hareketlerinin de etkisi ile gücün merkezi yapıdan dağıtılması (UNCHS, 2001) ve dolayısıyla planlama literatürüne *"katılımcı planlama"*nın girmesidir. Bu kapsamda geleneksel katılımcı mekanizmaların yerini halkın karar alma ve planlama sürecine katılımını öngören işbirliği tabanlı çağdaş yöntemler almıştır.

Skeffington Raporu (1969), halk katılımını etkin kılan katılımcı aktivitelerin gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. Rapor, halkın yasal olarak gelişme planlarının hazırlanma süreci içinde düşünülmesini öngören bir yöntem önermektedir. Yöntemde yer verilen katılım önerilerinden bazıları aşağıda sunulmaktadır (Fagence, 1977):

- Halkı bilgilendirmek,
- Halkı, bilginin varlığı konusunda yönlendirmek,
- Planlama sürecinde halkın eleştirilerini kabullenmek,
- Yerel birimler tarafından halk forumları oluşturmak,
- Sunumlar sırasında halkı bilgilendirmek,
- İfade çeşitliliğini desteklemek,
- Planlama konularında halkı bilinçlendirmek ve eğitmek.

Katılımcı planlamanın yasal temelini oluşturmada önemli gelişmelerden birisi de Rio'da 1992 yılında gerçekleştirilen Gündem 21 Birleşmiş Milletler toplantısıdır. Gündem 21, küreselden yerel ölçeğe her seviyede geniş kapsamlı eylem planıdır. Gündem 21'in yerel inisiyatifleri konu alan bölümü "*Yerel Gündem 21*" olarak da bilinen 28. bölümüdür. Bu belge, planlamanın karar alma sürecinde aktif halk katılımının sağlanmasını önemli gereksinimlerden biri olarak tanımlamaktadır. Sürece halkın katılımının sağlanması sürdürülebilir gelişme yolunda önemli stratejik bir girişimdir (European Commission, 1996).

Skeffington'dan Yerel Gündem 21'e katılımcı planlamanın tarihi, bilgilendirilen ve eğitilen halkın ötesinde, karar veren, işbirliği yapan halk anlayışına doğru değişim yaşamıştır. Bu noktada halk katılımı ile katılımcı planlama farkını ortaya koymak önemlidir.

Katılımcı planlamanın hedefleri aşağıda sunulmaktadır (Acioly, 2000; Pickard, 2001; Lawson vd. 2002; ILO, 2004; Innes ve Booher, 2000):

- Etkin katılım için halkın bilgilendirilmesi,
- Planlama sürecinde halkın etkisinin artırılması için tüm olanakların yaratılması,
- Planın gelişme ve uygulama süreçlerinde halk desteği sağlanması,
- Plandan etkilenecek kesimin görüşlerine ve önceliklerine önem verilmesi.

Özetle, katılımcı planlama, kentsel çevre kalitesinin sürekliliğinin sağlanabilmesi için karar alma, planlama ve uygulama süreçlerinde ilgili ve etkili bireylerin dikkate alınmasını amaçlamaktadır. Bu süreç, geniş kapsamlı yüreklendirme ve desteklemeye odaklı, insanların ve onların yaşam kalitelerinin iyileştirilmesini amaçlayan bir süreçtir.

Tablo 3.1. Halk Katılımı ve Katılımcı Planlama Karşılaştırması (ODPM, 2004)

	Halk Katılımı	Katılımcı Planlama
Konsey-Halk İlişkisi	Konsey halkı temsil eder ve gerektiğinde gelişmelerden halkı haberdar eder.	Konsey, farklı halk topluluklarına hizmet eder ve süreç boyunca, ilgili tarafların öncelikleri pazarlık ve ikna ortamında tartışılır.
Plan	Plan konsey tarafından ulusal rehberlikle hazırlanır.	Plancılar plan hazırlamadan önce ve hazırlık sürecinde katılımcıların öncelikleri ve gereksinimleri ışığında kararlarında değişim yaparlar.
Önderlik	Profesyonel plancılar önderlik eder.	Konsey plancıları da dahil olmak üzere bağımsız yöneticiler ve plancılar önderlik eder.
Katılımcılar	Herkesin katılım hakkı vardır, ancak bilgilendirilen kesimin sınırlı katılımı söz konusudur.	Normalde dışlanan kesimin entegrasyonu yolunda girişimler öne çıkar.

Ancak katılımcı planlamanın yararları olduğu kadar aşağıda sıralanan sakıncaları da bulunmaktadır. Bunlar (Pickard, 2001):

- Öncelikler, ilgiler, değerler ve fonksiyonlar arasında karmaşa ortaya çıkması,
- Katılımın derecesi ile proje arasında uyumsuzluk doğması,
- Katılımı etkin kılmak için finansal kaynakların yetersiz oluşu,
- Katılımın, sürecin uzun olmasına bağlı olarak verimliliğe karşı engel oluşturması,
- Verimli sonuçlara ulaşma yolunda bürokratik engellerin oluşması,
- Türü ilgi ve taleplerin problemlere çözüm bulmada karmaşa yaratmasıdır.

Tüm bu sakıncalar göz önüne alınarak, etkin katılımın tüm olanak ve sakıncaları dengeleyen biçimde şekillendirilmesi gerekmektedir.

Kalite kavramı, ürün-müşteri/kullanıcı bağlantısını ortaya koyarak, katılımı ve üretimde paylaşımı bir kriter olarak ileri sürmektedir. Kentsel kalitenin artırılması konusunda geliştirilen projelere halkın ve diğer ilgili birimlerin ve tarafların ortak ve etkin katılımının sağlanması, uygulamaların başarısındaki temel etkenlerden biridir.

Katılımın Düzeyi

Katılımın düzeyi, söz konusu eyleme bağlı olarak bireysel veya ortak olabilmektedir. Özel mülkiyetteki evlerin restorasyonu ve bakımı gerekli bütçeye sahip ev sahipleri veya kullanıcılar tarafından bireysel olarak yapılabilmektedir. Eğer eylem daha yaygın bir coğrafyada ise, halk eğitim programlarına ve planlama aktivitelerine katılabilmektedir. Eylemin verimlilik derecesi katılım düzeyine göre değişmektedir. Katılım ne kadar çok ortaklı olursa, sonuç daha verimli olmakta, fakat daha yüksek maliyete ve daha uzun zamana ihtiyaç duyulmaktadır (Arnstein, 1969; Hester, 1990; Craig ve Mayo, 1995; Brown, 2000).

Katılımın Derecesi

Katılımın düzeyinde olduğu gibi, derecesinde de eylemin türüne göre değişim görülmektedir. Genelde aktif ve pasif katılım olmak üzere iki katılım derecesinden söz edilmektedir. Skeffington Raporu'na göre (Fagence, 1977), aktif katılım, "*toplumsal olayları etkileyen süreçte aktif olmak*"; pasif katılım ise "*olaydan doğrudan etkilenilen süreçte gözlemci olmak*"tır.

Aktif katılım, halkın karar alma, uygulama ve devamlılığı sağlama süreçlerinde kapsamlı girişimini gerektirmektedir. Pasif katılım ise, bilgilendirme veya danışmanlık hizmetleri ile halkı bilinçlendirmek anlamına gelebilir. Aktif katılım daha yüksek maliyetle ve uzun sürede sonuç verebildiği halde, toplumun ortak ilgi ve değerlerini yansıtmaması bakımından daha verimli sonuçlar getirmektedir. Ancak, sonuçta verimlilik ve yetkinlik arasında denge kurulması en iyi çözümdür. (ILO, 2004; Tiesdell, 1996).

Arnstein (1969), yönlendirmeden iknaya ve buradan kentlinin kontrolüne kadar giden sekiz aşamalı katılımdan söz etmektedir. Kentlinin kontrol mekanizmasının güçlü olduğu katılım türlerinden ortaklık katılımında, kentli ve gücü elinde tutanlar arasında paylaşım müzakerelerle sağlanmaktadır. Yetkilendirmede ise, kentli karar alma sürecinde baskın bir rol kazanmakta ve politika üretilmesi ya da kararların yürütülmesinde dışardan gelecek değişikliklere karşı kolaylıkla müzakere yapabilmektedir. Bunun altında ise simgesel katılım ile hiç katılımın söz konusu olmadığı katılımsız aşama yer almaktadır (Brown, 2000).

Tablo 3.2. Arnstein'in Halk Katılımı Aşamaları (Gates ve Stout, 1996)

8	Kentli kontrolü	Kentlinin Güçlü Olduğu Düzey
7	Yetkilendirme	
6	Ortaklık	
5	İkna	Simgesel Katılım Düzeyi
4	Danışma	
3	Bilgilendirme	
2	Terapi	Katılımın Olmadığı Düzey
1	Yönlendirme	

ABD İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen bir çalışmada tasarım süreci içinde uygulamanın geleceği için kimlerin katılımının önem taşıdığına değinilmektedir. Bu noktada planlama komitesinin söz konusu alanda uygulama ile ilgili olabilecek herkesi bir araya getirmesinin yararlı olacağı vurgulanmaktadır. Potansiyel kullanıcılar, uygulamaya komşu olanlar, çevre alanlar üzerinde uygulamanın olumlu ya da olumsuz etkilerine maruz kalabilecekler ve uygulamaya karşı olanlar özellikle bu aşamada önem taşımaktadır (DOI, 1979).

Katılım Yöntem ve Teknikleri

Katılımcı planlama teknikleri, zaman içinde kentsel gelişmelere ev sahipliği yapan halkın rolünü artırmak gerekliliği ile değişime uğramıştır. Bu teknikler, halkı daha destekçi, memnun ve aktif kılmak üzere gelenekselden işbirlikçi yaklaşıma bir geçiştir. Referandum, yazılı dilekçeler ve temsilci halk örgütleri gibi gelenekçi teknikler bilgi alışverişine olanak vermemeleri bakımından üretken değildir. Bunun tersine, yeni teknikler halka çok yönlü iletişim ve pazarlık ortamı sunmaktadır. Bunlar görev grupları, planlama örgütlerini ve ya araştırma konferanslarını kapsamaktadır. Bu eylemler tüm katılımcıları kapsayan öğrenme ve bilgilenme odaklı eylemlerdir (Innes ve Booher, 2000). EPA (Environmental Protection Agency)'nın yapmış olduğu bir çalışmaya göre planlama konularına halkın katılımında danışma grubu içinde rol verilmektedir (EPA, 1981). Burada halk katılımı karar alma sürecinde kentlinin yer alması olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada katılımın sağlanabilmesi için;

- Topluma ait değerlerin birleştirilmesi,
 - Daha iyi uygulamaların geliştirilmesi,
 - Makul maliyetlerin sağlanması,
 - Kamu onayı ve desteği alınması,
 - Uygulamaya yönelik karşıtlıkların çözümlenmesi,
- konularının geliştirilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir.

Danışma grubu; halk katılımının bir türü olarak değerlendirilmekte ve EPA daha uygulamaları başlatma aşamasında iken, halk katılımının sağlanmasını ve uygulamanın açıklık içinde yürütülmesini teminat altına alma rolünü üstlenmektedir. Danışma grubu, EPA'ya katılım programı geliştirilmesinde ve programın ne kadar etkin olduğunun gözlenmesinde rol almaktadır. Bu projede oluşturulan danışma kurulu 17 üyeden oluşmakta ve 5 temsilci EPA genel merkezinden, 7 temsilci EPA bölge temsilciliklerinden oluşmaktadır. 2 eyaletten temsilcinin yanında, halkı temsil eden 3 üye bulunmaktadır (EPA, 1981). Burada iki tür yöntem kullanılmıştır: İlki bildiri diğeri ise danışmadır. Bu yöntemlerde izlenen yol Tablo 3.3.'te görülmektedir.

Tablo 3.3. EPA Halk Katılımı Yöntemleri (EPA, 1981)

Halk Katılımı Yöntemleri	
Bildiri (Bilgi Verilmesi)	Danışma (Bilgi Alınması)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bülten ▪ Gazete ▪ Broşür ▪ Olay Kayıtları ▪ Brifing ▪ Seminer ▪ Radyo yada TV Anonsları ▪ Gönüllülük Rehberleri ▪ Telefon hatları ▪ Rapor Özetleri 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Danışma Grupları ▪ Halk Toplantıları ▪ Halk Duyuruları ▪ Görev Tanımları ▪ Alan Analizleri ▪ Çalıştay ▪ Mülakat/Anket ▪ Gözlem Grupları ▪ Referandum ▪ Telefon Bağlantılı Radyo Programları

Danışma grubu halk katılımıyla, planlama kurumunun periyodik olarak aşağıda belirtilen konulara özen göstermesini sağlamıştır:

- Halk katılımı ile ilgili gereksinimlerin karşılanıp karşılanmadığının araştırılması,
- Kullanılan tekniklerin etkinliğinin değerlendirilmesi,
- Gerekli yasal düzenlemelerin yapılıp yapılmadığının incelenmesi,
- Görev tanımlarının düzenli ve etkin olarak yapıldığının kontrol edilmesi,
- Kullanılan yöntemler için yönetim ve mali konuların uygunluğunun değerlendirilmesi,
- Etkin yönlendiricilik konusunda teknik personelin sağlanması.

Danışma grubu, halk katılımı programıyla ilgili bütün konularda bilgilendirilmelidir. Etkin bir rol için danışma grubu bir alt komisyon ya da kişiyi EPA halk katılımı personeli ile yakın şekilde çalışmak üzere görevlendirebilir.

Hester (1990) katılımın yüksek düzeyde olduğu durumlarda, hem uygulamadan sorumlu olanların, hem de kullanıcıların çevresel, idari, mali ve karar-alma süreçlerinde daha etkin ve karşılıklı olarak eğitilebildiklerinden bahsetmektedir. Ayrıca bireyler arasında belirli bir topluma, yere bağlı olmanın onurunu taşımalarını kolaylaştırmaktadır.

Churchman (1992) ise uygulama sürecinde söz sahibi olan kurumlarda, seçilmiş ya da atanmış olarak görevlendirilmemiş bireylerin kendilerini ilgilendiren programlarda ve çevresel konularda karar alma sürecinde yer almaları durumunda katılımın varlığından söz edilebileceğini belirtmektedir. Kentli katılımı konusunda hedefleri tarif ederken konuya planıcı-karar alıcılar ve

katılımcılar taraflarından yaklaşmaktadır. Hedef, *“demokratik değerlerin geliştirilmesini kolaylaştırmak, farklı grupların tercihlerini birbiriyle uyumlu hale getiren planlama uygulamalarına ulaşmak, halk eğitime katkıda bulunmak, sosyal ya da bireysel değişime yol açmak, planlama için destek ve meşruiyeti sağlayarak muhalefet oluşumunu engellemek ve politik anlamda değişime yol açmaktır”*.

Churchman (1992), İsrail’de özellikle 1970’lerin sonunda ivme kazanan kentli-halk katılımı olgusundan bahsederken, ülkenin göçmen nitelikli nüfus yapısının da bir sonucu olarak konunun demokratikleşme boyutuna özenle yaklaşmakta ve politik boyutun önemine dikkat çekmektedir.

Halk-kentli katılımı konusunda yeni yaklaşımların gerekliliğinden bahsederken William Klein (1994), özellikle 1990’larla birlikte ABD’de konunun içinde eşitlik-tarafsızlık kavramlarının da yer aldığını belirtmektedir. Katılım konusunda daha önceleri temsil edilmeleri pek de dikkate alınmayan düşük gelirli ve azınlıkların haklarını da koruyan yöntemlerin tercih edilmesini önermektedir. Ayrıca araştırmada, eskiden beri kullanılan halkın bilgilendirilmesi şeklindeki katılım yöntemlerinin genellikle etkisiz kaldığı belirtilirken, gerekçe olarak genellikle bu bildirimlerin çok kısa ve detaysız, aynı zamanda da süreç içinde geç yer aldığı ifade edilmektedir. Yeni yöntemler konusunda, vizyon oluşturma, çıkara dayalı ortak görüş oluşturma, özel inisiyatiflerin katılımını sağlama, yerel avukatlık sistemi, uzman ekipler, yerel planlama merkezleri ve yeni teknolojiler dikkate alınmaktadır (Klein, 1994).

Diğer taraftan Henry Sanoff (2000) bilgi alışverişi, anlaşmazlık tahlili ve bütünleyici olma konularını tasarım ya da planlamaya dahil ederek katılıma daha sade bir tanım getirmektedir. Ayrıca, geliştirme sürecinde katılım ile kullanıcılar aktif olarak rol alırlarken daha bakımlı bir fiziki çevre, daha kuvvetli kamu ruhu, daha etkin olarak kullanıcı memnuniyetinin sağlanacağını ve sonucunda önemli maddi kazanımlar elde edilebileceğini belirtmektedir. Bütün katılımlar gerçek/sahici katılım anlamına gelmemektedir. Bu nedenle gerçek katılım ile yönlendirmeli katılımın birbirinden iyi ayırt edilmesi gerekmektedir. Eğer kullanıcılar çevrelerinde olan, planlanan konularda bilgi almak ya da sadece dinleyici olmak biçiminde bir katılım gösteriyorlarsa ve asıl karar yöneticiler tarafından veriliyorsa bu katılımın olmadığı ya da başka deyişle yönlendirmeli katılım şeklinde tanımlanabilir (Brown, 2000). Katılımcılar kararların gerçekleştirilmesinde kontrol gücüne sahip olduklarında ise katılım gerçek hale gelmektedir (Sanoff, 2000).

Katılımın neden önemli bir konu olduğu konusunda Stein (1992) oldukça kapsamlı bir değerlendirme yapmaktadır. Özellikle popülist politikaların hakim olduğu ülkelerde, kentlilerin planlamaya yönelik beklentilerini, planlama kararlarını yönetenlerden oy hakkı yoluyla bir nevi politik gaspla elde etmelerine engel olmak için, mahalli düzeydeki danışma etkinlikleri kritik bir adım olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne şekilde olursa olsun, müzakere edilmemiş bir sonuç da olsa bunun bir anlamda katılımın doğasında var olduğu belirtilmektedir. Eğer iyi niyetli bir girişim olarak halka danışılıyorsa sonuçta onlarla ihtilaflar çözümlenmeden dahi katılımcılar süreçten memnuniyet duyabilmektedirler. Çünkü benzeri durumlarda halkın konu ile ilgili endişelerini sadece paylaşmış olmaları dahi, sorunlarının dinlendiği fikriyle karşıtlıkların sorun olma noktasına gelmesini engelleyebilmektedir.

Bir uygulamaya yönelik olarak katılımcıların muhalefet göstermesi genellikle kendilerinin duygularının nasıl hor görüldüğü veya göz ardı edildiğiyle doğrudan ilgili bulunmaktadır. Toplumda kendilerini bir anlamda lider, önder olarak görenler, kendilerinin düşüncelerine ilgi gösterilmesini beklemektedirler. Çoğu durumda halk, uygulamayı yürütenleri kendi düşünce ve beklentilerine önem vermeyen taraf olarak görmektedir, çünkü uygulamacıların gözünde halk, her ne şekilde olursa olsun uygulamaya direnç gösteren bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak uygulamaları kolaylıkla destekleyen katılımların olduğu örnekler de bulunmaktadır. Bu sonuç uygulayıcıların halktan bireysel olarak destek ve yardım talep ettiği uygulamalarda ortaya çıkmaktadır (Stein, 1992).

KENTSEL ÇEVRE KALİTESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE KATILIM YÖNTEM VE ARAÇLARI

Karar alma sürecine anlamlı katılım ve daha iyi bilgilendirilme sonucu gerçekleştirilen uygulamalar ile kentsel kalitenin kazanılabileceği artık ortak görüş olarak kabul görmektedir. Karmaşık karar alma süreçlerinin başlangıcından sonuna kadar kentlinin katılımının yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin önemi giderek her türlü planlama deneyiminde daha çok vurgulanmaktadır (NRC, 2002). Kentsel kalite konusunda öne çıkan temel göstergelerden yaşanabilirlik diğer bileşenleri de içine katan ve sürdürülebilirlik, yaşam ve fiziki çevre kalitesi ve sağlıklı yerleşmeler gibi karmaşık nitelikleri de içinde barındıran bütüncü bir kavramdır (Norris ve Pitman, 2000; Blassingame, 1998). Planlama sürecine katılanlar için temel hedef, yerleşmede ve topluma göre nelerin önem taşıdığına belirlenmeye çalışılmasıdır. Buradaki göstergeler daha önceki bölümde de belirtildiği gibi oldukça çeşitlidir. Ancak genel anlamda bu göstergeler sosyal, ekonomik ve çevresel alanlarda gruplandırılabilir. Yaşanabilirlik, belirli alanlarda yaşayan, çalışan yada boş zamanlarını değerlendiren insanlar tarafından algılanmakta yada deneyimlenmektedir. Bu anlamda her tür kullanım için etkinlik ve verimlilik doğal olarak yaşanabilirlik ölçütlerini etkilemektedir (NRC, 2002). Bu araştırmada, fiziki mekana yönelik yaşanabilirlik ölçütlerine daha fazla yoğunlaşmaktadır. Çünkü insan ve mekan yaşanabilirliğin iki yüzünü ifade etmektedir. Mekana yönelik yaşanabilirlik ölçütlerinde ölçek konusu da önem kazanmaktadır. Yerel, bölgesel, ülke ve evrensel ölçekte yaşanabilirlik ölçütleri ayrı ayrı önem taşısa da, bu çalışmada, yapılaşmış kentsel alanlarda ve özellikle tarihi kent parçalarında çevresel kalite konusu detaylı olarak irdelenmektedir.

Tablo.3.4'te, kentsel çevrede kalite ölçütleri ve katılım yöntemleri; ölçek, planlama, hangi aktörlerin bu süreçlerde öne çıktığı ve kullanıcı gereksinimleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi bu araştırmada ölçek olarak kent ve kent parçası ile yapı boyutuna varan kademelenme dikkate alınmış ve bölgesel ölçekte çalışmanın temel hedefleri ve içeriği ile ilişkili olarak değerlendirmeye alınmamıştır. Planlama süreci içinde tasarım, değerlendirme ve uygulama aşamaları dikkate alınarak, kalite göstergeleri ve ne tür katılımın söz konusu olabileceği tabloda değerlendirilmektedir. Gerçek katılım ve simgesel katılım planlamanın farklı aşamalarında yer alabilmelidir. Planlamanın ölçeği bu noktada katılım yönteminin belirlenmesinde yol gösterici bir özellik taşımaktadır.

Tablo 3.4. Kalite Ölçütleri ve Kentsel Katılım Yöntemlerinin Değerlendirilmesi

		Kalite Ölçütleri	Katılım Yöntemi
Ölçek	<i>Kentsel Çevre</i>	Korunan morfoloji, planlı gelişme, kullanımlar arası güçlü bağlantı ve erişilebilirlik, ekolojik denge ve biyoçeşitliliğin korunması.	İkna, bilgilendirme ve danışma gibi katılım yöntemlerinin yani 'Simgesel Katılım'ın etkinlik kazanması.
	<i>Kent Parçası</i>	Sınırların tanımlılığı, belirgin giriş ve çıkışlar, görsel karakter, ilişkili kullanımlar, hiyerarşik sirkülasyon ve ulaşım olanakları, kavranabilir büyüklük, bakımlı çevre, gündüz-gece kullanımı, insan ölçeği.	Kentlinin de kontrolünün, yetkisinin ve ortaklığının söz konusu olduğu, 'Gerçek Katılım'ın yaygın olduğu düzey. Halkın Katılımında özellikle bu ölçeklerde etkinlik sağlanması.
	<i>Sokak/Yapı Adası</i>	Yaya erişim olanakları, yapı derinliği sınırlandırmaları, çıkmaların cadde ile ilişkileri, belirgin estetik ifade, doğal eşiklerle uyumlu bağlantılar, dinlenme alanlarında çeşitlilik, güvenliği artıran tasarım düzeni, zemin-üstü küçük otopark alanları.	
	<i>Bina</i>	Malzeme, esnek yapı tasarımı, mimari çeşitlilik, renk ve büyüklük uyumu, verimli enerji kullanımını kolaylaştıran tasarımlar, yapı yükseklikleri, bina-kullanım uyumu.	
Planlama	<i>Tasarım</i>	Tasarım teknolojilerinde çağdaşlık ve çeşitlilik.	
<i>Değerlendirme</i>	Değerlendirme sürecinde çok yönlülük ve katılımcı sürecin tercih edilmesi		
<i>Uygulama</i>	Çatışmaları önleyen uygulama yöntemleri.		
Aktörler	<i>Yerel Yönetim</i>	Ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlar arasında dengeli gelişmenin sağlanması, yerleşmelerin özneliği yada karakterinin korunması, (sürdürülebilir kentsel gelişme kriterleri)	Çok boyutlu katılım süreç ve yöntemlerinin tercih edilmesi.
	<i>Halk</i>	Daha yaşanılabilir, erişim olanaklarının gelişmiş olduğu, güvenli, sosyal, fiziksel ve doğal çeşitliliğin korunmasına yönelik uygulamaların tercih edilmesi, bu konuda halkın duyarlılığın geliştirilmesi.	Halkı-kullanıcıları ve onları temsil edenleri planlama, tasarım ve uygulama sürecine katan yaklaşımların tercih edilmesi.
	<i>Meslek Odaları, Üniversiteler ve STK'lar</i>	Temel kalite göstergelerine bağlı olarak halkın ve yerel yönetimlerin ilgi ve duyarlılığının artırılması çabalarında katılım sağlanması.	Üniversiteler, meslek odaları ve STK'ların süreç içindeki rollerini etkin olarak kullanmalarının sağlanması.
Kullanıcı Gereksinimleri	<i>Fiziksel</i>	Daha yaşanılabilir, sağlık ve konfor koşulların olduğu ve erişim olanaklarının çeşitli olduğu çevre.	Sosyal, ekonomik ve fiziksel mekanın dengeli gelişmesi için süreç içinde kullanıcı ihtiyaçlarının temsil edilmesi.
	<i>Psiko-Sosyal</i>	Güvenli, güçlü entegrasyon sağlayan mekan niteliği, mekanı benimseme, özgürlük, mekansal estetik.	
	<i>Sosyo-Ekonomik</i>	Sağlıklı yaşam koşullarının edinilmesinde hakçalık, ekonomik olanakların çeşitliliği, sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişmenin mekansal gelişme üzerindeki etkisinin önemi.	

Kentsel çevrede kalite ve katılım kavramlarından bahsedildiğinde, öne çıkan aktörler genel anlamda yöneticiler, yönetilenler ve her iki gruba katkı sağlayan tarafsız kuruluşlar olan üniversiteler, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları sayılabilir. Aktörlerin birbirleri üzerindeki etkileri özellikle kentsel çevre kalitesinin algılanışında ve benimsenmesinde önem taşımaktadır. Kentsel yaşam çevrelerinde kalitenin geliştirilmesinde aktörlerin katılımı ve süreç içinde aktif rol almaları artık bir gereklilik olarak kabul görmektedir. Kentsel yaşam çevrelerinde kalite ve katılıma dair kullanıcı gereksinimleri konularında "sürdürülebilir kentsel gelişme"nin temelini oluşturan sosyal, ekonomik ve fiziksel çevreye yönelik kullanıcı beklentileri dikkate alınmıştır.

KENTSEL ÇEVRE KALİTESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE KATILIMCI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

21. yüzyılın başında yaşanan ekonomik, politik, sosyal ve mekansal değişim süreçleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve yayılması ile iç içedir. Planlamanın ilgi alanı içinde yer alan kentsel değişime yönelik çalışmalar, değişen önceliklere bağlı olarak hem mekansal organizasyonlarını değiştiren kullanım alanları hem de toplumsal katmanlardaki değişimler bağlamında tüm kentsel çevrelerde yeniden yapılanma konusuna önem vermektedir. 1980'li yıllar tüm dünyada, özellikle de Avrupa ve Kuzey Amerika'da çok belirgin bir kentsel değişim sürecinin başlangıcı olmuştur. Bu süreç kentlerde ekonomik, politik, sosyal ve mekansal değişimleri harekete geçirirken, kentlerin iç dinamiklerinde de önemli farklılıklar yaratmıştır. Üretim sistemlerindeki köklü değişimler yerleşmelerin örüntüsünde önemli değişimlere neden olurken, toplumun sosyal yapısında da ciddi farklılaşmalara neden olmuştur.

Üretimin kent dışında yer seçmesi ile çöküntü alanı haline gelen kent merkezleri, servislerin ve yönetim işlevlerinin bu alanlarda yerleşmeye başlaması ile birlikte yeniden önem kazanmaya ve gelişmeye başlamıştır. 21. yüzyılın başlarında yaşanan bu mekansal ve toplumsal değişim doğrultusunda, toplumun farklı gruplarının farklı yaşam birimlerini tercih etmeleri ve bu tercihlerin de fiziksel yapıdaki gelişim süreçlerine yansımaları, kent mekanındaki iyileştirme çalışmalarının altyapısını hazırlamıştır.

Kentsel değişim sürecinde, kentsel çevrede kalite, sürdürülebilir kentsel gelişmeleri sağlayabilmenin en önemli bileşenlerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Çeşitli ülkelerin, hatta aynı ülkenin çeşitli kentlerinin toplumsal, fiziksel, ekonomik ve kültürel özelliklerine göre kentsel yaşam kalitesinde farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu alanlarda aynı zamanda farklı kültürel altyapıya bağlı olarak kentleşme ve sosyal bütünleşme sorunları da bir arada görülebilmektedir.

Ülkemiz büyük kentlerinde hızlı nüfus artışı, sosyal sınıf farklılıkları, yetersiz iş ve konut olanakları, yetersiz hizmetler ve benzeri olumsuz gelişmeler sonunda giderek kentsel yaşam dayanılmaz hale gelmekte, kentlerimizde çevresel kalite düşmektedir.

Kentsel iyileştirme ve yenileme konularında dünyada bugüne kadar gerçekleştirilmiş birçok projede kullanıcı ile birlikte tasarlama ve uygulama yöntemleri farklı şekillerde denenmiştir. Katılım, bireyin çevresini sorgulamasını sağlayarak toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmeyi sağlamakta, bu da aynı zamanda demokratikleşme sürecini hızlandırmaktadır.

Günden güne yaşam biçimleri farklılaşan kentlerimizde, olumsuz değişimleri olumlu hale dönüştürebilmek, toplumsal örgütlenme çalışmaları içinde giderek daha fazla önem taşımaktadır. Bu bağlamda katılım düşüncesinin merkezi ve yerel yönetimler tarafından araştırılarak geliştirilmesi ve programa alınması kaçınılmaz bir gereklilik olmuştur. Kentsel çevrede kalitenin yükseltilmesi uygulamalarında gözetilen ortak ilkeler çerçevesinde uygulamalar, eşgüdümüne dayalı katılımı önermelidir.

Tüm dünyada benzer değişim ve dönüşüm sorunları yaşanırken İngiltere’de, 1991’de “*Royal Institute of British Architects (RIBA)*” başkanı Richard Mac Cormac bir grup mimar, akademisyen ve gazeteciyi toplantıya çağırarak pek çok şehir ve yerleşmedeki düşük kaliteli kentsel çevreler hakkındaki düşüncelerini tartışmıştır. Bu çalışma ile pek çok kentte çevresel kaliteyi arttırmak için boş ve kullanım dışı yollar ve demiryollarının arasında kalan, kullanılmayan alanların yeniden düzenlenmesi ile yerleşme potansiyellerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Şehir dokusundaki önemli gelişmelerin, bu tür alanların yenilenmesi ve düzenlenmesi ile elde edilebileceği düşünülmüştür. Bu çalışmaların nasıl ve kimlerle yapılacağı belirlenmesi amacı ile üç günlük bir kentsel tasarım çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalışma kentsel tasarımın geliştirilmesi konusundaki bir sempozyum ile desteklenmiş ve buna benzer çalışmalar İngiltere’de pek çok şehirde denenmiştir. 1994’e kadar iki düzine kentsel tasarım çalıştay gerçekleştirilmiştir (Strelitz, Henderson, Cowan, 1996). Adı geçen çalıştaylarda farklı katılımcıların projeye katılması (öğrenciler, mimarlar, emlakçılar, sanatçılar, yazarlar ve diğer uzmanlar, halk ve politikacılar) sağlanmıştır. Bu katılımcıların katkıları ile rekabetin olmadığı bir ortamda, birlikte araştırma, tartışma, fikir ve proje önerileri geliştirilmiştir.

Çalıştayın etkisini arttırmak için yayınlar, sunuşlar ve sergilerle çalışma sürdürülmüştür. Akademik ve mimari çevre, basın ve yerel yönetimlerin yaklaşımları bir panel ile değerlendirilmiştir. Farklı disiplinlerden uzmanlar ve halkın katılımı ile alanın problemlerini çözme yönünde fikir üretme amacıyla –beyin fırtınası- toplantısı yapılmış ve öneriler tartışılmıştır.

Bu proje önerileri;

- Yıkılacak ve onarılacak binaları saptayarak, yeni binaların ve kullanımların getirileceği uygun alanları belirleyerek, binaları ve alanları yeniden kazanmak,
- Güvenli, kullanılabilir ve insan ölçeğinde mekanlar oluşturmak,
- Peyzaj çalışmaları ile daha yumuşak ve kapalı mekanlar yaratmak,
- Tanımlayıcı öğelerle mekanı tanımlamak,
- Bina ve peyzajla, odak noktaları, geçişler, nirengi noktaları oluşturmak,
- Mekanları hatırlanabilir –akılda kalıcı- yapmak,
- Pozitif bağlantılar oluşturmak,
- Yaya yollarını canlandırmak, kullanılmayan alanlara işlev kazandırmak,
- Mevcut dokuyu oluşturan binaları onarmak,
- Ağaçlar ve şehir mobilyalarının yaratıcılığı ile kapalılık duygusu oluşturmak,
- İnsanları etkilemek, ölü alanları canlandırmak,

- Mevcut binaların arasındaki boşlukları yenileyerek etkisini arttırmak,
 - Eski alanlar için yeni kullanımlar bulmak,
 - Tek tip kullanımlı alanlara, farklı, karma kullanımlar getirmek,
 - Sessiz ve güvenli mekanlar oluşturmak için trafiği yeniden düzenlemek,
 - Yeni kent parkları oluşturmak,
- olarak tanımlanmıştır.

Belirlenen tasarım konularını uygulamak için ise;

- Gelişme için katalizörleri tanımlamak,
- Önemli kent yenileme çalışmaları için hükümet fonlarını kullanmak,
- Yenilemeyi teşvik etmek için öncelikleri belirlemek gibi planlama politikaları belirlenmiştir.

Bu kapsamda dünyada ve Türkiye’de, katılımcı planlama yaklaşımı ile gerçekleştirilen kentsel çevrede iyileştirme örnekleri ayrıntılıyla üç aşamada incelenmiştir.

- Bilgilendirme ve danışmanlık seviyesindeki katılımcı planlama örnekleri:
Cork Tarihi Merkezinin Yeniden Canlandırılması, İrlanda
Selanik Tarihi Ticari Merkezinin Yenilenmesi, Yunanistan
Nişantaşı-Teşvikiye Caddesi Cephe Düzenleme Çalışması, İstanbul Türkiye
Cumalıkızık Koruma Yaşatma Projesi, Bursa, Türkiye
- Ortak karar alma seviyesindeki katılımcı planlama örnekleri:
GAP Bölgesi Kültürel Miras Gelişimi Programı, Türkiye
Kingsland Yolu / Regent’s Kanalı, Hackney, İngiltere
Chester, Gorse Stacks, İngiltere
Henry Meydanının Canlandırılması, İngiltere
Baltimore Main Street Yaklaşımı, ABD
- Geniş kapsamlı katılım seviyesindeki katılımcı planlama örnekleri:
Bir Alışveriş Aksı, Watry İş Merkezi Ve Hamlet Kulesi, İngiltere
Stafordshire, Longton West, İngiltere
Worcester /St. Clements’ Gate, İngiltere
Maryland Çalıştayı, ABD
Lublin Yerel İnisiyatif Programı, Lublin, Polonya
Albina Toplum Planı, Portland, ABD

İncelenen örnekler, aralarındaki kentsel çevre iyileştirme yaklaşımları ve uygulama farklılıkları açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında yapılacak olan bu karşılaştırmalı değerlendirmeden elde edilecek sonuçlar, özellikle Türkiye’de kentsel çevrede iyileştirme uygulamalarında kullanılabilecek bir model önerisinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Bilgilendirme ve Danışmanlık Seviyesindeki Katılımcı Planlama Örnekleri

Bilgilendirme ve danışmanlık odaklı katılım yaklaşımları katılımcı planlamanın birinci derecesini oluşturmaktadır. Kamuya açık toplantılar, referandumlar, bilgilendirme dökümanları, anket çalışmaları ve medya kullanılan araçlardandır. Ancak, bu araçlar geniş kapsamlı bir gündem yaratmada yetersiz kalmaktadır. Anket çalışmaları ve kamuya açık toplantılar tarihi çevre odaklı kalite iyileştirme çalışmalarında kullanılan en yaygın araçlardır.

CORK TARİHİ MERKEZİNİN YENİDEN CANLANDIRILMASI, İRLANDA

Tarihi Cork kenti, İrlanda'nın güney batı kıyısında yer almaktadır. Ülkenin ikinci büyük şehri olarak, Güney İrlanda'nın ticari, endüstriyel, kültürel ve eğitim başkentidir. Nüfusu 231.000'dir.

Amaç: Projede, kent merkezi Cork'un, kentin sosyal, ekonomik ve ticari hayatına yeniden katılması amaçlanmıştır.

Kapsam: Proje, tarihi yapıların restorasyonu, çevresel iyileştirme, ulaşım konuları, ekonomik aktivitelerin canlandırılması/yaratılması gibi aslında tüm tarihi merkezlerin karşı karşıya olduğu problemlere eğilmektedir. 1970 ve 1980'lerde otomotiv sanayi, tekstil, gemi yapımı gibi geleneksel endüstrinin kapanması ile alanda ciddi ekonomik gerileme ve nüfus kaybı yaşanmıştır. Bunların sonucunda yüksek oranlarda işsizlik ve ticari gerileme olmuş, bundan da en çok tarihi kent merkezi etkilenmiştir. Cork Tarihi Merkezinin oldukça yüksek turizm potansiyeli vardır. Bunu doğuran Cork'un İrlanda'nın en önemli kültürel mirasına sahip oluşu ve 18.yy'dan geriye uzanan özel mimari karakteridir.

Şekil 3.1. Cork Tarihi Kent Merkezi (Cork Vision Centre, 2007)

Cork Projesi birbirine bağlı dokuz alt projeden oluşmaktadır. Bu projeler:

- Tarihi Eylem Planı (Historic Action Plan)'ni uygulamak üzere ortaklık kurmak,
- Koordinasyonu sağlamak üzere Cork Vizyon Merkezi (Cork Vision Centre)'ni tarihi bir kilisenin restorasyonu ile oluşturmak,
- Yayalaştırma ve araç trafiği yönetim şemalarını oluşturmak,
- Açık pazarı geliştirilmek ve canlandırmak,

- Yerel sanatçılar için çalışma stüdyoları yaratmak üzere 19.yy depolarının rehabilitasyonunu sağlamak,
- İşyeri üzeri konut birimlerinin yeniden geliştirilmesi ile insanları merkezde yaşamak üzere teşvik etmek,
- 4 adet 18.yy evinin restorasyonunu yapmak,
- Arkeolojik mirası kazılarla gün ışığına çıkarmak,
- Değerlendirme ölçütlerini belirlemektir.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Cork Birliği ve özel sektörün katılımı ile proje Tarihi Merkez Eylem Planı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Halkın proje sürecine geniş kapsamlı katılımı yoktur.

Yapılan Çalışmalar: Proje 1994-1998 yılları arasında tamamlanmıştır. Toplam yatırım 5.4 milyon avrodur. Bunun 60%'ı ERDF, geri kalan kısmı Cork Birliği ve özel sektör tarafından karşılanmıştır. 110 konut biriminde iyileştirme yapılmıştır. Sonuçta, pazar alanının çekiciliği artmış, yaya akışı günlük 2.500'den 12.000'e çıkmıştır.

Stratejik Plan: Kentsel Canlandırma Modeli: Cork Kentsel Pilot Projesi, tüm kent için tasarlanan kentsel canlandırma politikalarının önemli bir parçasını oluşturan stratejik bir projedir. 1991'de kent ilk olarak Cork için bir planlama stratejisi geliştirmek üzere "Cork Kenti Gelişim Planı"nı uygulamaya koymuş, tarihi kenti odak noktası olarak tanımlamıştır. "Cork Birliği", 1994'te tarihi merkez için "Tarihi Merkez Eylem Planı"nı uygulamaya koymuştur. Proje, bu eylem planının birinci aşamasını oluşturmaktadır. Cork tarihi merkezi, önceden sözü edilen eylem planına göre, kentin iki ana gelişme aksının kesim noktasında yer almaktadır. Yerel ekonomik aktivitenin yoğunlaştığı kuzey-güney aksı sosyo-ekonomik gelişmeyi, doğu-batı aksı ise turistik potansiyeli ile merkezin canlanması için kent içinde turistik bir aks oluşumunu önermektedir. Plan, kent merkezini işgücü, alışveriş ve eğlence için potansiyel bir alan olarak görmektedir.

Cork Vizyon Merkezi: Projenin ilk adımı, kent merkezindeki St.Peter's kilisesinin restorasyonu ve kullanımı ile ilgilidir. Amaç, bölgede projeye olan güvenin artırılmasıdır.

Şekil 3.2. Cork Vizyon Merkezi (Cork Vision Centre, 2007)

Pazar Alanı: Corn Market sokağında bulunan Pazar alanı 18.yy'dan itibaren ortaçağ kent merkezinin aktif bir alanı olmuştur. İş merkezlerinin kent dışına taşınması ve yerel halkın göçü ile alan çöküntü sürecine girmiştir. Kent merkezinde bulunması ve Cork'un temel ticaret merkezine yakınlığı nedeniyle önemli bir potansiyeli vardır. Proje, burada Cumartesi günleri tam, diğer günler yarım kapasiteyle çalışacak sokak pazarı kurmayı hedeflemiştir. Projeye aynı zamanda çevresel sokak iyileştirmeleri ve pazar alanı yönetiminin gelişimi sağlanmıştır.

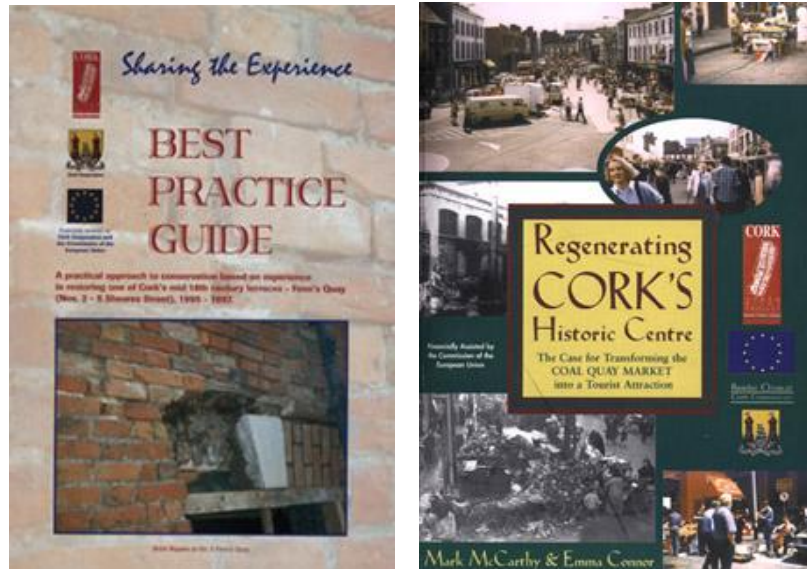
Dükkan Üzerinde Yaşam: Tarihi merkezlerin en önemli sorunlarından biri dükkanların üst katlarının kullanılmaması ve dolayısıyla gece nüfusunun azalması ve fiziksel bozulmanın artmasıdır. Proje bu yapıları yeniden düzenleyerek ve iyileştirerek çekiciliklerini artırmaya çalışmıştır.

Trafik Yönetimi: Bu eylemin amacı, alanda ulaşılabilirliği arttırmaktır. Tümüyle yayalaştırmanın alanın işlerliliğini azaltacağı düşünülerek kısmi yayalaştırma uygun görülmüştür. Böylece yeni trafik sistemi günlük veya mevsimsel gereksinmelere göre düzenlenmiştir. (hafta sonu alışverişi, yılbaşı alışverişi, sabah servis talebi vb.)

Değerlendirme: Vizyon merkezi yaratılması, proje koordinasyonu için önemli bir odak oluşturmuştur. Yıpranmaya terk edilmiş kilise, yerel halk ve ziyaretçiler tarafından kullanılarak, alanda sosyo-ekonomik izlenim değişmiştir. Ayrıca özel sektör, yapıların korunması için itici güç olmuştur.

Cork Projesi, bilgilendirme ve danışmanlık seviyesinde katılımın sağlandığı başarılı projelere bir örnek gösterilmektedir. Projenin önemli etkilerinden biri, bu deneyimin paylaşılmasıdır.

Uygulama rehberleri, periyodik olarak yayınlanan proje süreci bilgilendirme broşürleri, seminerler yerel ve ulusal medya duyuruları (radyo, televizyon, internet siteleri) ile halkın projeye olan güveni artırılmış, karşılıklı deneyimler aktarılmış ve bilgilendirme süreci yaşanmıştır.

Şekil 3.3. Uygulama Rehberi ve Halk Bilgilendirme Broşürü (European Commission, 1999a)

Derlendiği kaynak: European Commission, 1999a

SELANİK TARİHİ TİCARİ MERKEZİNİN YENİLENMESİ, YUNANİSTAN

Kent, Yunanistan'ın kuzeyinde yer alan önemli iş, yönetim ve kültür merkezidir.

Amaç: Selanik Projesi, kentin tarihi ticari merkezinin yeni ekonomik aktivitelerle canlandırılmasını sağlarken korumayı amaç edinmiştir. Projede kurumsal konular, çalışma ve değerlendirmeler ile altyapı olmak üzere 3 odaklı bir strateji izlenmiştir.

Proje ile:

- Kültürel ve turistik faaliyetler için alanın kültürel dokusunun korunması,
- Geleneksel ve yeni ekonomik aktivitelerin, eski tescilli yapılara yeni kullanımlar getirilerek canlandırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.4. Selanik ve Proje Alanı (European Commission, 1999b)

Kapsam: Tarihi merkez, son 40 yıldaki hızlı kentsel gelişmeden ötürü yaşanan aşırı yoğunlaşma, tarihi anıt ve tescilli yapıların köhneleşmesi, açık alanların yetersizliği, trafik yoğunluğu gibi nedenlerle halkın hayatını olumsuz etkilemektedir. Proje alanı, Liman, Egnotia sokağı ve St.Demetrius kilisesi ile çevrelenen 0.5 km²'lik bir alandır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Proje, kent yönetimi ve özel sektör ortaklığı ile geliştirilmiştir. Halkın geniş kapsamlı katılımı söz konusu değildir.

Yapılan Çalışmalar: 1991'de uygulanmaya başlanan proje 1996 yılında tamamlanmıştır. Proje, 7.3 milyon ECU'ya malolmuştur. Bunun 75%'i ERDF (European Regional Development Fund) tarafından karşılanmıştır.

Burada temel hedef, Balkan ölçeğinde kentin rekabet gücünü artırmak ve yeni gelişmeler için teşvik etmektir. UPP, kent bütünü için yapılan Metropol Alanı Yapısal Planı (Structural Plan for Metropolitan Area)'nın bir parçasıdır.

Ladadika Kentsel Yenileme Alanı: Alan, 1985'de tarihi sit ilan edilmiştir. Yeni yapılaşmanın yanı sıra hala 1917 yangınından kalan tarihi dokusunu korumaktadır.

Belediye ve *Public Corporation for Planning and Housing (DEROS)*- Planlama ve Konut için Kamu Ortaklığı birimi tarafından yürütülen çalışmalarda:

- Yoğun trafik akışının olduğu sokaklar, biri yükleme, diğeri sürekli akış için, 5m genişliğinde 2 şerit olarak düzenlenmiş,
- Trafik yoğunluğunu dengelemek için bazı sokakların günün belirli saatlerinde trafiğe açık olması kararlaştırılmış,
- Acil durumlar dışında kullanılmamak üzere bazı sokaklar tümüyle yayalaştırılmıştır.

Şekil 3.5. Ladadika Bölgesi (Thessalonikicity.gr, 2007)

Bunların dışında eski yapıların, yeni kullanımlarla modern koşullara uyum sağlamasına çalışılmıştır. Mevcut döşemeler kaldırılarak elektrik, telefon hatları yeraltına alınarak çevresel iyileştirme sağlanmıştır. Doğal gaz ve su sıkıntısının çözümü için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ladadika'nın 25 yapısında sonradan kullanılmak üzere restorasyon işleri tamamlanmış, cephe düzenlemeleri yapılmıştır.

Pazar Hamamı: Çalışmalar, *Louloudadika'da yer alan* Pazar Hamamı anıtsal yapısının görünürlüğünü artırmak hedefiyle başlamış, kent için bir kültür parkı yaratmak amaçlanmıştır. Temel eylem, 16.yy'a ait anıtın restorasyonu, diğer eylemler ise arkeolojik kazılar, çevre bölgeleri geliştirmek ve komşuluk birimleri arasında yaya bölgesi yaratmaktır. Anıta çok yakın konumlanmış çiçek satıcıları anıta zarar verdiği için öncelikle bunlar alanın dışına taşınmış, yerlerine özel standlar yerleştirilmiştir. Çiçekçiler geniş yaya aksları ile anıta tekrar bütünleştirilmişlerdir.

St. Menas Alanı: Alan, 15.yy'dan bu yana kentin ticari merkezi olarak gelişmiştir. St.Menas kilisesinin yanında tarihi ve mimari değere sahip yapılar konumlanmaktadır. Projenin amacı, alanın bu mimari kimliğini korumak ve gelişmeyi kilise çevresinde odaklamaktır. Proje bünyesinde, alan için mimari yarışmalar düzenlenmiş, bir yandan da yapıların restorasyonu tamamlanmıştır.

Stock Exchange Meydanı: Kentin tarihi alanlarından biridir. Yapı blokları yoğun, karma kentsel dokunun karakteristiklerini oluşturmaktadır. Proje genel olarak, ulaşılabilirliği artırmak ve trafik yoğunluğunu azaltmak üzere trafiğin nasıl yönlendirilebileceği arayışı üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun yanında az da olsa cephe düzenleme, arkad ve yapı içleri düzenlemeleri gibi çalışmalar yürütülmüştür.

Şekil 3.6. St.Menas Alanı (Thessalonikicity.gr, 2007)

Yayalaştırma: Kent nüfusu için önemli bir ticari odak olan Vliali Bölgesi gıda pazarı çevresinin yayalaştırılması, projenin temel hedeflerindedir. Hedef, bu alanın tarihi kimliğini kaybetmeden kentin tarihi ticaret merkezi ile bütünleştirilmesinin sağlanmasıdır.

Değerlendirme: Proje sonucunda, fiziksel ve ekonomik canlandırma başarıyla sağlanmıştır. Yeni açık alanlar yaratılmış, tarihi anıtlar restore edilerek halkın erişilebilirliği artırılmıştır. Yayalaştırma ise farklı kimliğe sahip alanların bütünleştirilmesi açısından başarılı olmuştur.

Bu proje, özel sektör yatırımlarını teşvik etmiş, servis sektörü, banka, ofis binaları, restoran, eğlence gibi yeni kullanımlarla desteklenmiştir. Başarının en önemli unsuru, proje sürecinin uluslararası ve ulusal seminerler ve yayınlanan dokümanlar ile toplumsal düzeyde paylaşımıdır.

Derlendiği kaynak: European Commission, 1999b

NİŞANTAŞI-TEŞVİKİYE CADDESİ CEPHE DÜZENLEME ÇALIŞMASI, İSTANBUL, TÜRKİYE

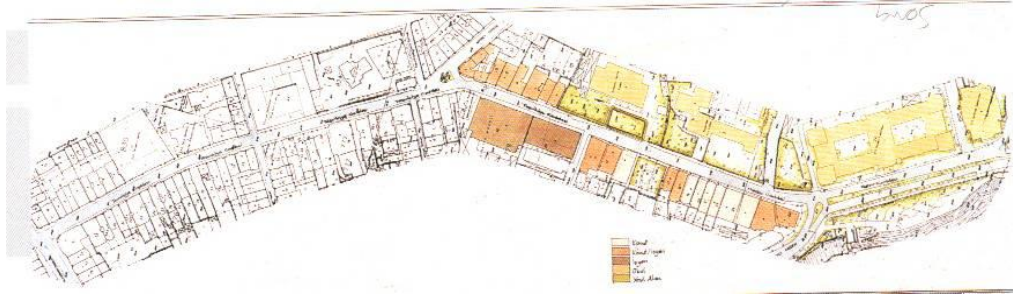
Amaç: Farklı dönemlerde farklı malzeme ve üslupla yapılmış yapılarda uyumlu bir bütünlük sağlamaktır. Yapılan bu çalışma ile eski ve yeni binalar arasında bir dil ve kültür birliğinin kurulması hedeflenmiştir.

Kapsam: Cumhuriyet Dönemi ve Osmanlı sivil mimarisinin özgün örneklerini yansıtan bu cadde, çağdaş yapıların yanında restorasyon çalışması gerektiren eski bina örnekleri ile çevrilidir. Bu çalışmanın amacı, fiziksel ve mekansal değişimleri kontrol altına almak, yeni tasarımları, koruma ve yenileme çalışmalarıyla yönlendirmektir.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Şişli Belediyesi, Mal Sahipleri, Mimarlar

Yapılan Çalışmalar: Sokak silüetlerinde, bu bölgede 1/1000 ölçekli planla yapı adaları parsel bazında tek tek incelenerek kentsel tasarım çalışması yapılmış, yapı adalarının karşılıklı sokak cephelerini gösteren 1/200 ölçekli silüetlerle mevcut yapıları ve yeni yapılara yapılan müdahaleleri gösteren öneriler hazırlanmıştır. Bu öneriler hazırlanırken, mevcut mimari karakter korunmuş, eski yapılarla yeni yapıların uyum sağlamalarına çalışılmış, ayrıca plan önerilerine uygun renk önerileri de getirilmiştir. Yapılan tasarım çalışmalarında eski ve yeni yapılar arasında dil ve kültür birliği oluşturulmasına özen gösterilmiştir.

Nişantaşı'nda tarihi mimari karakterin korunabilmesini sağlamak amacıyla bu bölgede yapılacak ya da yenilenecek yapılarda proje müelliflerinin yararlanabilmesi için örnek cephe çalışmaları da yapılmıştır ve isteyen mülk sahiplerine verilmektedir.

Şekil 3.7. Nişantaşı-Teşvikiye Caddesi Cephe Düzenleme Çalışması Önerisi (İşözen, 2000)

Değerlendirme: Alanın iyileştirilmesine yönelik tasarım çalışması, ilgili yerel yönetim tarafından hazırlanmıştır. Bu ön çalışma ile uygulama aşamalarında halkın katılımı sadece bilgilendirme düzeyinde olmuştur.

Derlendiği kaynak: İşözen, 2000

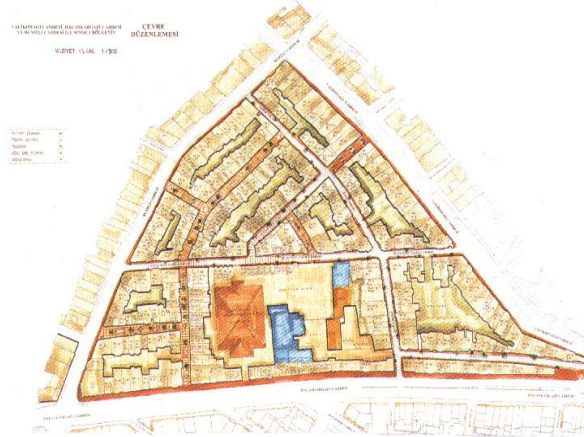
VALİKONAĞI-HALASKARGAZI-RUMELİ CADDESİ İLE SINIRLI ALAN, İSTANBUL, TÜRKİYE

Amaç: Bu projede amaç, farklı dönemlerde farklı malzeme ve üslupla yapılmış yapılarda uyumlu bir bütünlük sağlamaktır. Yapılan bu çalışma ile eski ve yeni binalar arasında bir dil ve kültür birliğinin kurulması hedeflenmiştir. İşlevsel açıdan ise, bölgeye hakim olan ticaret fonksiyonunu sokaklara çekerek yeni cazibe noktaları yaratmak ve bölgeye uymayan işlev türlerini değiştirmek amaçlanmıştır.

Kapsam: Yapılarla ilgili önerilecek işlevler yapı adalarında parsel bazında tek tek incelenerek 1/1000 ölçekli bir tasarım çalışması yapılmıştır. Mevcut yapıları ve yeni yapılara müdahaleleri gösteren çalışmalar hazırlanmıştır. Rumeli Caddesinin yoğunluğunu bu sokaklara çekerek yeni cazibe merkezleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Şişli Belediyesi, Mal Sahipleri, Mimarlar

Yapılan Çalışmalar: Süleyman Nazif Caddesi ve Kuyumcu İrfan Sokak'ta mevcut mimariye uyum sağlayacak silüet çalışmaları yapılmıştır. Yapılan çalışma ile yeni yapı cephelerine de müdahale edilerek cephelerde eski ile yeni arasındaki uyum sağlanmaya çalışılmış, kent mobilyalarının seçiminde de bu kaygı taşınmıştır. Yapı adalarındaki binaların oluşturduğu kullanılmayan iç avluların dış sokak ve caddelere bağlantısı kurularak, sergi alanı, kültürel etkinlik, kafe, otopark gibi değişik çözüm önerileri geliştirilmiştir. Süleyman Nazif ve Halaskargazi Caddesi arasında kalan önemli bir boş alana, -lise ve Kilise avluları ayrıldıktan sonra kalan alana- otopark, eğlence ve kültür merkezi önerilmiştir. Yayaaların rahat ve çabuk dolaşımını sağlamak için Şafak Sokak, Matbaacı Osman Bey Sokak, Bahtiyar Sokak, Kuyumcu İrfan Sokak'ın taşıt trafiğine kapatılması önerilmiştir. Çalışma alanının kimliğini ortaya koyacak aydınlatma elemanı, döşeme kaplaması, banklar, sınır elemanları gibi kent mobilyalarının seçimine de özen gösterilmiş, çevrenin yapısal özellikleriyle bütünleşen sağlam ve kullanışlı türler seçilmiştir.

Şekil 3.8. Kentsel Kalitenin İyileştirilmesine Yönelik Hazırlanan Öneri (İşözen, 2000)

Değerlendirme: Alanın iyileştirilmesine yönelik tasarım çalışması, ilgili yerel yönetim tarafından hazırlanmıştır. Bu ön çalışma ile uygulama aşamalarında halkın katılımı daha çok bilgilendirme düzeyinde olmuştur.

Derlendiği kaynak: İşözen, 2000

CUMALIKIZIK KORUMA YAŞATMA PROJESİ, BURSA, TÜRKİYE

Amaç: Fiziksel iyileştirmenin yanında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda canlanma sağlamak ve bu gelişmeyi Cumalıkızık'a benzer alanlarda da yaygınlaştırmak olarak belirlenmiştir.

Kapsam: Cumalıkızık, 1981 yılında kentsel ve doğal sit ilan edilmiş bir Osmanlı köyüdür. 1993 yılında yapılan Koruma Amaçlı İmar Planı'nın güncellenmesi gereksinimi Yerel Gündem 21 eylemleri ile Koruma Yaşatma Projesini gündeme getirmiştir. 1850'lerde 1000 olan nüfusu, en önemli ekonomik kaynak olan tarımın ağırlığını kaybetmesi ile 1998 yılında 600'e düşmüştür. 2005 yılında köyde 270 ev bulunmakla beraber ancak yarısı kullanılmaktadır. Bu göç dalgasının olumsuz etkileri en çok korunması gerekli kültür varlıkları üzerinde görülmektedir.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Merkezi birimlerden yerel halka kadar birçok katılımcı sürece dahil olmuştur. Projenin yönetimi Bursa Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Cumalıkızık Tarihi Çevre Koruma ve Revitalizasyon Grubu tarafından yürütülmüştür.

Yapılan Çalışmalar:

- El sanatları satış birimi,
- Ürünün kalitesini artırmak üzere kadınlar için çalıştaylar,
- Yerel halka yerel kaynak olan ahşap işçiliğini ve halı dokumasını öğreten kurs,
- Halkın ilgisini, bilincini ve bilgisini artırmak üzere örnek ev restorasyonu,
- Halkın yerleşmeye sahipliliğini artırmak üzere festival,
- Konaklama amaçlı bir ev.

Şekil 3.9. Cumalıkızık (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2007)

Değerlendirme: Projenin sürekliliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, projenin gerçek sahipleri olan halkın sahiplik bilincine ulaşmasında yatmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar, fiziki çevrenin olduğu kadar, insanların yaşam kalitesinin de artmasına yardımcı olmaktadır

Derlendiği kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 1998

Ortak Karar Alma Seviyesindeki Katılımcı Planlama Örnekleri

Ortak karar alma seviyesindeki katılımcı planlama, farklı görüş ve değerlere sahip grup ve aktörlerin sürece dahil olmasıdır. Temsilcilik ve yetkinlik ortak eylemlerde iki önemli unsurdur.

GAP BÖLGESİ KÜLTÜREL MİRAS GELİŞİMİ PROGRAMI, TÜRKİYE

Kültürel miras gelişimi programı 2003 yılında dört yıllık bir süre için GAP İdaresi tarafından hazırlanmıştır ve Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilmektedir. ÇEKÜL Vakfı projede çalışan gönüllü kuruluşlardan biridir. Toplam bütçe 12 milyon Avrodur.

Amaç: Projenin amacı, bölgenin kültürel kaynaklarının bölge için korunması ve geliştirilmesidir.

Kapsam: Avrupa standartlarında bütünlük bir kültürel miras stratejisini bölgesel ve ulusal seviyede geliştirmek ve uygulamak üzere kapasite geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, temel hedef, bölgenin kültürel zenginliklerinin korunması ve yaşatılması için yerel halkın sosyal ve ekonomik yararlarını arttırmaktır.

Proje bileşenleri:

- Katılımcı bilgi odaklı paylaşım,
- Sürdürülebilirlik,
- Proje hazırlığında kapasite gelişimi,
- Yerel organizasyonel ve yapısal gereksinimlerin karşılanması,
- Sosyal bağdaşmadır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: GAP İdaresi ve ÇEKÜL Vakfı önderliğinde halkın da kısmen içinde bulunduğu bir süreçte Güneydoğu Anadolu bölgesi için ortak kararlar alınmıştır.

Yapılan Çalışmalar: Projenin çerçevesini 1989 yılında yapılan GAP Master Planı oluşturmaktadır. GAP'ın üç sürdürülebilirlik kriteri olan katılımcılık, eşitlik ve denklik, insan kaynaklarının gelişimi, projeye yön veren elemanlardır. Mardin ve Urfa ana proje merkezleri ve uygulama alanlarıdır.

İlk 6 ayda gerçekleştirilen eylemler aşağıda sıralanmaktadır:

- Urfa'da proje merkezi,
- Çerçeve plan ve raporunun hazırlanması,
- İlgili birimler arasında koordinasyonun sağlanması,
- Her altı ayda projeyi izleyecek danışman komitesinin kurulması (GAP Regional Development Administration and European Commission, 2004).

Şekil 3.10. Mardin, Urfa, Adiyaman (GAP and European Commission, 2004)

Değerlendirme: Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesine hedeflenen projeler geniş kapsamlı stratejik planlar ile yönlendirilmelidir. GAP Projesinde eylemin temel kaynağı Yerel Gündem 21'dir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kültürel miras odaklı planların itici gücü halkın eğitimi ve bilinçlendirilmesidir. Kaynak aktarımını kolaylaştırmak için kamu özel ortaklıkları güçlendirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. GAP Projesi bu kriterlere uyum sağlamaktadır.

Şekil 3.11. Proje Merkezi, Urfa (GAP and European Commission, 2004)

Derlendiği kaynak: GAP Regional Development Administration and European Commission, 2004

KINGSLAND YOLU / REGENT'S KANALI, HACKNEY, İNGİLTERE

Amaç: Projenin amaçları; Londra'daki benzer alanlar için durum değerlendirmesi yapmak ve bir prototip çözüm önermek, tüm kent düzeyinde ilgi uyandırmak, kullanım değişimini sağlayacak donatılar getirmek ve terk edilmiş yapı stoğunun değerini yükseltmek ve güvenilir enerji kullanımını sağlamaktır.

Kapsam: Kingsland Yolu, pek çok kanal/yol kesişmesinden biridir. Karada yer alan aktivitelerin kanal üstüne kaydırılması, yüzen satış yerleri, bot kütüphaneler, yüzen tiyatro sahnesi vb. kullanımların getirilmesi önerilmiştir. Tasarım çalışması yapılan kıyı alanlarında su yüzeyi de kıyı ile bütünleşik olarak tasarlanmıştır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Çalışma, halk toplantıları ve beyin fırtınası oturumları ile yapılmıştır.

Yapılan Çalışmalar: Önce alan görülmüş, sonra beyin fırtınası oturumu ile alanla ilgili çeşitli olasılıklar tartışılmıştır. Strateji belirlendikten sonra alt-gruplar alanın bir parçası için ayrıntılı çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu çalışmalar, alanın yavaş canlanma hareketini yeni ekonomik etkinlik ile tanımlamak; boş/kullanılmayan binalar için yeni kullanım türleri aramak, sınırlı bir alan için birden fazla kullanım olanağı aramak ve yoğunluğu arttırıcı tanıtım yolları bulmaktır.

Değerlendirme: Londra'da benzer sorun alanlarında kullanmak üzere bir model oluşturmak için beyin fırtınası ile belirlenen stratejiler doğrultusunda çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu çalışmada da farklı aktörlerin problem tanımlanması ve çözüm önerileri geliştirilmesi aşamalarına beyin fırtınası yöntemi ile katılmaları sağlanmıştır.

Şekil 3.12. Regent's Kanalı (<http://www.hackney.gov.uk>)

Derlendiği kaynak: Strelitz, Handerson, Cowan, 1996

CHESTER, GORSE STACKS, İNGİLTERE

Amaç: Heyecan verici yeni bir kent parçası yaratmak ve kent içi ring yolunun oluşturduğu kötü alanları iyileştirmektir.

Kapsam: Gorse Stacks, Chester'in seçkin kent merkezinde, tarihi kent surları ve kanalının hemen kuzeyinde bulunan bir alandır. Alan bugün özellikle 1960'lardan kalan ring yolunun sokak dokusunu böldüğü, konutlarla alışveriş yerlerinin, boş alanların, kullanılmayan binaların, soğuk ve nemli metroların ve çirkin trafik bariyerlerinin bulunduğu bir yerdir. Bu özellikler, Chester kent merkezine taşıt yoluyla gelenler üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Chester'in kentsel alanının gelişmesi üzerindeki baskı, kent içindeki mevcut alanların yeniden kullanılması ihtiyacı üzerine odaklanmıştır ve Gorse Stacks seçkin bir kentsel alan oluşturmak için iyi bir fırsat sunmaktadır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Chester Eylem Birliği, Chester Şehir Konseyi (Belediye Meclisi), Chester İl Meclisi, Chester Ekonomik Gelişme Forumu, Chester Şehir Merkezi Yönetimi Paneli, Chester ve Bölgesi Spor ve Rekreasyon Birliğinin katılımı ile oluşturulmuştur ve Eylem Birliği içindeki aktörlerin katılımı ile ortak karar alma seviyesinde bir süreç yaşanmıştır.

Yapılan Çalışmalar: İyileştirme çalışması, kentteki tüm belli başlı kamu, özel ve gönüllü sektör organizasyonlarının temsil edildiği *Chester Eylem Birliği* liderliğinde başlatılmıştır. Tasarımda işbirliği yaklaşımı çerçevesinde, yerel halkın ilgilerini ortaya çıkarmak için çalışanlar, işadamları ve halk ile çalıştaylar yapılmıştır.

Tasarım süreci içinde yaratıcı eğitim projesi yerel bir okulda uygulanmıştır. Tasarım çalışmaları yerel uzmanlar ile birlikte yapılmıştır ve konsey üyeleri için yapılan çalıştaylarda, Chester halkı ve ziyaretçiler için alanın nasıl geri kazanılacağı konusuna odaklanılmıştır.

Bu çalışmalardan elde edilen rehber ilkeler; yayalar için alanı daha uygun hale getirmek, toplu taşıma bağlantılarını geliştirmek, konut da dahil olmak üzere uygun yeni kullanımlar getirmek, alanın tarihi konumunu en iyi şekilde kullanabilecek yeni, etkileyici özellikler yaratmaktır.

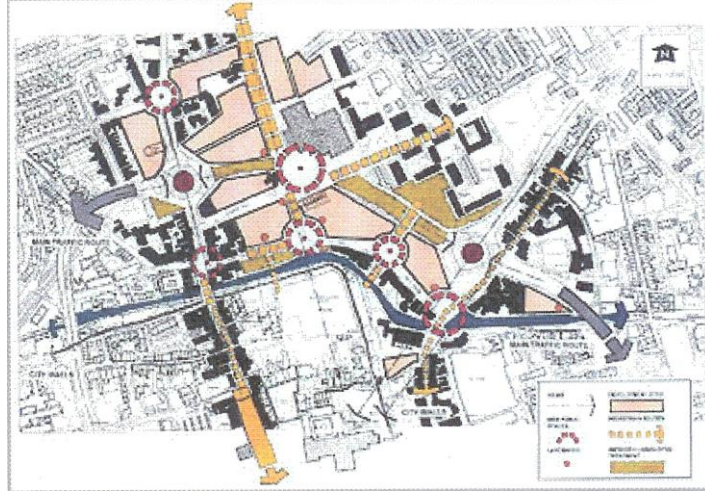
Bu ilkeler "*tasarım ekibi*" ortaklığı tarafından iyileştirme çalışmalarının tüm toplum için nasıl yarar sağlayabileceğini göstermek amacı ile geliştirilmiştir.

Değerlendirilen temel konular:

- Güçlü sokak dokusunu yeniden sağlayarak, bozulan kentsel görünümü düzeltmek ve odak ve nirengi noktalarını güçlendirmek,
- Çevre yolu üzerinde ve kavşaklarda çevre alanları ile bağlantı sağlamak için çeşitli güvenli yaya geçişleri oluşturmak,
- Metro alanlarını iyileştirmek/geliştirmek, onları özel bölge haline getirmek,
- Kanal boyunca yeni yaya bağlantıları yaratmak ve bu alanı halkın rekreasyon kullanımına açmak,
- Yeni yaya alanları ve yeni sokaklar için olanaklar tanımlamak,
- Çevre yolunun yeni bina cepheleri ile sınırlarını belirlemek ve çarpıcı biçimde bitkilendirmek,
- Yaşanabilir kültürel, ticaret ve barınmayı içeren karışık kullanımı getirmek,

- Otobüslere ve bisikletlere özel alanlar ayıran trafik düzenlemeleri için etkin ve etkili bir tasarım seçeneği sunmaktır.

Değerlendirme: Bu fikirlerin yerel yönetim ve arazi sahipleri ile birlikte test edilmesi önerilmiştir. Halk katılımından elde edilen açık mesaj, çevre yolunun olumsuz etkisine karşı, çevresel kalitenin üstünlüğünün sağlanması gereğidir. Bütünleşik kentsel tasarım stratejisinin, geniş halk desteğini kullanabilmesi beklenmektedir. Şehir konseyi Gorse Stacks'ı yenilemek için kesin kararını vermiştir ve 1997'de belirlenen stratejilerin uygulanması ve finansal değişikliklerin yapılması için çalışılmaktadır.

Şekil 3.13. Gorse Stacks için hazırlanan kentsel tasarım çalışması (<http://www.rudi.net/ukgi/qitc/ude>)

Şekil 3.14. Gorse Stacks yakın çevresi (www.rudi.net/ukgi/qitc/ude)

Derlendiği kaynak: www.rudi.net/ukgi/qitc/ude

HENRY MEYDANININ CANLANDIRILMASI, ASHTON İNGİLTERE

Amaç: Henry Meydanı'nı yeniden tasarlamak, kent meydanındaki önemli binaların temizlenmesini ve yeniden kullanılmasını sağlamak olarak belirtilmiştir.

Kapsam: Ashton-under-Lyne'de kent merkezinin kenarında yer alan ve değer kaybetmekte olan bir alandır. Ashton için 18. yy. da hazırlanan kent planında yer alan bir dizi meydandan birisidir. Meydan, konut alanlarıyla çevrilmiş olmakla birlikte, kaplıcaların varlığı ile rekreasyon amaçlı da kullanılmaktadır. 1960'ların sonlarında her ne kadar alan değer kaybetmeye başlasa ve yarı sahipsiz ve kullanılmayan binalar çok sayıda olsa da, otopark için alanlar düzenlenmekte ve kaplıcalar kullanılmaya devam etmektedir. Alandaki en son yatırım, alanın kuzeyinde yer alan Magistrates Parkıdır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Proje, Tameside Metropolitan Şehir Konseyi, Taylor - Genç Kent Tasarımcılar, Henry Meydanı İş sahipleri, Richmond Park Parseli Kullanıcıları, Ashton Yenileme Alanı Halk Grubu, Holy Trinity İlkokulu katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Yapılan Çalışmalar: Kent merkezine kamu ve özel sektörün ilgisinin artması ve çevreyi iyileştirmek için yatırım yapmasıyla, ilçe meclisi de kent merkezine çevre yolundan giriş kapısı görevi yapacak Henry Meydanının geliştirilmesi için harekete geçmeye karar vermiştir. Katılım tabanlı bir yaklaşımla alan için hazırlanan tasarım seçenekleri, yerel iş sahipleri, yöre halkı, topluluklar ve öğrenciler, kent konseyinin planlama yerleşme ve ekonomik gelişme bölümlerinin katılımı ile bir çalıştay serisi gerçekleştirilerek konuyu tartışılmıştır. Yerel okullar ziyaret edilerek bu alanın geleceği ile ilgili fikirler aranmıştır. Kentsel tasarım seçenekleri oluşturmak için çalıştaylarda alanın güçlü olduğu yönleri, zayıflıkları, sağladığı olanakları ve kısıtları tanımlamak için *SWOT Analizi* platformu oluşturulmuştur. Aranan temel nokta, meydanın merkezle çevresindeki yenilenecek konut alanları ile bağlanması ve bütünleşmesi ihtiyacıdır.

Değerlendirme: Yapılan tasarım çalışması ile alanın güvenli, kendine yeterli alışveriş olanakları sağlayan, yerel halka kültürel ve sosyal hizmet alanları sunabilen ve ayrıca tescilli binaların ve kaplıcaların temizlenerek yeniden kullanılmasını sağlayabilen ve Magistrates Parkının etkili bir kamusal alan olarak düzenlenmesini amaçlayan bir öneri getirilmiştir (www.rudi.net/ukgi/qitc/ude). Bu çalışmada da farklı aktörlerin katılımı, planlama/tasarlama sürecinde etkin olarak yer almıştır.

Şekil 3.15. Henry Meydanı (www.rudi.net/ukgi/qitc/ude)

Derlendiği kaynak: www.rudi.net/ukgi/qitc/ude

Geniş Kapsamlı Katılım Seviyesindeki Katılımcı Planlama Örnekleri

Geniş kapsamlı katılım seviyesindeki katılımcı planlama yaklaşımları kent danışmanlıkları, toplum örgütleri ve katılımcı bütçelendirme gibi araçları içermektedir. Diğer örneklerden ayırıcı özelliği, katılımın karar alma, planlama ve uygulama süreçlerinde sağlanmasıdır.

BİR ALIŞVERİŞ AKSI, WATRY İŞ MERKEZİ VE HAMLET KULESİ, İNGİLTERE

Amaç: Problemler bir alanda mimar ve şehir plancılarının ne yapabileceğini göstermek ve sorunların çözülmesinde halkın sürece katılımını sağlamaktır.

Kapsam: Limanlardan, Londra merkezine bağlanan demiryolu ve karayolu ile kuşatılmış ve bu yolların transit olması nedeni ile ulaşım bağlantılarının olumlu etkileri altında değil olumsuz etkileri altında kalmış bir alanın yeniden düzenlenmesidir. Alan içindeki iki tane 24 katlı terk edilmiş ve tehlikeli yüksek bina büyük problem oluşturmaktadır. Çevresi fakir ve zarar görmüş boş alanlarla çevrelenmiştir. Alan, yeraltı otoparkının üstünde bulunan geleneksel sokak dükkanları ile canlılık kazanmaktadır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Katılımcılar özel firma ve yerel halktan oluşmaktadır. Proje müellifi firma, yerel halk ile tasarım ekibini bir araya getirmiş çalıştay ve paneller düzenlenmiştir.

Yapılan Çalışmalar: Çalıştaylar başlamadan önce alanın maketi yapılmıştır. Burada yaşayan halk görüşmeye davet edilerek alanla ilgili fikir ve görüşlerini not kağıdına yazarak makete ilâştirmeleri istenmiştir. Çalıştay sonunda yerel halk sunuş toplantısına çağırılmıştır. Projede yerel halkın belirttiği problemlere çözüm önerileri geliştirilmiş ve sonucu tartışılmıştır. Halkın görüşleri güvenlik eksikliği, yeşil alan, çocuk oyun alanı eksikliği, dükkan sayılarının azlığı, yetersiz ulaşım ve akan çatılar/yetersiz onarım gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. Geliştirilen çözüm önerileri:

- Yeni evleri bahçeleri ile birlikte yapmak,
- Kapsamlı temizlik yapmak ve çatıları yenilemek,
- Alışveriş olanaklarını geliştirmek,
- Ulaşım bağlantılarını iyileştirmek,
- Daha iyi, güvenli yaya yolları açmak,
- Odak noktası olarak bir pub veya otel oluşturmak ,
- Spor merkezi ve spor alanı geliştirmek,
- Sahipsiz açık alanları azaltarak özel bahçeleri ve alanları genişletmek, böylelikle güvenliği arttırmaktır.

Değerlendirme: Planlama sürecine yerleşmede yaşayan halkın güçlü katılım düzeyi ile katılımı sağlanarak, yerleşmede benimsenen tasarımların geliştirilmesi ve güvenli, yaşanabilir, tanımlı mekanlar oluşturulması ve kayıp alanların yeniden kazanılması yönünde uygulanabilir öneriler hazırlanmıştır.

Derlendiği kaynak: Strelitz, Henderson, Cowan, 1996

STAFORDSHIRE, LONGTON WEST, İNGİLTERE

Amaç: Yerel kullanıcılar ile birlikte yerleşmenin sorunlarını ve potansiyellerini saptamak ve tasarım bütününde yerleşmenin yaşam kalitesini yükseltecek bir proje geliştirmek olarak tanımlanmıştır.

Kapsam: Longton, Stoke-on-Trent Kenti içinde yer alan altı çömlekçi yerleşmesinden birisidir ve önemli ticari gelişme potansiyeline sahiptir. Yerleşme aynı zamanda kenti Doğu Midlands ile bağlayan yeni A50 çevre yolundan kent merkezine giriş kapısı konumundadır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Stoke-on-Trent Kenti, Oxford Brookes Üniversitesi, Liverpool Üniversitesi ve Kuzey Staffordshire Mimarlar Derneği.

Yapılan Çalışmalar: Kentsel tasarımcılar, profesyoneller ve halk grupları, bu önemli kent parçası için birlikte kentsel tasarım çalışması geliştirmişlerdir. Yoğun yerel danışma süreci, bazı temel kentsel tasarım ilkelerini yerel profesyoneller kadar halka da tanıtan bir günlük seminerler dizisi ve çalıştaylarla başlamıştır. Bu yerleşme için yerel tabanlı grupların, yerleşmenin sorun ve potansiyellerine ilişkin yerel bilgilerine dayanan gerçekçi öneriler geliştirebilecekleri düşünülmüştür. Alan için tasarım önerisi hazırlama görevi ile katılımcılar arasından takımlar oluşturulmuştur.

Çeşitli şemaların sergilenmesini ve bir sonraki çalıştayda güçlülüklerin ve zayıflıkların tartışılmasını izleyen süreçte, yukarıda tanımlanan geniş tasarım elemanlarını dikkate alan, yerleşme için özet bir öneri/tasarım ilkeleri hazırlanmıştır. Mimar ve şehircilerden oluşan çekirdek grup, bu anahtar ilkeler doğrultusunda en son planı/tasarımı oluşturmuştur. Bu plan yerleşmenin gelişebilmesinde yatırımcılar için bir model olmuştur.

Şekil 3.16. Longton'da Bir Çömlekçi Fabrikası
(http://www.broughfamily.org/images/places/Russell_Street_Pottery.jpg)

Önerilen ticaret alanı gelişimi boyut ve ölçek bakımından değişiklik göstermekte; fakat ortak tasarım özellikleri içermektedir.

Bu özellikler;

Bütün gün canlılık sağlayacak kullanımı teşvik etmek için, işyerleri/dükkan birimlerinin mevcut alışveriş yerleri yerine dükkan sahiplerini ikna ederek yerleşmenin merkezinde konumlandırılması,

Etkin sokak cepheleri oluşturmak ve yaya ağırlıklı bir çevre yaratmak için binaları içe döndürmek yerine yola doğru yönlendirmek,

Yayaların yerleşmeden kent merkezine birçok noktadan girişine izin verecek geçirgen bir gelişme sağlamak,

Longton'a girişi vurgulayan çift yönlü yolun kenarında (public art) kamusal sanat veya otel gibi işaret elemanlarını kullanılmak olarak sıralanmaktadır.

Değerlendirme: Yerleşmedeki çeşitli arazi sahipleri ile bu alanın pazarlanması ile ilgili anlaşmalar için toplantılar yapılmıştır. Yerleşmenin gelişmesini sağlayacak iyileştirme çalışmalarının maliyetinin saptanabilmesi için yerinde ayrıntılı bir araştırma yapılmıştır. İşi birlikte yapan şirketlerin değerlendirmeleri ve özel finansal teşvik kullanımı, alanı geliştirmek için bir yöntem olarak öngörülmüştür.

Bu çalışmada yerleşme için iyileştirme projelerinin hazırlanmasından, geliştirilen modelin uygulanmasına kadar halkın etkin ve güçlü katılımı sağlanmaktadır.

Derlendiği kaynak: www.rudi.net/ukgi/qitc/ude

WORCESTER /ST. CLEMENTS' GATE, İNGİLTERE

Amaç: Kent ile Severn Nehri arasında kalan alana, kent merkezinin canlılığının bu alana doğru genişletilmesi için bir strateji geliştirmektir.

Kapsam: Worcester Şehir Merkezi ve Severn Nehri arasında kalan 22 hektarlık değerini kaybetmiş, Severn Nehri, ortaçağ şehir surları ve Pittcroft Race course ile çevrelenmiş bir alandır. Nehir taşkın alanı, yerleşimin batı kısmında bir engel oluşturmuştur. Demiryolu viyadükü yerleşimin merkezini olumsuz şekilde ikiye bölmektedir. (Cattle Market) Mezbaha ve Newport caddesindeki otopark alanı da yeniden geliştirilecek alanlardır. Worcester Kraliyet hastane alanındaki tescilli yapıların da yakında tekrar kullanımı söz konusudur.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Worcester Şehir Konseyi, Batı Midland Bölgesi Sağlık Yetkilisi, Hereford ve Worcester Eğitim ve Yatırım Konseyi, üç ilçenin /Yerleşimin Ticaret ve Sanayi Odaları, Worcester Kenti Halkı, Worcester Koruma Alanları danışma Komitesi, Roger Evans Ortaklığı (Kentsel Tasarım danışmanı), Central England Üniversitesi (Görüntüleme), Arkeoloji ve şehir morfolojisi uzmanı, yerel tarih uzmanı, Yerleşim /ilçe Arkeoloji Servisi (Hereford ve Worcester İlçe Konseyi).

Yapılan Çalışmalar: Yerleşmede, kent merkezindeki canlılığın nehir kıyısına kadar genişletilmesi potansiyelini tanımlamak için, *Worcester Kalite Ortaklığı* oluşturulmuştur. Bu oluşum, arazi sahiplerini, Şehir Konseyini, koruma kurulları ve meslek temsilcilerini kapsamaktadır. Bu ortaklık, alanın yeniden canlandırılması için vizyon belirlemek, çeşitli halk toplantılarında (çalıştaylar) belirlenen halkın istekleri doğrultusunda plan çizmek için tasarım danışmanı atamıştır ve arkeologlar ve tarihçiler tarafından da bir araştırma yapılmıştır. Yapılan bir günlük konferans ile ilgi alanlarının ve konuların kesiştiği üç geniş fikir geliştirilmiş ve bu fikirler bir sergi ile daha geniş bir halk kitlesine duyurulmuştur.

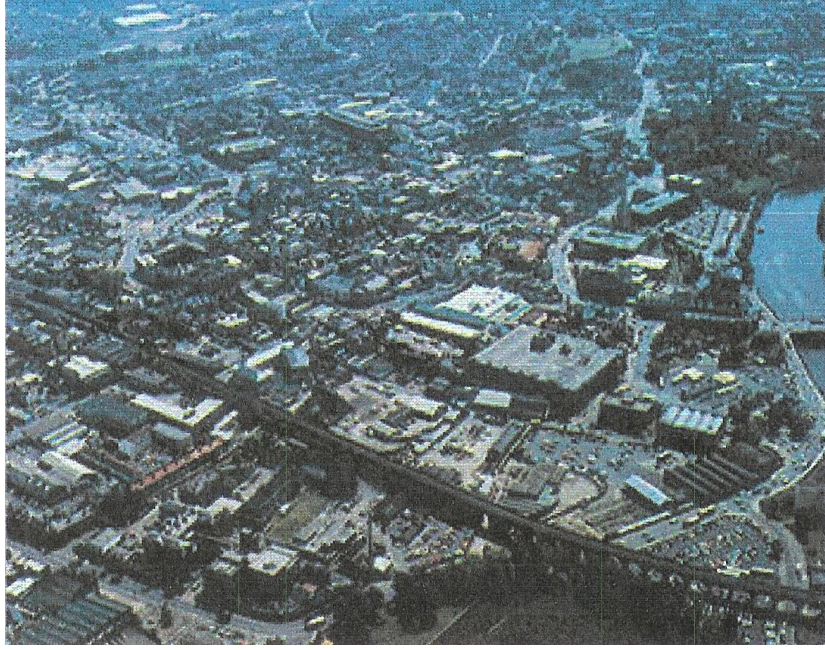
Belirlenen 3 temel tasarım konusu;

- Kenti nehir ile buluşturmak,
- Nehri kente çekmek, örneğin marina veya su havzaları oluşturmak,
- Nehir ile şehir arasında park yaratmaktır.

Sergiyi gezenler, üç boyutlu kentsel tasarım çalışması yapılan üçüncü seçeneği tercih etmiştir. Aşağıdaki konularda ortak fikir birliğine varılmıştır.

- Severn nehri ve onun taşkın alanı ile şehir arasında yeni bir sınır oluşturması,
- Nehir ile şehir arasında yeni bir park yapılması ve bunun demiryolu viyadükü boyunca yaya geçişine de izin verecek şekilde, şehrin ana yaya yolu olan Foregate caddesine kadar uzanması,
- Taşıt trafiğini ayıran yeni sokak yapısının ve böylece alana ve şehir merkezine girişinin geliştirilmesi,
- Değer artışını sağlayacak çeşitli kullanımların olduğu sokak dokusunun oluşturulması,
- Özel iç avlular yerine kamu alanları oluşturacak bina formları/biçimlerinin seçilmesi,
- Nehri, koşu alanı ve yeni park alanını şehre bağlayan ana yollar boyunca bitkilendirmeyi kapsayan peyzaj dokusunun oluşturulması.

Değerlendirme: Yapılan tasarım çalışmasında kent merkezi ile nehir kıyısını birleştirecek ve bütünleştirecek bir öneri hazırlanmış, yerleşmede söz sahibi farklı düzeydeki aktörlerin etkin katılımı gerçekleştirilmiştir. Tasarım çalışması, yerleşmenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için genel stratejilerden başlayarak, bina ölçeğine kadar inen stratejileri kapsayan bir çalışma örneğidir.

Şekil 3.17. St. Clement's Gate: Kentsel Kalite İyileştirme Çalışması Yapılan Alan (<http://www.rudi.net/ukgi/qitc/ude>)

Şekil 3.18. St. Clement's Gate Kentsel Kalitenin İyileştirilmesine Yönelik Hazırlanan Öneri (www.rudi.net/ukgi/qitc/ude)

Derlendiği kaynak: www.rudi.net/ukgi/qitc/ude

MARYLAND ÇALIŞTAYI, ABD

Minyatür Amerika olarak da tanımlanan Maryland zengin bir peyzaj ve kültürel mirasa sahip bir bölgedir. Kırsal yerleşmelerin artması ile arkeolojik sitler tehlike altına girmiş, fon ve destek yetersizliği nedeni ile köhneme başlamıştır. 1986 yılında tüm bu sorunlara cevap bulmak üzere Maryland Geniş Kapsamlı Tarihi Koruma Planı hazırlanmıştır.

Maryland Çalıştayı, Maryland Historical Trust'ın 1986 Planını revize etme sürecinin bir ayağını oluşturmakta ve ayrıca katılım sürecinin tasarlandığı bu çalışmanın, eyaletler genelinde yaygınlaştırılması hedefini de taşımaktadır.

Amaç:

- Halkın, bölgenin kültürel hayatı üzerine bilgisini ve bilincini tarihi değerleri tespit ederek, koruyarak artırmak,
- Bölgenin toplumunun ve peyzajının çevresel tasarım kalitesini ve görünümünü vurgulamak ve çevresel değişimlere destek olmak, halk için özel öneme sahip güzel alanları ve kültürel çevreyi korumak ve halkın estetik bilincini güçlendirmek,
- Toplum ve mahalle bütünleşmesini ve mahremiyetini güçlendirmek ve toplum gereksinim ve taleplerini karşılamak üzere halk, ticari ilgililer ve karar-alıcı organların yerel canlandırma eylemlerine katılımını artırmak,
- Devletin koruma ve geliştirme politikalarına bağlı olarak, bölgenin tarihi ve kültürel kaynaklarını korumak ve verimli kullanımını teşvik etmek,
- Koruma eylemlerini, bölgenin ve yöre halkının ekonomik gelişimine katkı sağlayacak şekilde yönlendirmektir.

Çalışmanın amacına kimlik ve karakter kazandırmak üzere, çalışmaya *Preservation Vision 2000: The Maryland Plan* adı verilmiştir.

Kapsam: Küçük ama daha çeşitli atölye bölgelerinin belirlenmesi farklı fikirlerin toplanması ve bölgesel çeşitliliğin vurgulanması açısından önemlidir. Demografik ve ekonomik karakterler göz önüne alındığı 9 bölge belirlenmiştir.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Yerel hükümet (CLGs), özel koruma muhalefet grupları, toplum geliştirme organizasyonları, yerel personel, özel mülkiyet hakkı avukatları, yerel plancılar, mimarlar, tarihçiler, özürü bireyler, muhalefet grupları, korumaya ilgisi olan halk, azınlıklar ve etnik gruplar, eğitim kurumları, müzeler ve tarihi bölge komisyonlarının katılımı ile halk kendi yaşam alanlarına ilişkin sorunları paylaşmış ve öneriler geliştirmişlerdir.

Yapılan Çalışmalar: Çalıştaylar, her toplantıda herkesin bilgi alışverişinden yararlanması için düzenlenmiştir. Sorumlu birim, katılımcıların programları, servisleri, amaç ve hedefleri anlamasını sağlamaya çalışmış ve karşılığında anketler ve tartışmalar yardımıyla toplanan görüş ve öneriler değerlendirmiştir. Sonuç olarak, grup tartışmaları sırasında katılımcıların kolektif beyin fırtınası sonucu belirli toplumsal problemlere karşı yaratıcı çözümler ortaya koyması beklenmiş, bu sayede, katılımcıların koruma konularında daha duyarlı davranmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Sorumlu birim ise yerel görüşlerle konu üzerindeki bilgisini artırmıştır.

Maryland’de iki çalıştayın grup tartışmaları şeklinde yapılmasından sonra halkın diğer grup tartışmalarını dinlemek istediklerini bildirmeleri üzerine geri kalan çalıştaylar tüm grubun katılımı ile gerçekleşmiştir.

Şekil 3.19. Maryland (Maryland Heritage Properties.com, 2008)

Değerlendirme: Çalışmalara ilişkin yapılan değerlendirmeler aşağıdaki başlıklarda toplanmıştır:

- Süreçten beklenenlerin ve hedeflerin gerçekleşebilmesi için iyi değerlendirme önemlidir.
- İyi eğitim almış uygulayıcılar, eğitmenler gereklidir.
- Çeşitli reklam tekniklerinin kullanımı daha çok insana ulaşılmasını sağlamıştır.
- Çalıştayların, bölge genelinde yaygınlaştırılması daha çok insana ulaşılmasını sağlamıştır.
- Yarım günlük çalıştaylar finansal açıdan daha verimlidir.
- Anketler daha çok insana ulaşılmasını sağlamıştır.
- Yeni gruplara ulaşım ağı genişletmiştir.
- Çalıştayların başarısı, halkın eğitim düzeyinin yükselmesine dayanmaktadır.

Derlendiği kaynak: ODPM, 2004

LUBLİN YEREL İNİSYATİF PROGRAMI, LUBLIN, POLONYA

Amaç: Belediye ve halk arasında etkileşimi şekillendirmek üzere katılım odaklı etkin ve yararlı bir çerçeve hazırlamaktır.

Kapsam: Halkın mahalle birimlerinin kalitesinin artırılmasında ve eski dokunun iyileştirilmesinde katılımının sağlanması proje kapsamındadır. İki düşük gelirli mahalle olan Bronowice ve Kosminek'i kapsamaktadır.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Harvard Üniversitesi, Lublin Kenti Kentsel Planlama Bölümü katılımı ile geniş kapsamlı katılımın sağlandığı bir programdır.

Yapılan Çalışmalar:

- 1990'da katılımcı süreç başlatılmıştır.
- 1994'te Yerel İnisiyatif Programı çevresel iyileştirme stratejisinin devamlılığını sağlamak için kurumsallaştırılmıştır.
- Kamu ve özel sektör aktörleri arasında altyapının geliştirilmesi ve çevresel iyileştirilmelerin finansı konularında gider-paylaşımı ortaklıkları kurulmuştur.
- 137 ev yenilenmiş ve 50 yeni yapı inşa edilmiştir.
- İyileştirilen yapılarda 55 dükkan açılmış, 18'i tümüyle ticari kullanımlara ayrılmıştır.
- 120 kişi yeni gelişen iş kollarında çalışmaya başlamıştır.
- İnşaat işlerinde 100 kişi çalışmıştır.

Değerlendirme: Yerel ekonomi dinamiklerine bağlı katılımcı planlama ve halk odaklı gelişme süreci, canlandırma aktivitelerinin sürdürülebilirliğini garanti altına almaktadır. Stratejik yaklaşımlar, kentin ekonomik çeşitliliğini ve yaşam kalitesini artırma yolunda önemli bir bileşendir.

Şekil 3.20. Lublin (Lublin Municipality, 2007)

Derlendiği kaynaklar: Serageldin ve Kipta, 1996; UN-HABITAT, 2004

BALTIMORE MAIN STREET YAKLAŞIMI, ABD

Amaç: Kent merkezi revitalizasyonuna ve korunmasına koordineli bir yönetim getirmek üzere 1977'de Tarihi Koruma için Ulusal Vakıf (National Trust for Historic Conservation), Main Street Projesini başlatmıştır.

Kapsam: Main Street, ilgili mahalle birimlerine yerel gereksinimler ve olanakları gözetilen geniş kapsamlı bir strateji kapsamında yasal destek ve danışmanlık sağlamaktadır.

Bu aktiviteler 4 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

- Organizasyon,
- Promosyon/Tanıtım,
- Tasarım,
- Ekonomik yeniden yapılanmadır.

İlgili birimlerin bağımsız fon yaratımı için etkinlik geliştirmeleri, aktif olarak çalıştay ve eğitim seminerlerine katılmaları ve diğer Baltimore birimleri ile işbirliği kurmaları beklenmiş, 2000 yılında biri Baltimore Miras Alanında olmak üzere (Pennsylvania Avenue-Baltimore City Heritage Association) 7 mahalle seçilmiştir.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: National Trust for Historic Conservation ve Baltimore halkının katılımı ile geniş kapsamlı katılımın sağlandığı bir örnektir.

Yapılan Çalışmalar:

- Halkı yönlendirmek üzere sürekli olarak teknik destek sağlamak,
- İşgücü ve diğer yönetsel harcamalar için 45,000 Amerikan Doları, bütçe sağlamak,
- Cephe düzenleme ve iyileştirme için 25,000 Amerikan Doları bütçe sağlamak,
- Tanıtım çalışmaları için 2,000 Amerikan Doları bütçe sağlamaktır.

Değerlendirme: Baltimore Projesi,

- Mevcut vergi yapısının korunması ve güçlendirilmesi,
- Satışla halka yönelik geri kazanımın artması,
- Olumlu halk imajı yaratılması,
- Görsel ve ekonomik olarak yaşayan kent merkezi yapılarının yaratılması,
- Girişimciler için çekiciliğin artması,
- Yeni iş kolları yaratılması,
- Kent merkezi yatırımlarının ve tarihi ve mimari kaynaklara yatırımın artmasını sağlamıştır

Derlendiği kaynaklar: Nichols, 1996; BDC, 2003

Şekil 3.21. Baltimore Main Street Programları, Baltimore (<http://www.mainstreet.org>)

ALBINA TOPLUM PLANI, PORTLAND, ABD

Portland, Amerika'daki en katılımcı planlama sistemlerinden birini kurmuştur. Şehir Planlama Bölümü, bütçesinin %70'lik kısmını halk toplantılarına ve danışmanlık servislerine ayırmıştır. 1984'ten aktarılan 1988 planı, en çok katılımın olduğu ve en az profesyonel girdinin temel alındığı bir plandır.

Amaç: Albina'nın zengin tarihi, kültürel ve mimari mirasını, yerleşmenin yerlileri, çalışanları ve ziyaretçiler için korumaktır.

Bu amaca bağlı hedefler:

- Albina halkının Portland'ın bir parçası olarak ve ayrı bir şehir halinde gelişmesini yansıtan mekansal öğeleri ve tarihi kaynakları korumak,
- Eşsiz tarihi alanları, sitleri, yapıları belirlemek ve korumak,
- Yapıların tarihi karakteri korunduğu sürece tarihi mülklerin yeniden kullanımını desteklemek,
- Halkı, tarihi ve mimari miras konusunda program ve aktivitelerle eğitmektir.

Kapsam: Bu çalışma, 1970'lerde uygulanan model kent programından sonraki ilk geniş kapsamlı plandır. İşsizlik ve kent dışı yerleşim eğilimleriyle, alandaki çevresel kaliteyi geliştirmeye yönelik çalışmalara karşı savaşılmaktadır. Plan, tamamen uygulamaya gireceği düşünülen 2015' de topluma iyimser bir tanım sunmaktadır. Ana bulvarlar boyunca iş merkezleri yaratmak, endüstriyel yoğunlaşma, açık alan artışı, hafif raylı sistemin yaygınlaştırılması ve yeni gelişmede yüksek kalitede tasarım gibi konular üzerine eğilmektedir. Bunlar, planın geniş kapsamını vurgulamaktadır.

Yapıların 1/3'ü 1930 öncesi yapılmıştır ve bölgedeki önemli kullanılabilir konut stokunu oluşturmaktadırlar. Gelişim için geniş alanların yetersizliği, iskan ve ticari yatırımcıları çekememektedir. Tasarım raporu, altı tarihi bölgeyi, dört seçilmiş ticari alanı ve Kolombiya nehri üzerindeki Kuzey Marinayı içerecek şekilde üç alanda geliştirilmiştir.

Katılımcılar ve Katılım Yöntemi: Üç bölge genelinde, on bir komşuluk biriminde, Planlama Bölümü ve Sağlıklaştırma için İçsel Standartlar Bölümünün önderliğinde geniş kapsamlı bir katılım programı gerçekleştirilmiştir.

Yapılan Çalışmalar: Plan, Planlama komisyonunun planı yeniden gözden geçirmesi sonucu 1993'te uygulamaya konmuştur. Tasarım ilkeleri, planın "Toplum İmajı ve Karakteri" bölümünde ele alınmış ve sanat, kültür, alanın etnik faklılığı, kentsel tasarım ve tarihi koruma konularında, alan için pozitif bir kimlik yaratmayı amaç edinmiştir. Tasarım hedefleri, Portland tasarım temalarını tepeler, nehirler, geçitler ve yaya geçişlerine yönlendirmiştir. Tarihi koruma da ayrıca ele alınmıştır.

Plan kapsamında gerçekleştirilen birçok programda ve çalışmada, kamusal sanattan eğitsel ve kültürel etkinliklere, sitlerin tescillenmesine, koruma için teknik asistanlığa kadar tüm kültürel ve eğitsel inisiyatifler sağlanmıştır.

Tasarım rapor süreci, tasarım komisyonu ve tarihi anıtlar komisyonuna referans vermesiyle yönetici rapor niteliği kazanmıştır. Yatırımcıların komşuluk birimi kuruluşlarıyla işbirliği halinde olması ve projenin tasarımı konularını onlarla paylaşması, tartışması gerekmektedir. Albina rehberleri, dört başlık altında organize edilmiştir. Bunlar, *alan tasarımı, yapı tasarımı, toplum imajı ve yaya vurgusudur.*

Tarihi Tasarım Bölgesi Komşuluk Birimi Koruma Bölgesi ilkeleri *Sağlıklaştırma için İçsel Standartlar Bölümü* tarafından geliştirilmiştir. Temel ilke, kültürel mirasın ve tarihi çevresinin bütünleştirilerek korunmasında yoğunlaşmaktadırlar. Sonradan konut ve ticaret bölgeleri için de ek rehberler yapılmıştır. Yerleşme rehberlerinde ağırlık önceleri yapı yönlenmesi, derecelendirme, sınır müdahaleleri, park konumlandırma gibi alan tasarım donatılarına verilirken, daha sonra yapı tasarımı, mimari entegrasyon, çatı çıkmaları, malzeme, inşaat detayları, peyzaj, ağaçlandırma, tarihi bitki örtüsü, yaya yolu gibi konular da önem kazanmıştır. Tarihi alanlardaki ticaret bölgeleri için hazırlanan diğer rehberlerde, cephe koruması, yapılardaki duyarlı değişimler, yaya oryantasyonu ve aktif girişler gibi konulara yönelinmiştir.

Yerleşme rehberlerinde Portland iskan iyileştirme konularına da değinilmiştir. Bunun için gerekli ilkeler şunlardır:

- Her yapının kullanılabilir giriş ihtiyacı vardır.
- Bir konutun önündeki alan, o konutun sokakla temasını tanımlar.
- Mevcut seviyede yapılaşma olmalıdır.
- Peyzaj ikincil derecede kalmamalıdır.
- Komşuluk birimleriyle özdeşleşen elde edilebilir malzemeler kullanılmalıdır.
- Düşeyde aynı tip pencere kullanılmalıdır.
- Detaylar yapıya karakter kazandırır.

Değerlendirme: Geniş kapsamlı planlama süreci, çok yönlü gelişmelerde odak olmaktadır. Ancak, tasarım raporunun tarihi bölgelerle ve birkaç ticaret bölgesiyle sınırlı kalması, koruma ve kalite yükseltme stratejinin yayılması önünde engel oluşturmuştur. Bu alanlar aslında en kamusal ve değişmeye en açık yerlerdir ve gerçekten tasarım deneyiminde odak olmaları beklenmektedir.

Şekil 3.22. Albina Sokak İyileştirme Çalışmalarına Bir Örnek (Andrew Hail, 2008, PortlandBridges.com)

Derlendiği kaynak: Punter, 1998

Tablo 3.5. Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Katılımcı Uygulama Örneklerinin Değerlendirilmesi

KONUM	AMAÇ, SORUNLAR	BEKLENTİLER/KALİTE KRİTERLERİ	ORGANİZASYONEL YAPI	DEĞERLENDİRME
BİLGİLENDİRME VE DANIŞMANLIK SEVİYESİNDE KATILIMCI PLANLAMA ÖRNEKLERİ				
İrlanda, Cork	Tarihi kent merkezini kentin sosyal ve ekonomik hayatına yeniden entegre etmek	<ul style="list-style-type: none"> Koordinasyonu sağlamak üzere vizyon merkezi oluşturmak Yayalaştırma ve araç trafiği için yönetim şeması oluşturmak Karma kullanımlar ile halkı merkezde yaşamaya teşvik etmek Yenileme çalışmaları için değerlendirme ölçütleri belirlemek 	<p>Cork Birliği</p> <p>Rehberler ve basın duyuruları ile halkın bilgilendirilmesi</p>	Projenin önemli unsurlarından biri deneyimin halk seviyesinde paylaşılmasıdır. Uygulama rehberleri, periyodik olarak yayınlanan proje süreci bilgilendirme broşürleri, seminerler ve yerel ve ulusal medya duyuruları (radyo, televizyon, internet siteleri) ile halkın projeye olan güveni artırılmış ve karşılıklı deneyimleme süreci yaşanmıştır.
Yunanistan, Selanik	Kentin tarihi ve ticari merkezini korumak ve yeni ekonomik aktiviteler ile canlandırmak	<ul style="list-style-type: none"> Kültürel ve turistik faaliyetler için alanın kültürel dokusunu korumak Geleneksel ve yeni ekonomik aktivitelerin, eski tescilli yapılara yeni kullanımlar getirilerek bütünleşmesini sağlamak Balkan ölçeğinde kentin rekabet gücünü artırmak ve yeni gelişmeler için teşvik yaratmak 	Planlama ve İskan Faaliyetleri için Kamu Ortaklığı (DEROS)	Başarının en önemli unsuru, proje sürecinin uluslar arası ve ulusal seminerler ve yayınlanan dokümanlar ile toplum seviyesinde paylaşımıdır.
Türkiye, İstanbul, Teşvikiye Caddesi	Farklı dönemlerde farklı malzeme ve üslupla yapılmış yapılarda uyumlu bir bütünlük sağlamak, dil ve kültür birliği kurmak	<ul style="list-style-type: none"> Fiziksel ve mekansal değişimleri kontrol altına almak Yeni tasarımları, koruma ve yenileme çalışmalarıyla yönlendirmek 	Şişli Belediyesi, mal sahipleri, mimarlar	Yenilenecek yapılarda proje müelliflerinin yararlanabilmesi için örnek cephe çalışmaları yapılmıştır ve isteyen mülk sahiplerine verilmiştir.
Türkiye, İstanbul, Rumeli Caddesi	Farklı dönemlerde farklı malzeme ve üslupla yapılmış yapılarda uyumlu bir bütünlük sağlamak, dil ve kültür birliği kurmak. Bölgeye hakim olan ticaret fonksiyonunu sokaklara çekerek yeni cazibe noktaları yaratmak ve bölgeye uymayan işlev türlerini değiştirmek	<ul style="list-style-type: none"> Yapı cephelerine müdahale ederek eski ile yeni arasındaki uyumu sağlamak Yapı adalarındaki binaların oluşturduğu atıl iç avluların dış sokak ve caddelere bağlantısını kurmak Boş alanda, otopark ve eğlence-kültür merkezi önermek Yayaların rahat ve çabuk dolaşımını sağlamak için bazı sokakları taşıt trafiğine kapatmak 	Şişli Belediyesi, mal sahipleri, mimarlar	Alanın iyileştirilmesine yönelik tasarım çalışması, ilgili yerel yönetim tarafından hazırlanmıştır. Bu ön çalışma ile uygulama aşamalarında halkın katılımı sadece bilgilendirme düzeyinde olmuştur.
Türkiye, Cumalıkızık	Fiziksel dönüşümlerin yanında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda canlanma sağlamak ve bu gelişimin Cumalıkızık'a benzer alanlarda yaygınlaşmasını sağlamak	<ul style="list-style-type: none"> El sanatları satış birimi kurmak Ürünün kalitesini artırmak üzere kadınlar için çalıştaylar düzenlemek Yerel halka yerel kaynak olan ahşap işçiliğini öğreten kurs açmak Halkın ilgisini artırmak için örnek ev restorasyonu yapmak Halkın sahiplik duygusunu artırmak için festivaller düzenlemek Konaklama amaçlı ev renovasyonu yapmak 	Bursa Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Cumalıkızık Tarihi Çevre Koruma ve Revitalizasyon Grubu	Projenin sürekliliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, projenin gerçek sahipleri olan halkın sahiplik bilincine ulaşmasında yatmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar, fiziki çevrenin olduğu kadar, insanların yaşam kalitesinin de artmasına yardımcı olmaktadır.

Tablo 3.5. Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Katılımcı Uygulama Örnekleri (Devamı)

KONUM	AMAÇ, SORUNLAR	BEKLENTİLER/KALİTE KRİTERLERİ	ORGANİZASYONEL YAPI	DEĞERLENDİRME
ORTAK KARAR ALMA SEVİYESİNDE KATILIMCI PLANLAMA ÖRNEKLERİ				
Türkiye, GAP	Bölgenin kültürel kaynaklarının bölge için korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak	<ul style="list-style-type: none"> Katılımcı bilgi odaklı paylaşım sunmak Sürdürülebilir projeler geliştirmek Proje hazırlığında kapasite gelişimi sağlamak Yerel organizasyonel ve yapısal gereksinimleri karşılamak Sosyal bütünleşmeyi sağlamak 	GAP İdaresi ve ÇEKÜL Vakfı	Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesine hedeflenen projeler geniş kapsamlı stratejik planlar ile yönlendirilmiştir. GAP Projesinde eylemin temel kaynağı Yerel Gündem 21'dir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kültürel miras odaklı planların itici gücü halkın eğitimi ve bilinçlendirilmesidir. Kaynak aktarımını kolaylaştırmak için kamu özel ortaklıkları güçlendirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
İngiltere, Londra, Kingland Yolu/Grand Union Kanalı	Londra'daki benzer alanlar için prototip çözüm önermek, kent düzeyinde ilgi çekmek, terkedilmiş yapı stoğunun değerini yükseltmek	<ul style="list-style-type: none"> Alanı canlandırmak Yapı stoku için yeni işlev getirmek Kullanım çeşitliliği yaratmak Yoğunluğu ve ilgiyi arttırmak 	Beyin fırtınası ve alt grup çalışmaları	Yeni ve çeşitli kullanım türleri belirlenmiştir.
İngiltere; Londra, Chester, Gorse Stacks	Heyecan verici yeni bir kent parçası yaratmak ve kent içi ring yolunun bıraktığı kötü alanları iyileştirmek	<ul style="list-style-type: none"> Yayalar için alanı daha uygun hale getirmek Toplu taşıma bağlantılarını geliştirmek Konut da olmak üzere uygun yeni kullanımlar getirmek Alanın tarihi konumunu en iyi şekilde kullanabilecek yeni, etkileyici özellik yaratmak 	Chester Eylem Birliği liderliğinde çalışanlar, işadamları ve halk ile çalıştaylar	Fikirleri yerel yönetim ve arazi sahipleri ile birlikte test etmek ve bütünleşik kentsel tasarım stratejisinin geniş halk desteğini kullanabilmesi projenin önemli niteliklerindedir.
İngiltere, Henry Meydanı	Yeniden tasarlama, önemli kent meydanındaki binaların temizlemesini ve yeniden kullanılmasını sağlamak	<ul style="list-style-type: none"> Meydanın merkezle ve çevresindeki yenilenecek konut alanları ile bağlanmasını ve bütünleşmesini sağlamak Kent merkezine kamu ve özel sektörün ilgisini arttırmak ve çevreyi iyileştirmek için yatırım yapmalarını sağlamak 	Yerel iş sahipleri, yöre halkı, topluluklar ve öğrenciler, kent konseyinin planlama yerleşme ve ekonomik gelişme bölümleri	Alanın güvenli, kendine yeterli alışveriş olanakları sağlayan, yerel halka kültürel ve sosyal hizmet alanları sunabilen tasarım ile geliştirilmesi sağlanmıştır.

Tablo 3.5. Kentsel Çevre Kalitesinin İyileştirilmesinde Katılımcı Uygulama Örnekleri (Devamı)

KONUM	AMAÇ, SORUNLAR	BEKLENTİLER/KALİTE KRİTERLERİ	ORGANİZASYONEL YAPI	DEĞERLENDİRME
GENİŞ KAPSAMLI KATILIM SEVİYESİNDE KATILIMCI PLANLAMA ÖRNEKLERİ				
İngiltere Londra - Watry iş merkezi ve Hamlet Kulesi	Problem çözmede mimar ve plançılarla birlikte halkın katılımını sağlamak	<ul style="list-style-type: none"> Güvenlik Çocuk oyun alanı, yeşil alan Ticareti arttırmak Ulaşım olanaklarını geliştirmek 	Sorun tanımlama aşamasında halk toplantıları	Kullanım dışı alanlar kazanılmış, yeşil alana sahip yeni konutlar yapılmış, ulaşım ve ticaret geliştirilmiştir.
İngiltere; Londra, Staffordshire Longton West	Bir çömlükçi yerleşmesi olan alanın ticari gelişme potansiyelini değerlendirmek	<ul style="list-style-type: none"> Canlılık sağlayacak kullanımı teşvik etmek, İşyerleri birimlerini ve dükkan sahiplerini teşvik etmek için kent merkezinde konumlandırmak; Etkin sokak cepheleri oluşturmak ve yaya ağırlıklı bir çevre yaratmak 	Kent tasarımcılar, profesyoneller ve halk grupları	Yerleşme için iyileştirme projelerinin hazırlanmasından, geliştirilen modelin uygulanmasına kadar halkın etkin ve güçlü katılımı sağlanmıştır.
İngiltere Londra, Worcester /St. Clements' Gate	Kent ile Severn Nehri arasında kalan alanda, kent merkezinin canlılığının bu alana doğru genişletilmesi için bir strateji geliştirmek	<ul style="list-style-type: none"> Kenti nehir ile buluşturmamak Nehri kente çekmek, (marina vb. ile) Nehir ile şehir arasında park yaratmak 	Worcester Kalite Ortaklığı	Yerleşmedeki, kent merkezindeki canlılığın nehir kıyısına kadar genişletilmesi potansiyeli tanımlanmıştır.
ABD, Maryland	Halkın, bölgenin kültürel hayatı üzerine bilgisini ve bilincini tarihi değerleri tespit ederek, koruyarak arttırmak.	<ul style="list-style-type: none"> Halkın, bölgenin kültürel hayatı üzerine bilgisini ve bilincini koruyarak arttırmak Tasarım kalitesini vurgulamak ve halkın estetik bilincini güçlendirmek Toplum bütünleşmesini güçlendirmek Koruma eylemlerini, bölgenin ve halkın ekonomik gelişimine katkı sağlayacak şekilde yönlendirmek 	Yerel hükümet (CLGs), özel koruma muhalefet grupları, toplum geliştirme organizasyonları, yerel personel, özel mülkiyet hakkı avukatları, yerel planlar, mimarlar, tarihçiler, özürü bireyler, muhalefet grupları, korumaya ilgisi olan halk, azınlıklar ve etnik gruplar, eğitim kurumları ve müzeler ve tarihi bölge komisyonları	Hedeflerin gerçekleştirilmesi için iyi değerlendirme önemlidir. İyi eğitim almış uygulayıcılar, eğitmenler gereklidir. Çeşitli reklam tekniklerinin kullanımı daha çok insana ulaşılmasını sağlamaktadır. Çalıştayların, bölge genelinde yaygınlaştırılması daha çok insana ulaşılmasını sağlamıştır. Çalıştayların başarısı, halkın eğitim düzeyinin yükselmesine dayanmaktadır.
Polonya, Lublin	Belediye ve halk arasında etkileşimi şekillendirmek üzere katılım odaklı efektif bir çerçeve hazırlamak	<ul style="list-style-type: none"> Mahalle birimlerinin kalitesinin artırılmasında ve eski dokunun iyileştirilmesinde halkın katılımını sağlamak 	Harvard Üniversitesi, Lublin Kenti Kentsel Planlama Bölümü	Stratejik yaklaşımlar, kentin ekonomik çeşitliliğini ve yaşam kalitesini artırma yolunda önemli bir bileşendir.
ABD, Baltimore Main Street Yaklaşımı	Kent merkezi revitalizasyonuna ve korunmasına koordineli bir yönetim getirmek	<ul style="list-style-type: none"> İlgili birimlerle bağımsız fon yaratımı için aktiviteler geliştirmek, aktif olarak çalıştaylar, eğitim seminerlerine katılmalarını ve diğer Baltimore birimleri ile işbirliği kurmalarını sağlamak 	National Trust for Historic Conservation ve Baltimore halkı	Geri kazanımın artırılması, olumlu imaj yaratılması, çekiciliğin artırılması, yeni iş kolları yaratılması ve yatırımların korumaya ayrılması projenin başarısının göstergeleridir.
ABD, Portland	Zengin tarihi, kültürel ve mimari mirası, yerleşmenin yerlileri, çalışanları ve ziyaretçileri için korumak	<ul style="list-style-type: none"> Albina'nın Portland'ın bir parçası ve ayrı bir şehir olarak gelişmesini yansıtan mekansal öğeleri ve tarihi kaynakları korumak Tarihi alanları ve yapıları tescillemek ve korumak Tarihi mülklerin yeniden kullanımını desteklemek Halkı tarihi ve mimari miras konusunda program ve aktivitelerle eğitmek 	Komşuluk birimleri, Planlama Bölümü ve Sağlıklılaştırma için İçsel Standartlar Bölümü	Geniş kapsamlı planlama süreci, çok yönlü gelişmelerde odak olmaktadır. Ancak, tasarım raporunun tarihi bölgelerle ve birkaç ticaret bölgesiyle sınırlı kalması, stratejinin yayılması önünde engel oluşturmuştur.

BÖLÜM SONUCU

Araştırma kapsamında irdelenen özellikle İngiltere’de uygulanmış kentsel kalitenin iyileştirilmesine yönelik örneklerde, katılım konusunda halkın yanında yerleşmeyi temsil eden kamu ve özel sektör temsilcileri ile meslek odaları temsilcilerinin uygulamanın yönlendirilmesi ve kararların ortak olarak geliştirilmesi sürecine aktif olarak katıldıkları görülmektedir. Türkiye’den örnek alınan üç uygulama alanındaki katılım yöntemlerinde ise katılım daha çok uygulamadan halkın haberdar edilmesi yani bilgilendirme denilebilecek niteliktedir ve daha önce tanımlandığı gibi simgesel katılım özelliği göstermektedir.

Ülkemizde bu noktada uygulamaların henüz katılımın olmadığı düzeyden simgesel katılıma doğru değişim göstermekte olduğu söylenebilir. Günümüzde yerel yönetimler farklı planlama ölçeklerindeki uygulamalarda hiç değilse artık bilgilendirme ve görüş alma yöntemleri ile katılım konusunda adımlar atmakta ve katılımı pasif bilgilendirme yönteminden aktif katılımcı sürece doğru çekmeye çaba göstermektedirler. Değişimin nedenleri arasında uluslararası sözleşmeler de yönlendirici olabilmektedir. Bir yandan Birleşmiş Milletlerin insan yerleşmelerine yönelik sürdürülebilir gelişme politikalarının uygulanmasında yerel yönetimlere verdiği önem, diğer taraftan Avrupa Birliği ile uyum sürecinde de benzer politikaların ağırlık kazanması, bir anlamda yerel yönetimleri katılımcı süreçleri uygulanmaya zorlamaktadır. Çünkü bu süreçler demokratik yaşamın ve yaşam çevrelerinde kalitenin iyileştirilmesinin vazgeçilmez gereği olarak algılanmakta ve kabul görmektedir.

Kentsel kalitenin iyileştirilmesi konusunda geliştirilen projelere halkın etkin katılımının sağlanması, uygulamaların başarısındaki temel etkenlerden birisidir. Yapılan araştırmalar, çevrelerini biçimlendirme ve yönetme konusuna katılan halkın yaşadığı çevrede kendisini daha mutlu ve üretken hissettiği sonucunu da ortaya çıkarmıştır. Bireylerin, çevreye yapıcı anlamda katılması, bilinç düzeyi ile yakından ilişkilidir. Bireyin kendi yaşam koşullarına bilinçli olarak katılmadığı bir sistem içinde sorun karmaşılaşmakta ve çözüm üretilmesi ve uygulanması güçleşmektedir.

Katılımla ilgili temel hedefler arasında demokratik değerlerin geliştirilmesini kolaylaştırmak, farklı grupların tercihlerini birbiriyle uyumlu hale getiren planlama uygulamaları gerçekleştirmek, halk eğitime katkıda bulunmak, sosyal ya da bireysel değişime yol açmak, planlama için destek sağlayarak muhalefet oluşumunu engellemek ve politik anlamda değişime yol açmak sıralanabilir.

Katılım ile sağlanan halk eğitiminin bir olumlu etkisi de, bu süreç içinde halkın bilinçlendirilmesiyle mekan kalitesinde sürekliliğin daha etkin olarak sağlanabilmesidir. Katılımın yüksek düzeyde olduğu durumlarda, hem uygulamadan sorumlu olanlar, hem de kullanıcılar çevresel, idari, mali ve karar alma süreçlerinde daha etkin ve karşılıklı olarak eğitilebilmektedir. Ayrıca bireyler arasında belirli bir topluma, yere bağlı olmanın onuru ve kimlik duygusu güçlenmektedir.

BÖLÜM 4

MEVCUT KENTSEL DOKUDA ÇEVRESEL KALİTENİN İYİLEŞTİRİLMESİ: STRATEJİK KALİTE PLANLAMASI MODELİ

Kentsel tasarım, temel olarak insanın yaşadığı çevrenin yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlar. Tasarımdan ve planlamadan etkilenen kesimin sürece katılımını öngören katılımcı tasarım ve planlama da, ilgili aktörlerin işbirliği çerçevesinde yörede yaşayan halkın kendi istekleri doğrultusunda yaşam kalitesini yükseltmeye katkıda bulunan bir yaklaşımdır. Genel olarak, bu aktivitelerin gerçekleştirilebilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için stratejik yaklaşımlar ile çevrelenmesi gerekir.

Kentsel tasarım uygulamalarında üç temel aşama vardır. Bunlar, mekansal, işlevsel ve sosyal-kültürel boyutları ile günümüzde geçerli ve geleceğe açık kentsel gelişmenin tasarlanması, geliştirilen tasarımın uygulanması ve bu gelişmeden etkilenen insanlara sağlanan kaliteli yaşam çevresinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

Kentsel tasarım, mimarlığın ve planlamanın temel bileşenlerinden olan toplumsal yarar, yapabilirlik ve dayanıklılık/süreklilik kavramlarını kullanıcı memnuniyeti ilkesi ile birleştirmektedir. Sürdürülebilirlik yaklaşımından sıklıkla söz edilen günümüzde, tasarımın toplumsal/kullanıcı boyutu da büyük önem taşımaktadır.

Bu bölümde, önceki bölümlerde incelenen ve değerlendirilen konular bağlamında; Devlet Planlama Teşkilatı tarafından kamu kuruluşları için hazırlanan "*Stratejik Planlama Kılavuzu*" (DPT, 2003) da dikkate alınarak, mevcut dokuda çevresel kalitenin iyileştirilmesine yönelik "*Stratejik Kalite Planlaması Modeli (SKPM)*" geliştirilmiştir.

Farklı etkenlere bağlı olarak eskiyen ve kullanım standardı düşen kentsel alanlarda, çevresel kalitenin katılımcı planlama yoluyla yükseltilmesi yönünde planlama, tasarım, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde uygulanabilecek bir çalışma sistemi ortaya koymayı amaçlayan SKPM'de; öncelikle kalite kavramı ve ardından kentsel çevreye yansımaları kapsamlı olarak irdelenerek, katılımcı planlama yoluyla kentsel çevrede kalitenin iyileştirilmesine yönelik bir kavramsal model önerisi geliştirilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen uluslararası ve ulusal örneklerde de görüldüğü gibi katılımcı planlama modeli ile kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi yönünde önemli kazanımlar elde edilebilmektedir. Böylece hem planıcı ve tasarımcılar hem de uygulayıcı ve kullanıcılar süreç boyunca etkileşimli olarak kararların üretilmesini sağlayabilmektedir. Karar sürecinde etkileşimin kuvveti uygulamanın sürdürülebilirliğinde önemli bir etki yaratmaktadır.

Stratejik Kalite Planlaması Modeli (SKPM), 8 aşamadan oluşmaktadır.

Bu Aşamalar:

1. AŞAMA: ORGANİZASYONUN TANIMLANMASI

Stratejik Planlama organizasyonunun yapısının ve katılımcıların tanımlanması:

STRATEJİK PLANLAMA ÇALIŞMALARINI NASIL BİR ORGANİZASYON İÇİNDE, KİMLERLE YÜRÜTMELİYİZ?

2. AŞAMA: MEVCUT DURUM ANALİZİNİN YAPILMASI

Planlama alanına ilişkin temel sorun ve olanakların tanımlanması:

MEVCUT DURUMDA SORUN VE OLANAKLAR YÖNÜNDEN NEREDEYİZ?

3. AŞAMA: MİSYONUN BELİRLENMESİ

Organizasyonun kurulma nedeninin ve görevinin tanımlanması:

ORGANİZASYONUN ÖZ GÖREVİ NEDİR?

4. AŞAMA: VİZYONUN BELİRLENMESİ

Organizasyonun ulaşmak istediği noktanın tanımlanması:

NEREYE ULAŞMAK İSTİYORUZ?

5. AŞAMA: İLKELERİN TANIMLANMASI

Temel değerler ve kalite politikaları çerçevesinde planlama ilkelerinin tanımlanması:

GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE NASIL ULAŞMAK İSTİYORUZ?

6. AŞAMA TEMEL STRATEJİLERİN GELİŞTİRİLMESİ

Misyon, vizyon ve ilkeler çerçevesinde stratejik amaç ve hedeflerin geliştirilmesi:

GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE HANGİ YOLLARLA ULAŞABİLİRİZ?

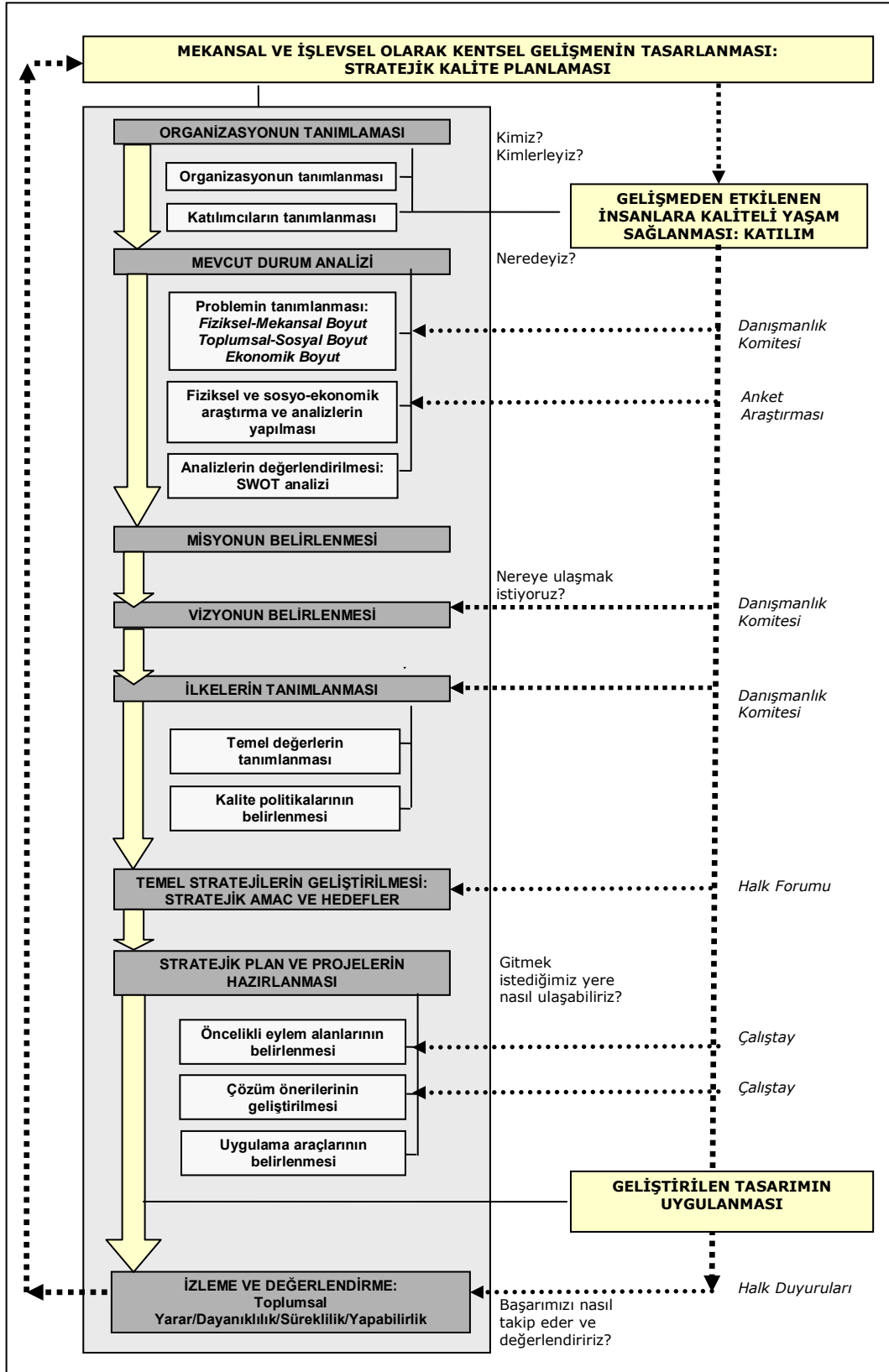
7. AŞAMA: STRATEJİK PLAN VE PROJELERİN HAZIRLANMASI

Öncelikli eylem alanlarının belirlenmesi ve problemlere yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi:

GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE HANGİ EYLEM VE ARAÇLARLA ULAŞABİLİRİZ?

8. AŞAMA: İZLEME VE DEĞERLENDİRME

BAŞARIMIZI NASIL TAKİP EDER VE DEĞERLENDİRİRİZ?

Şekil 4.1. Stratejik Kalite Planlaması Modeli

ORGANİZASYONUN TANIMLANMASI

STRATEJİK PLANLAMA ÇALIŞMALARINI NASIL BİR ORGANİZASYON İÇİNDE, KİMLERLE YÜRÜTMELİYİZ?

Stratejik planlama sürecinin başında, planlamanın tüm aşamalarında görev alacak planlama gurubunun ve tüm katılımcıların tanımlanması gerekmektedir.

Organizasyon Yapısı: Planlama/Kalite Grubu

Tasarım etkinliği temel olarak yörede yaşayan insanların çevresel yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik olduğundan, SKPM’de yer alan planlama grubunda ilgili tüm birimlerin ve ilgili aktörlerin çalışmanın başlangıcında sürece katılması amaçlanmıştır. Merkezi ve yerel yönetim, profesyoneller, arazi ve mülk sahipleri, girişimciler ve halk temsilcileri gibi taraflardan oluşan karma bir organizasyon söz konusudur. Grubun profesyonel üyeleri planlama için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalıdır. Çalışma için gereken zamanı ayırabilmeleri ve çalışmanın her aşamasına kesintisiz katılarak sürekliliği sağlamaları gerekir.

Modelde, tasarım ilkelerini oluşturan, kentsel tasarım seçeneklerini ve çözümlerini geliştiren, kamu ve özel sektör ortaklığını yürüten ayrıntılı bir çalışma yapılması öngörülmektedir.

SKPM’nin organizasyon yapısını, tek bir hedef çerçevesinde güçlü koordinasyon ve denetim mekanizması ile çalışan farklı birimler oluşturmaktadır. Bu mekanizmalar temelde dört başlıkta toplanabilmektedir.

- Kalite Grubu
- İletişim Grubu
- Karar Vericiler
- Uygulayıcılar

"*Kalite grubu*", kalite iyileştirmesine yönelik tasarımın uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamada denetçi rolünü üstlenmektedir. Kamu ve özel sektör ile gönüllü organizasyonların temsilcilerinden oluşur. Grup, öneri plan çerçevesinde mevcut ve yeni gelişme alanlarındaki mekansal kaliteyi denetlemekle de yükümlüdür. Planlama sürecinin tüm aşamalarında danışmanlık yapmaktadır. Kamusal alanlar, meydanlar, toprak-su ilişkisi, sokak mobilyaları, bina yapı izni gibi tasarımlardan son ürüne kadar değerlendirme ve denetimle yükümlüdür. Böylece kentsel kalitenin bütün olarak izlenmesi sağlanmaktadır.

"*İletişim grubu*"nun temel amacı, karar vericiler ve uygulayıcılar arasındaki koordinasyonu sağlayarak ve bilgiye ulaşılabilirliği arttırarak bütüncül bir kamusal imaj sunmaktır. Bunun için de bilginin tek bir noktadan paylaşımı ve dağıtımı hedeflenmiş, Bilgilendirme Merkezi kurulması amaçlanmıştır.

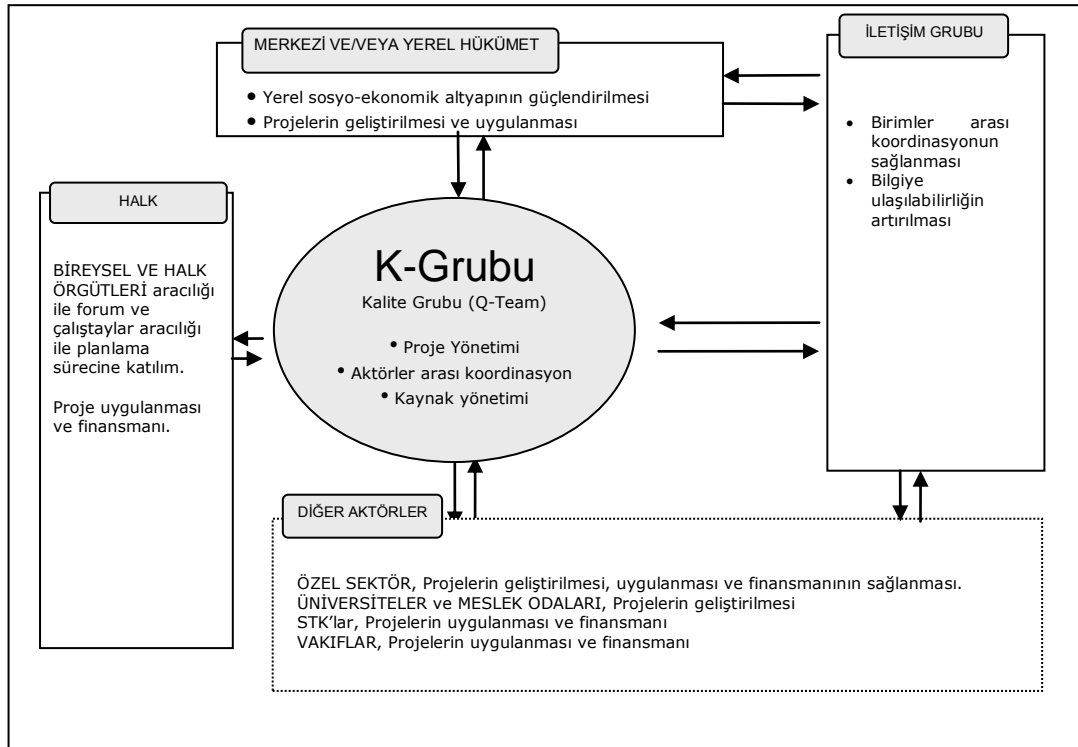
"*Karar vericiler*", yerel yönetim temsilcileri, profesyoneller (plancılar, mimarlar), ve kullanıcılardan oluşmaktadır. Kalite iyileştirmesine yönelik her eylemde, sokak mobilyalarından yeşil alan yaratımına kadar her konuda, eylemlerin misyon, vizyon ve ilkelere uyumu göz önünde bulundurularak strateji geliştirilmesi planlanmaktadır.

Halkın, bireysel olarak veya halk örgütleri oluşturarak forum ve çalıştaylar aracılığı ile planlama sürecine katılması sağlanmaktadır.

"Uygulayıcılar", yerel yönetimler, özel sektör/yatırımcılar, STK'lar ve bireylerdir. Eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için kısıtlı bütçeye sahip yerel yönetimlerin ortaklık mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Kamu-özel sektör ortaklıkları finansal kaynak sağlamanın yanında, eylemlerin etkin biçimde yönetilmesinde de yardımcıdır.

Planlama organizasyonunun oluşturulmasında:

- Planlama ekibinde organizasyonun temel birimlerinin temsil edilmesine,
- Ekibin, SKPM ve süreci hakkında gerekli bilgi ve becerilere sahip olmasına, organizasyonun hedef kitlesini yeterince tanımasına,
- Ekibin, SKPM çalışmalarına sürekli ve yeterli zamanı ve emeği ayırabilecek kişilerden oluşmasına özen gösterilmesi gerekir.

Şekil 4.2. Organizasyon Yapısı

Halk Katılımının Tanımlanması

Bu modelde halk katılımının derecesi, çok yönlü iletişime ve sürekli öğrenmeye olanak vermesi bakımından aktif katılımı öngörmektedir. Söz konusu tasarımda tarihi ve kültürel değerleri kullanan halk ile koruma ve bakımı üstlenen birimler arasındaki bilgi alışverişinin önemi üzerinde durulmaktadır. Yerel hükümet seviyesinden, halk seviyesine, geliştiricilerin ve farklı disiplinlerden gelen profesyonellerin tasarım süreci içinde bulunmalarının yanında farklı ilgi ve etkiye sahip halkın da sürece katılımı büyük önem taşımaktadır.

Bu hedefler ışığında sürece katılımı sağlanacak SKPM Katılımcıları, kamu sektörü, özel sektör, profesyoneller, kullanıcılar, STK'lar olmalıdır.

- *Kamu Sektörü:* Yerel ve merkezi yönetim temsilcileri, koruma kurulları
- *Özel sektör:* Yatırımcılar
- *Profesyoneller:* Plancılar, mimarlar, tarihçiler, peyzaj mimarları, üniversiteler, meslek odaları temsilcileri, müzeler
- *Kullanıcılar:* Yerel kullanıcılar, korumaya ilgisi olan halk, azınlıklar, etnik gruplar, yerel iş sahipleri, özürlü bireyler, alan dışından gelen ziyaretçiler,
- *STK'lar:* Yerel gönüllü kuruluşlar

Hazırlanan tasarımın etkin uygulanması, çeşitli alanlardan farklı dinleyicilerin ve katılımcıların desteğine ve katılımına bağlıdır. Koruma çalışmalarında sadece koruma konusunda ilgisi ve bilgisi olan insanların katılımı yeterli değildir. Farklı görüşler de süreci zenginleştirir.

Halk Katılımı Yöntemlerinin Tanımlanması

SKPM, kentsel çevre kalitesinin yükseltilmesi, sürekliliğinin sağlanması için karar alma, planlama ve uygulama süreçlerinde etkin katılımın tüm olanaklarını kullanan, sakinlerini dengeleyen bir katılım önermektedir. Gereken durumlarda halka bilgi verilmesi, gerekli durumlarda bilgi alınması istenir.

Bu amaçla:

- Halkın bilgilendirilmesi,
- Planlama sürecinde halkın etkisinin artırılması için tüm olanakların yaratılması,
- Planın gelişme ve uygulama süreçlerinde halk desteği sağlanması,
- Plandan etkilenecek kesimin görüşlerine ve önceliklerine önem verilmesi gerekir.

SKPM'de kullanılması önerilen katılım yöntem ve araçları Tablo 4.1'de görülmektedir.

Tablo 4.1. SKPM'de Halk Katılımı Yöntem ve Araçları

Halk Katılımı Yöntemleri	
Bilgi Verilmesi	Bilgi Alınması
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Basın, Yayın ▪ Halk Duyuruları ▪ Bülten, Broşür ▪ Telefon hatları ▪ Olay Kayıtları ▪ Seminer ▪ Rehber 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Çalıştay ▪ Danışmanlık Komitesi ▪ Halk Forumu ▪ Anket Araştırmaları ▪ Halk Duyuruları

Bu süreçte katılımdan beklenen daha çok aktif katılımıdır. Aktif katılım, toplumsal olayları etkileyen süreçte aktif olmak olarak tanımlanmaktadır. SKPM'ye göre uygun katılımcı formatı çok yönlü iletişimi ve sürekli öğrenimi sağlaması bakımından danışmanlıkla yönlendirilen çalıştaylar, danışmanlık komitesi ve halk forumlarıdır. Anket araştırmaları ve halk duyuruları ise bilgilenme ve değerlendirme aşamalarında önem kazanmaktadır.

Çalıştay, tek taraflı iletişimin sağlandığı bilgi verme amaçlı seminerlerin tersine çok yönlü iletişim sağlayarak ve fikirlerin ve bilginin açık forumlarla paylaşıldığı bir ortam yaratarak interaktif bir çevrenin doğmasına yardımcıdır. Yerleşmede ve toplum içinde önem ve öncelik taşıyan unsurların belirlenmesi açısından önemlidir. Karar-alma, uygulama ve devamlılığı sağlamada kapsamlı bir girişim sayılmaktadır. Ancak verimlilik ve yetkinlik arasında denge kurmak gerekmektedir. Toplam sürenin bilgilenme ve grup tartışmaları gibi iki süreçte ele alındığı yarım günlük çalıştaylar para ve zaman açısından en etkin katılım biçimidir.

Danışmanlık Komitesi, daha çok insana ulaşılmasını kapsayan forumlardır. Yeni fikirler, politikalar, öncelikler, destek kaynakları, gönüllük esasları bakımından kaynak teşkil eder. Eğer kapsam geniş tutulursa uygulanabilirliği az, maliyeti yüksektir. Yeni inisiyatifleri deneme ve program tartışmaları için iyi bir örnektir.

Halk Forumu, problemin tanımlanması ve değerlendirme aşamalarında daha fazla sayıda insana ulaşılabilirliği sağlayan ve daha kısa sürede sonuç alınan bir biçim olması nedeniyle uygun bulunmuştur.

Anket Araştırmaları, farklı görüş ve ilgileri öğrenme bakımından ucuz ve etkin bir yöntemdir. Program inisiyatiflerinin, ilgili konudaki değerlerin ve önceliklerin belirlenmesinde etkili bir yöntemdir. Ancak, açık ve kapalı sorular içerecek şekilde cevap verenlerin profilleri göz önüne alınarak hazırlanmalıdır.

Halk Duyuruları, politika önerileri ve örnek planlar için formel bilgi alışverişini sağlar. Ancak, bu formel ortam tartışma gerektiren konularda halkın cesaretini kırabilir. Halkın görüşlerini toplama bakımından yasal olarak gerekli eylemlerde uygulanabilir.

MEVCUT DURUM ANALİZİNİN YAPILMASI

MEVCUT DURUMDA SORUN VE OLANAKLAR YÖNÜNDE NEREDEYİZ?

Bu aşamada genel olarak kentsel kaliteyi iyileştirme çalışmalarını yönlendiren organizasyonun içyapısı, seçilen yerleşme alanının özellikleri ve alana ilişkin temel sorunlar ve olanaklar tanımlanır. Bu aşamada, planlama alanı hakkında genel bilgi altyapısı oluşturulur. Planlama alanının içinde bulunduğu ve etkilendiği dış koşulların analizi ile birlikte alanın gelecekte karşılaşılabileceği ve etkilenebileceği gelişmelerin ve hedef kitle ve paydaşların analizi de yapılır.

Sorun ve Olanakların Tanımlanması

Her yerleşmenin ve her ölçeğin kendine özel sorunları ve sunduğu olanaklar vardır. Önemli olan, mekansal, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlar çerçevesinde genel yerleşme ölçeğinden bina ölçeğine kadar tüm sorunların ve olanakların ayrıntılı analizlerinin yapılmasıdır.

Genel olarak, tarihi kentsel dokuda yerleşme ölçeğinde temel sorun, özgün kullanıcıların yöreyi terk etmesi, terk edilen alana yöreye yabancı düşük gelir gruplarının yerleşmesi sonucu mevcut dokuda, tarihi yapıların köhnemeye bırakılması, mevcut yapı stoğunun yeterince değerlendirilememesi, yöneticilerin bu alanlara ilgi duymaması, yetersiz altyapı, güvenlik problemleri nedeni ile kentsel kalitenin düşmesidir.

Fiziksel/Mekansal Boyut: Tarihi dokuda süreç içinde oluşmuş yapılaşmış bir çevre vardır. Koruma ilkeleri çerçevesinde mevcut durumu günümüzün yaşam koşullarına uygun hale getirmekte sorunlar yaşanmaktadır. Mekansal ölçüler, kişi başına düşen alan, biçim, mekanlar arası ilişkiler, yapı güvenliği, ulaşım ve dolaşım.vb gibi konularda kalite yaklaşımında farklı istek ve beklentiler vardır.

Toplumsal Boyut: Tarihi dokuda yaşayan nüfus genel anlamda düşük gelirli, barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik ikamet eden kesimdir. Kentsel yaşam ve kentleşme problemlerinin yanında çevreye yatırım yapmaktan kaçınılmaktadırlar. Çevre koruma bilincine sahip değildirler ve yaşadıkları çevreyi benimseyememektedirler. Ayrıca kentleşmenin getirdiği sorumluluk ve görevlerini yerine getirememektedirler. Kalite iyileştirmesi çalışmalarına katılımlarının sağlanmasında sorunlar yaşanmaktadır.

Ekonomik Boyut: Tarihi dokuda kentsel kalite iyileştirmesine yönelik eylemler büyük maliyet getirmektedirler. Kamusal kaynağın yetersizliği, özel girişimin de kar odaklı yaklaşımı süreci zorlamaktadır.

Veri Analizi

Genel olarak alana ilişkin fiziksel ve sosyo-ekonomik veri toplama, bu verilerin analizleri ile analizlerin sentezinin yapıldığı genel çalışma, veri analizi aşaması olarak tanımlanabilir. Projenin doğası ve ölçeğine göre farklı analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada değerlendirme yöntemi olarak "güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler / GZFT analizi" seçilmiştir.

GZFT tekniği verilerin toplanması ve değerlendirilmesinde kullanışlı bir araçtır. İç ve dış unsurların ayrı ayrı ele alınması ile fiziksel verilerin değerlendirilmesinde güçlü çıkarsa da genel olarak farklı potansiyelleri ortaya koyması ve dışarıdan gelebilecek olumsuzluklara hazırlıklı olma bakımından yararlıdır.

Bu aşamada, önceki aşamada genel olarak tanımlanan sorun ve olanaklar ayrıntılandırılır, mekansal boyut kazandırılır ve alt-problem alanları belirlenir. Değerlendirme ve sentez aşamasında alanın zayıflıkları, güçlü yönleri, çevrenin sunduğu fırsatlar ve tehditler belirlenmiş olur.

İkinci aşamada yapılması gerekli çalışmalar:

- Alanın tarihsel gelişiminin, fiziksel, işlevsel, sosyal ve ekonomik yapı özelliklerinin araştırılması,
- Kuvvetli ve zayıf yönlerin tespiti,
- Dış çevredeki fırsat ve tehditlerin belirlenmesi,
- Avantaj ve dezavantajların belirlenmesidir.

GZFT analizinde fırsat ve tehditlerin dış çevreden geldiği unutulmamalıdır. Çevresel kalitenin iyileştirilmesi amaçlanan tarihi kentsel dokudaki zayıf ve güçlü yönler, fırsat ve tehditler örnek olarak Tablo 4.2’de özetlenmiştir.

Tablo 4.2. Tarihi Kentsel Dokuda GZFT Analizi

	Güç	Zayıflık	Fırsat	Tehdit
Fiziksel/ Mekansal Boyut	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tarihi kimlik ▪ Merkeze yakınlık ▪ Kullanılmayan konut stoku ▪ Cazibe merkezi yaratılması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kentsel dokuda köhneme ▪ Yetersiz altyapı ▪ Yeşil alan eksiği ▪ Ulaşım yetersizliği ▪ Mülkiyet Yapısı 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kent içinde, diğer yerleşmelere göre güçlü ve olumlu bir konumda olması ▪ Kent merkezinden güçlü bir ulaşım bağlantısı sağlanması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Doğal afet tehlikesi içinde olması, ▪ Kültürel değerleri dikkate almayan bir üst düzey planlama kararı/yol genişletmesi getirilmesi
Sosyo-Kültürel Boyut	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ait olma duygusu ▪ Yeni gelişen sektörlerde çalışacak nüfus potansiyeli 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Güvenlik eksiği ▪ Sürekli göçlerle değişen halk profili ▪ Halk desteğinin bulunmaması ▪ Eğitim ve kültür seviyesinin düşük olması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Halkın bilinçlenmesi ▪ Yaşam standardının yükselmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ülke düzeyinde hünarlı emeğin yetiştirilememesi ▪ Kırsal alandan sürekli gelen göç
İşlevsel ve Ekonomik Boyut	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tarihi dokunun kültürel ve turistik eylemler için potansiyeli 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Karma kullanımların azlığı 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Özel Sektör girişimleri ▪ Turizm yatırımlarına özel önem verilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kentleşmeye yeterli kaynak ayrılmaması ▪ Arazi değerlerinde yükselme ▪ Bakım maliyetinin fazla oluşu
Yasal ve Yönetimsel Boyut	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kararlı ve güçlü bir yönetime sahip olunması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kentsel servis eksiği 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yeni yasa ve reformlar (kentsel dönüşüm, stratejik planlama vb.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İmar süreçleri üzerindeki denetimin yetersizliği

MİSYONUN BELİRLENMESİ

ORGANİZASYONUN ÖZ GÖREVİ NEDİR?

Misyon, kentsel kaliteyi iyileştirme çalışmalarını yönlendiren organizasyonun elemanları tarafından belirlenir ve organizasyonun kurulma nedenini ve görevini tanımlar.

Misyon kısa, açık ve çarpıcı şekilde ifade edilmeli, süreci değil, temel amacı tanımlamalıdır. Kuruluşun var olma nedenini açıklayan misyon, organizasyonun konu alanını, yerine getirmek zorunda olduğu yasal görevleri tanımlar.

SKPM'de konu, "Tarihsel ve mimari değer açısından zengin, ancak zaman içinde çeşitli nedenlerle eskiyen ve kullanım standardı düşen kent dokularında çevresel kaliteyi katılımcı planlama yoluyla yükselten, mekansal, sosyal ve ekonomik boyutları ile bütünleştiren bir tasarım süreci ortaya koymak" olarak tanımlandığında ilgili organizasyonun misyonu aşağıdaki şekilde tanımlanabilir.

MİSYON:

Bozulan tarihsel/kentsel dokularda çevresel kalitenin yükseltilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

VİZYONUN BELİRLENMESİ

GELECEKTE NEREYE ULAŞMAK İSTİYORUZ?

Vizyon organizasyonun geleceğini sembolize eder. Organizasyonun uzun vadede ulaşmak istediği yerin iddialı ve anlamlı bir ifadesidir.

Kalite sürecinin tasarlanmasında göz önüne alınması gerekli SKPM'nin vizyonu, kalitenin, *kullanım amacına uygunluk* olduğu yaklaşımından yola çıkarak, kullanıcının kullanımdan tatmin olması için üretim sürecine yani karar alma, tasarım ve uygulama sürecine katılmasının sağlanmasıdır. Bir başka ifade ile bu noktada takım çalışmasının getireceği çok yönlü iletişim ağırlık kazanmaktadır.

VİZYON:

Yerleşme ölçeğinde, yasal bir çerçeve içinde, sağlıklı, güvenli, çekici, çeşitli ve sürdürülebilir bir kentsel doku yaratmak, bunu farklı aktörlerin katılımı ile çevre, kültür, toplum ve ekonomiyle bütünleştirmektir.

Vizyonun da kısa ve akılda kalıcı olması, gelecekteki başarıları tanımlayıcı olması gerekir.

İLKELERİN TANIMLANMASI

GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE NASIL ULAŞMAK İSTİYORUZ?

Misyon ve vizyonun tanımlamasından sonra, stratejik planlama sürecinin ilkelerini belirleyen temel değerlerinin ve kalite politikalarının açıklanması gerekmektedir.

Temel Değerler

Planlama yaklaşımına ve anlayışına yön veren yasal ve yönetsel araçlar ilkeler ve standartlar bütünüdür.

SKPM 'de TEMEL DEĞERLER:

- Çevresel kaliteyi korumak ve devamlılığını sağlamak yolunda tehditleri güçlü kalite yönetim ve denetim mekanizmaları ile ortadan kaldırmak,
- Doğal ve tarihi çevreyi korumak, fark edilir, ulaşılabilir bir kimlik yaratmak veya varolanı korumak ve güçlendirmek için standartlar belirlemek,
- Kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesine yönelik öncelik ve ihtiyaçların belirlenmesinde halkı dinlemek ve sürdürülebilirliği artırma yolunda halkı bilinçlendirmek,
- Korunması gerekli yerleşme alanında, yüksek standartta tasarıma ulaşmak,
- Gelişme yoğunlukları ve çeşitlerinde kentsel standartlarla uyumlu, güvenli ve çekici bir çevre yaratmak,
- Farklı taleplerin karşılandığı, arazinin ve kamusal alanın ekonomik olarak en uygun koşullarda değerlendirildiği bir mekan kurgusu yaratmak,
- Yapımdan önce tasarıma ilişkin maliyet fayda analizi ile ekonomik değerlendirme yapmaktır.

Kalite Politikaları

Kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesine yönelik politikalar geniş kapsamlı planlar ile bütünleşik bir süreç içinde ele alınmalıdır. Gerçekleştirilecek eylemlerin, derecesi ne olursa olsun geniş kapsamlı bir plan çerçevesinde açık ve uygulanabilir hedefleri olmalıdır. *Kalite politikaları* stratejik planlama sürecinin bütün aşamalarında tek ve ortak bir kalite anlayışı oluşmasını sağlar.

SKPM KALİTE POLİTİKALARI:

- Yerleşme ölçeğinde kentsel çevre kalitesini iyileştirmeye yönelik olarak belirlenen misyon ve vizyona uygun olarak strateji, hedef ve ilkeler ortaya koymak,
- Belirlenen strateji, hedef ve ilkeleri her ölçekte uygun, fiziksel, sosyal ve ekonomik odak eylemler ile desteklemek,
- Planlama ve tasarım sürecinde halk katılımının rolünü ve önemini vurgulamak ve en uygun yöntemi belirlemektir.

TEMEL STRATEJİLERİN GELİŞTİRİLMESİ

GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE HANGİ YOLLARLA ULAŞABİLİRİZ?

Kalite iyileştirilmesinde sadece fiziksel müdahalelere odaklanan eylemler uzun ömürlü, verimli ve sürdürülebilir olamamaktadır. Kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesine yönelik politikalar geniş kapsamlı planlar ile bütünleşik bir süreç içinde ele alınmalıdır. Gerçekleştirilecek eylemlerin, derecesi ne olursa olsun geniş kapsamlı bir plan çerçevesinde açık ve uygulanabilir hedefleri olmalıdır. Bu yüzden SKPM modeli, fiziksel, işlevsel ve ekonomik, sosyal, yasal ve yönetsel boyutların entegre biçimde çalıştığı bir strateji bütünü ortaya koymaktadır.

Stratejik Amaçlar

Strateji 1. Fiziksel Boyut

Stratejik Amaç 1.1: Mimari ve kentsel nitelik yönünden olumlu bir çevre yaratmak.

Stratejik Amaç 1.2: Sağlık ve konfor koşullarına uygun, olumlu bir çevre yaratmak.

Stratejik Amaç 1.3: Optimum iletişimi sağlamak.

Strateji 2. İşlevsel ve Ekonomik Boyut

Stratejik Amaç 2.1: Yerleşmenin işlevsel yönden iyileştirilmesini ve bakımını sağlamak.

Stratejik Amaç 2.2: Optimum maliyet ve ekonomik destek sağlamak.

Stratejik Amaç 2.3: Esneklik ve uygulanabilirliği garanti altına almak.

Strateji 3. Sosyal Boyut:

Stratejik Amaç 3.1: Katılımcılığı desteklemek.

Stratejik Amaç 3.2: Sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak.

Strateji 4. Yasal ve Yönetsel Boyut:

Stratejik Amaç 4.1: Planlama ve koruma süreci ile bütünleşen yasal ve yönetsel çerçeve sunmak.

Stratejik Amaç 4.2: Etkin kalite yönetimini teşvik etmek.

Stratejik Hedefler

Bu stratejik amaçlar çerçevesinde SKPM Stratejik Hedefleri geliştirilmiştir.

STRATEJİ 1. FİZİKSEL BOYUT

Stratejik Amaç 1.1: Mimari ve kentsel nitelik açısından olumlu bir çevre yaratmak.

Hedef 1.1.1: Nirengi, vista ve odak noktaları ile alana eşsiz bir karakter vermek, ilgi, heyecan ve kimlik duygusu yaratmak, kimlik duygusunu korumak.

Hedef 1.1.2: Tarihsel ve mimari değeri olan kültür varlıklarını onararak, sıhhileştirerek mimari çevre kalitesini yükseltmek.

Hedef 1.1.3: Tarihsel ve mimari sürekliliği bozmayan yapılarla çağdaş gereksinimleri karşılamak.

Hedef 1.1.4: Kentsel komşuluğu sürdürmek ve canlı tutmak için gerekli nüfus düzeyine ulaşmak ve mümkün olduğunca yoğunluğu düşük tutmak.

Hedef 1.1.5: Basit, net ve okunaklı sokak örüntülerini desteklemek.

Hedef 1.1.6: Uygun şekilde ölçeklendirilmiş binalar ve farklı yoğunluktaki kentsel karakter ile açıkça anlaşılabilir bir yol kademelenmesi yaratmak.

Hedef 1.1.7: İçlerinde yer aldıkları sokak ve mekanlara binaların ölçek ve konumlandırmaları ile üstün nitelikli bir kentsel karakter vermesini sağlamak.

Hedef 1.1.8: Kamusal sanatın kullanımını desteklemek.

Stratejik Amaç 1.2: Sağlık ve konfor koşullarına uygun bir çevre yaratmak.

Hedef 1.2.1: Tümüyle yeniden geliştirme olmadan değişim ve yenilemeye olanak veren, bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayan, kente ve küresel çevreye katkıda bulunan sağlıklı gelişmeyi sağlamak.

Hedef 1.2.2: Açık ve kapalı mekanlarda iklimsel çevre kontrolü yönünden optimum koşulları sağlamak.

Hedef 1.2.3: Temiz su, pis su, yangın, haberleşme sisteminin yeterliliğini sağlamak.

Hedef 1.2.4: Çevre temizliğini sağlayacak olanakları yaratmak.

Stratejik Amaç 1.3: Optimum iletişimi sağlamak.

Hedef 1.3.1: Mevcut ve önerilen işlevler ile uyumlu ana yaya ve taşıt ulaşımını ve servis olanaklarını sağlamak.

Hedef 1.3.2: Yaya ve taşıt sistemini işlevlerle uyumlu şekilde düzenlemek.

Hedef 1.3.3: Kamu taşımacılığını, bisiklet ve yaya yolculuklarını desteklerken, daha az otomobil kullanımını sağlamak.

STRATEJİ 2.İŞLEVSEL VE EKONOMİK BOYUT

Stratejik Amaç 2.1: Yerleşmenin işlevsel yönden iyileştirilmesini ve bakımını sağlamak.

Hedef 2.1.1: Yöre özelliği ile uyumsuz işlevleri kaldırmak, mevcut işlevlerle gerekli ve yeni işlevleri bütünleştirmek.

Hedef 2.1.1: Açık kamusal alan kullanımını desteklemek.

Hedef 2.1.3: Kamusal alanda olumlu bir etkisi olan görsel olarak ilginç ve farklı gelişmeleri desteklemek ve toplumun kimliğine katkıda bulunmak.

Hedef 2.1.4: Çeşitli ve karma kullanımlarla, esnek bir gelişim ve kesintisiz bütünleşme sağlamak.

Stratejik Amaç 2.2: Optimum maliyet ve ekonomik destek sağlamak.

Hedef 2.2.1: Tasarım sürecinde yerleşmenin ve yetkili hükümetin kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirebilecek optimum maliyet ve kalite oranını sağlamak.

Hedef 2.2.2: Yapım maliyetini optimumda tutarken malzeme ve doku kalitesini düşürecek girişimleri engellemek.

Hedef 2.2.3: Kentsel dokuda yapıların yenilenmesini ve bakımını kolaylaştırmak ve yeni kullanımlarla desteklemek üzere karma kullanımı teşvik etmek.

Hedef 2.2.4: İlgili birimlerin, yerel halkın uygulama aşamasında maksimum desteğini sağlayacak ortaklıklar kurmak.

Hedef 2.2.5: Mülk sahiplerini mülkleri yanında çevrelerinin kalitesini artırmaya yönelik girişimlerde katkısını sağlamak.

Stratejik Amaç 2.3: Esneklik ve uygulanabilirliği garanti altına almak.

Hedef 2.3.1: Geliştirilen kararların günün koşullarına ve değişen şartlara ayak uydurabilecek şekilde esnekliğini sağlamak.

Hedef 2.3.2: Tasarım kararlarının mevcut kaynaklarla uygulanabilirliğini garanti etmek.

STRATEJİ 3. SOSYAL BOYUT

Stratejik Amaç 3.1: Katılımcılığı desteklemek.

Hedef 3.1.1: Tüm tasarımı yerleşme içi ve çevresinde kullanıcılarına güveni hissettirecek şekilde biçimlendirmek.

Hedef 3.1.3: Halkın farklı görüş ve endişelerini dikkate almak, ilgi alanlarını ve fikirleri dinlemek.

Hedef 3.1.4: Projenin sorumluluğunu tasarımcıdan topluma taşımak.

Hedef 3.1.5: Yerleşme dokusu genelinde stratejilerinin, amaç ve hedeflerinin halk bilincini artıracak şekilde iletimini sağlamak, toplumu kendisine tanıtmak.

Stratejik Amaç 3.2: Sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak.

Hedef 3.2.1: Farklı grupların planlama ve tasarım sürecine katılımını sağlamak.

Hedef 3.2.2: Halkın birbiri ile iletişimini güçlendirecek kanalları açmak.

STRATEJİ 4. YASAL VE YÖNETSEL BOYUT

Stratejik Amaç 4.1: Planlama ve koruma süreci ile bütünleşen yasal ve yönetsel çerçeve sunmak.

Hedef 4.1.1: Farklı aktörlerin sorumluluklarını tanımlamak üzere gerekli yasal düzenlemeleri yapmak.

Hedef 4.1.2: Geliştirilen önerilerin en etkin biçimde uygulanabilmesi için yönetsel çerçeveyi oluşturmak.

Hedef 4.1.3: Eylemlerde bütünlük için gerekli etkin ve yetkin yönetim için özel yönetim büroları kurmak.

Hedef 4.1.4: Projelerden sorumlu aktörlerin belirlenmesinde çok yönlülük ve koordinasyon ilkelerini garanti altına almak.

Stratejik Amaç 4.2: Etkin kalite yönetimini teşvik etmek.

Hedef 4.2.1: Sistemin aşağısından yukarisına doğru gelişen uzun vadeli tasarım planı sunmak.

Hedef 4.2.2: Özdenetim sistemini güçlendirmek.

Hedef 4.2.3: Maliyet ile anlamlı ve etkin kalite sunumunu dengelemek.

Hedef 4.2.4: Eğitim ve yönetim sistemlerini kurumsallaştırmak.

Hedef 4.2.5: Sürdürülebilirlik ve temsiliyet için takım çalışmasını vurgulamak ve organizasyon sürecindeki engelleri kaldırmak.

Hedef 4.2.6: Farklı eğitim ve kültür düzeyindeki kullanıcıların anlayacağı dilde duyuru ve bilgilendirme yapmak.

Hedef 4.2.7: Halkın kendi yaşam çevrelerinden gurur duymalarını sağlamak.

Hedef 4.2.8: Etkin ve sürekli eğitim ortamı yaratmak.

STRATEJİK PLAN VE PROJELERİN HAZIRLANMASI

GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE HANGİ EYLEM VE ARAÇLARLA ULAŞABİLİRİZ?

Yedinci aşama, belirlenen stratejilere uygun olarak tasarım kararlarının geliştirildiği aşamadır. Söz konusu yerleşmede kentsel dokudan, sokak ve bina ölçeğine kadar farklı eylem alanlarında bütünleşik tasarım uygulamaları gerçekleştirilmesi için öncelikli eylem alanları belirlenir ve çözüme yönelik öneriler geliştirilir. Öneriler, misyon, vizyon, ilkeler ve stratejik amaç ve hedeflere cevap verir nitelikte yapılandırılır (Şekil 4.4).

Erişilebilirlik, etkinlik, konfor, sosyalleşme başlıkları altında yukarıdaki analizin bir değerlendirilmesi yapıldığında tasarım kararlarının geliştirilmesinde aşağıdaki alt odaklar ortaya çıkmaktadır:

- Yaşayanlar, ziyaretçiler ve çalışanlar için kamu güvenliğini artırmak, suç oranını düşürmek ve uzun vadeli güvenlik için tasarım yapmak.
- Koruma altındaki yerleşme dokusunu konut ağırlıklı ancak ekonomik aktivitelere de olanak verecek şekilde düzenlemek, alanın rekabetçi gücünü artırmak, karma kullanımı ve sunum çeşitliliğini etkin kılmak, mevcut yapı stoğunun değerlendirilmesini, yeniden kullanımını desteklemek, farklı gelir gruplarının mağduriyetini önlemek.
- Yerleşme dokusunun yaşam kalitesini korumak ve iyileştirmek, tüm gelir gruplarından alanda yaşayan halkın yaşam kalitesini artırmak, yerleşme alanında yerel iş sahiplerinin mağduriyetini önlemek.
- Yaya odaklı gelişimi ve yerleşmenin kimliğini güçlendirecek karma kullanımı desteklemek.

Proje geliştirilmesi sürecinde bu odaklar, tasarımın üç bileşeni olan toplumsal yarar, dayanıklılık/süreklilik ve yapabilirlik ile birlikte göz önüne alınmalıdır.

Uygulama Araçlarının Belirlenmesi

Merkezi ve yerel hükümet, kent parçası ölçeğinde iyileştirme eylemlerinde yeterli kapasiteye sahip değildir. Bu nedenle, türlü ölçeklerde eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için ortaklık mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Kamu-özel sektör ortaklıkları finansal kaynak sağlamanın yanında, eylemlerin etkin biçimde yönetilmesinde de yardımcıdır. Özellikle sokak ve bina ölçeğindeki kalite iyileştirmelerine yönelik eylemlerde özel sektörün katkısı kaçınılmazdır.

Bu kapsamda eylemin ölçeği ve niteliğine göre farklı uygulama araçlarının etkin biçimde koordine edilmesi gerekmektedir.

Eylem Takviminin Oluşturulması

Stratejik plan ve projelerin hazırlanmasında diğer önemli adım eylem takviminin oluşturulmasıdır. Burada amaç, birbirleri ile etkileşim içinde olan etkinliklerin ve projelerin doğru olarak tanımlanması ve her eylemin bütçe ve zamanlama ilişkisinin doğru kurulmasıdır.

Önceliklerin belirlenmesinde organizasyonun mevcut potansiyeli göz önünde bulundurularak politika oluşturulması sürecinde tanımlanan belgeler esas olarak alınır. Bu süreçte, *sürdürülebilirlik*, *etkinlik*, *verimlilik*, *etki düzeyi* ve *uygunluk* ilkeleri göz önünde bulundurulur. (DPT, 2003)

Tablo 4.3. Eylemler ve Uygulama Araçları

Ölçek	Eylemler	Katılımcılar	Uygulama araçları
Kentsel	Korunan morfoloji, planlı gelişme, kullanımlar arası güçlü bağlantı ve erişilebilirlik sağlanması	Merkez hükümet, yerel hükümet, meslek odaları, üniversiteler, profesyoneller, özel sektör, vakıflar, STK'lar, halk	İlgili bakanlık bütçesi, belediye bütçesi, kamu-özel ortaklığı, özel sektör
Kent Parçası	Sınırların tanımlılığı, belirgin giriş-çıkışlar ve görsel karakter, koordine olmuş farklı kullanımlar, algılanabilir kademeli ulaşım ve dolaşım olanakları, kavranabilir büyüklük, bakımlı çevre, gündüz-gece kullanımı, mimari kalite, bölgeyi özelleştiren nitelikler sağlanması	Yerel hükümet, meslek odaları, üniversiteler, profesyoneller, özel sektör, vakıflar, STK'lar, halk örgütleri, halk	Belediye bütçesi, kamu-özel ortaklığı, özel sektör
Sokak/ Yapı Adası	Yaya erişim olanakları, yapı derinliği sınırlandırmaları, çıkımların cadde ile ilişkileri, belirgin estetik ifade, doğal eşiklerle uyumlu bağlantılar, dinlenme alanlarında çeşitlilik, güvenliği artıran tasarım düzeni, zemin-üstü küçük otopark alanları, meydan tasarımı sağlanması	Yerel hükümet, meslek odaları, üniversiteler, profesyoneller, özel sektör, vakıflar, STK'lar, halk örgütleri, halk	Belediye bütçesi, kamu-özel ortaklığı, özel sektör, kamulaştırma
Bina	Malzeme, esnek yapı tasarımı, mimari çeşitlilik, renk ve büyüklükte uyum, verimli enerji kullanımını kolaylaştıran tasarımlar, yapı yükseklikleri, bina-kullanım uyumu, eski yapıların rehabilitasyonu, farklı konut seçenekleri geliştirilmesi	Üniversiteler, profesyoneller, özel sektör, vakıflar, STK'lar, halk örgütleri, mülk sahipleri	Belediye bütçesi, kamu-özel ortaklığı, özel sektör, kentsel dönüşüm fonları, mülk sahipleri gelirleri, kamulaştırma

İZLEME VE DEĞERLENDİRME

BAŞARIMIZI NASIL TAKİP EDER VE DEĞERLENDİRİRİZ?

Sekizinci aşama, izleme ve değerlendirme olarak tanımlanabilir. Söz konusu yerleşmede kentsel dokudan, sokak ve bina ölçeğine kadar farklı eylem alanlarında bütünleşik tasarım önerilerinin ve uygulamalarının denetimi sağlanır. Üç kalite türü genişletilmiş süreçlerin iyileştirilmesine entegre edilmelidir.

Bunlar:

- Tasarım / yeniden tasarım,
- Uygunluk,
- Performanstır.

Toplumsal yarar, dayanıklılık, süreklilik ve yapabilirlik göz önünde bulundurularak stratejik kararlar ve eylemler sürekli bir döngü içerisinde takip edilmeli ve değerlendirilmelidir.

İzleme ve değerlendirmede aşamasında,

- Ne yapıldı,
- Başarı nasıl anlaşılır,
- Uygulama ne kadar etkili,
- Neler değiştirilmelidir,
- Gözden kaçan bir şey var mı?

sorularına yanıt aranmalıdır.

İzleme ve değerlendirmede; uygulama sonuçları ile önceden belirlenen stratejik amaç ve hedeflerin karşılaştırmalı analizinin yapılması istenir. Bilindiği gibi Stratejik Planlar uzun ve orta vadeli planlardır; ancak her yıl gözden geçirilmeleri ve süreçte gerekli düzeltmelerin ve değişikliklerin yapılması gerekir.

Bu değerlendirmelerin, organizasyon grubu tarafından yapılması ve organizasyonda görevli bütün grupların katkılarının sağlanması istenir. Sonuç ve değerlendirmelerin herkese anlatılması, plana uygun çalışmanın sağlanması için gerekir.

Bütün çabaların başta belirlenen vizyon doğrultusunda aynı amaca yönelik olması gerekir. Bu da genellikle fonksiyonel organizasyonlarda güç gerçekleştirilen bir olgudur.

Stratejik planın gözden geçirilmesi sonucunda hedeflenen ve ulaşılan sonuçlar karşılaştırılır, zamanlama ve hedeflere uygunluk açısından incelenir.

İnceleme ve değerlendirme sonuçlarına göre, eylem planları, faaliyetler ve projeler istendiği şekilde gerçekleşiyorsa uygulamaya devam edilir. Beklenmeyen bir durum ortaya çıkarsa plan yeniden gözden geçirilir, güncellenir, onaylanır ve uygulamaya devam edilir.

Tablo 4.4. Tasarım Kalite Kontrol Listesi

Eylem/Proje Adı:

UYARLANABİLİR	UYGUN	UYGUN DEĞİL	Eylemin Kalite Kriterleri		
			A KENT PARÇASI		
			A1 Belirgin görsel karakter sağlanması		
			A2 Farklı arazi kullanımlarının koordine olmuş düzeninin yaratılması		
			A3 Farkedilebilir kademeli sirkülasyon düzeni sağlanması		
			A4 Dengeli tasarımın vurgulanması		
			A5 Bakımlı bir çevre yaratılması		
			A6 Farklı ulaşım türlerinin bulunması		
			A7 Erişilebilir yerleşme kaynaklarının çeşitliliği		
			A8 Tanımlı sınırlar oluşturulması		
			B SOKAK/YAPI ADASI		
			B1 Uygun, çekici ve korunaklı yaya bölgelerinin oluşturulması		
			B2 Yaya bölgelerinde park alanlarının görsel ve fiziksel bölücülüğünün azaltılması		
			B3 Güvenliğin artırılması		
			B4 Donatı ve servis alanlarının güçlendirilmesi		
			B5 Geniş yapı adaları içinde yaya güzergâhları sağlanması		
			B6 Yapı derinliği sınırlandırmaları getirilmesi		
			B7 Karma kullanımların geliştirilmesi		
			B8 Küçük zemin üstü otopark alanları yaratılması		
			B9 Estetik ifadenin belirginleştirilmesi		
			B10 Oturma-dinlenme için parsel-alan ayrılması		
			C BİNA		
			C1 Önemli kesişme noktalarında özel tasarım faktörlerinin vurgulanması		
			C2 Genel yapı yüksekliği sınırlamaları getirilmesi		
			C3 Cadde ile bağlantılı ana girişlerin vurgulanması		
			C4 Detay, renk ve büyüklükteki benzerliklerin sağlanması		
			C5 Yapısal anlamda uyumlu yapım-malzemeleri kullanılması		
			C6 Esnek yapı tasarımı getirilmesi		
			C7 Farklı dönemleri yansıtan binaların korunması		
			C8 Mimari çeşitlilik sağlanması		
			C9 Dış mekan donatılarının güçlendirilmesi		
			D PEYZAJ		
			D1 Yerleşmenin mevcut peyzaj karakterinin korunması		
			D2 Alanın karakterine uygun açık alan yaratılması		
			D3 Peyzaj düzenlemesi yapılmış bulvarlar yaratılması		
			D4 Ağaç dizilerinin olduğu cadde ve yaya mekanları tasarlanması		
			D5 Manzara-görsel çeşitlilik sağlanması		

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kentsel çevrede, ister kentsel ölçekte, ister bina ölçeğinde olsun, planlama, tasarım ve uygulama çalışmalarında, süreçten etkilenenlerin bu sürecin içine katılmaları kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde önemli bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Katılımın yaşam kalitesi üzerindeki etkisi uluslararası anlaşmalarda ve bildirgelerde de sıklıkla değinilen ve uygulama kapsamına alınması beklenen bir konudur. Sürdürülebilir kentsel gelişme olgusunun sağlanmasında kullanıcı gereksinimlerindeki (fiziksel, psiko-sosyal ve ekonomik) dengeli etkileşimin sağlanması, kentsel yaşam kalitesinin de beraberinde gelişmesini simgeleyen niteliklerdir. Fiziksel mekana, sosyal çevreye ya da ekonomik niteliklere yönelik kalite göstergelerindeki ortak beklenti, insanların daha yaşanılabilir çevrelerde yaşama olanaklarının geliştirilmesidir. Araştırma kapsamında incelenen örneklerde de görüldüğü gibi, insanlar yaşadıkları çevre ile ilgili konularda yapılan planlama ve tasarım çalışmalarına kendileri ya da onları temsil eden kişi ve kurumlar aracılığı ile katılmakta, karar alma ve uygulama süreçlerinde etkin roller üstlenmektedir. Sürece katılım, tüm dünyada uygulamaların sürekliliğinin sağlanmasında ve benimsenmesinde de önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde son yıllardaki uygulamalarda genellikle simgesel katılıma konu olabilecek örnekler bulunmaktadır. Bunun yanında az sayıda gerçek katılıma örnek olabilecek uygulamalara da rastlanmaktadır. Bu uygulamaların yaygınlaşması kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesi konusunda beklenen bir gelişmedir.

Kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesinde katılım yoluyla uygulamaların devamlılığı daha kolay sağlanabilmektedir. Uzun vadede kullanıcıların çevreleri ile ilgili algı düzeylerinin ve çevreleriyle ilgili değerlendirme yapabilme ve tepki gösterme yetilerinin geliştirilebilmesi de mümkün olmaktadır. Başka bir deyişle, yaşam alanlarına yönelik uygulamalara duyarlılık göstermelerinin sağlanması kolaylaşmaktadır. Kentsel çevrede kalitenin iyileştirilmesi konusunda hazırlanan ve uygulanan tüm projelerin, kendi ülke koşulları çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Kentsel iyileştirme çalışması yapılan alanlarda, ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel koşullarıyla bütünleştirilerek gerçekleştirilen tasarımlarda, başarılı sonuçlara ulaşılabilmektedir. Birbirinden farklı koşullara sahip projeler, kendi koşullarındaki farklılıklar çerçevesinde farklı yöntemler ve yaklaşımlar deneyebilirler. Esas olan, yapılan çalışmanın yaşanan çevreyi iyileştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlaması, bilinç düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmesidir. Her uygulama, felsefesini oluştururken belirlediği amaçlar doğrultusunda kendi özgün yöntemini ve uygulama biçimini yaratacaktır.

Sunulan çerçevede geliştirilen mevcut kentsel dokuda çevresel kalitenin iyileştirilmesine yönelik "*Stratejik Kalite Planlaması Modeli (SKPM)*", tasarımdan etkilenen kesimin sürece katılımını öngören, çeşitli aktörlerin işbirliği çerçevesinde yörede yaşayan halkın kendi istekleri doğrultusunda kentsel yaşam kalitesini artırmaya katkıda bulunan stratejik bir yaklaşım sunmaktadır.

SKPM, vizyon ve misyonun belirlenmesi, değerler ve politikalarla ilkelerin oluşturulması, sorun ve olanakların analizi ve değerlendirilmesi ile mevcut durumun saptanması, ana stratejilerin ve stratejik hedeflerin belirlenmesi, uygulama stratejilerinin, stratejik plan ve projelerin hazırlanması, uygulama ve uygulamanın izlenmesi ve değerlendirilmesi aşamalarını içermektedir.

Modelde, kentsel evre kalitesinin iyileştirilmesi ile ilgili bütün tarafların memnuniyetinin sağlandığı, katılımcıların katkılarının maksimize edildiği, farklı görüş ve yeniliklere açıklığın sağlandığı, özel ve kamu ortaklıklarının ve işbirliğinin geliştirildiği, ortak çıkarların değerlendirildiği ve fiziksel, sosyal ve kültürel bütünleşmenin sağlandığı bir ereve sunulmaktadır.

Sonuç olarak stratejik kalite planlaması modelinden beklenen,

- Alanın doğal, tarihi ve kültürel kimliğinin korunarak geliştirildiği kentsel evre kalitesinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlama yolunda sürdürülebilir bir ereve hazırlamak,
- Alanın doğal ve kültürel peyzajını, çevresel tasarım kalitesini ve görünümünü vurgulamak ve çevresel değişimlere bozmadan uyarlamak, halk için özel öneme sahip alanları ve kültürel çevreyi korumak ve halkın estetik bilincini güçlendirmek,
- Toplum ve mahalle bütünleşmesi ve mahremiyetini güçlendirmek ve toplumun istek ve gereksinimlerini karşılamak üzere halkın, ticari ilgililerin ve karar alıcı birimlerin kalite iyileştirmesine yönelik aktivitelere katılımını artırmak,
- Farklılığı ve çeşitliliği vurgulamak,
- Kalite yönetimi ve denetimine ilişkin genel yasal ve ekonomik çerçeveyi belirlemek,
- İlgili bütün tarafların memnuniyetini sağlamak,
- Kullanıcılara sürdürülebilir değer yaratmak,
- Katılımcıların katkılarını en uygun düzeye taşımak,
- Sürekli ğrenme ve farklı görüş ve yeniliklere açık olmayı sağlamak,
- Ortaklıkları ve işbirliğini geliştirmek, ortak çıkarları değerlendirmek,
- Sosyal bütünleşmeyi sağlamak,

olarak özetlenebilir.

KAYNAKLAR

Abrahamse, J.E. vd., 2003. Eastern Harbour District Amsterdam: Urbanism and Architecture, NAI Publishers, Rotterdam.

Anon, 2003. Eastern Harbour District Amsterdam, Urbanism and Architecture, NAI Publishers, Rotterdam.

Anon, 1984. Quality Management Standart for Civil Works, Motor Columbus Consulting Engineers, Inc., Spie Batignolles, Socotec, The MacMillan Press Ltd., London, s.11–13.

Anon, 1996. Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı, Habitat II Kent Zirvesi.

Anon, 2000. How to Turn a Place Around, A Handbook for Creating Successful Public Spaces, Project for Public Spaces Inc.

Arnstein, S.R., 1969. "A Ladder of Citizen Participation" Jay M. Stein (Ed), (1995) Classic Readings in Urban Planning, McGraw Hill Inc., New York.

Baird, G., Gray, J., Isaacs, N., Kernohan, D., McIndoe, G., 1996. Building Evaluation Techniques, Mc Graw Hill.

Bayazıt, N., 1986. Konut Projelerini İrdeleme Ölçütleri Olarak Toplu Konut Standartları, Dar Gelirlilere Konut Sempozyumu, Ankara, TÜBİTAK, YAE Yayın No. d5, s.67–80.

BDC (Baltimore Development Corporation), 2003. BDC Venture Organizations: Historic Main Streets, http://www.baltimoredevelopment.com/venture_mainstreets.shtml

Blachere, G., 1993. Whole Building Performance- preparation of Requirements and Criteria, Some examples of the application of the performance concept in building, ed: Becker,R., CIB Report, W60, Publication 157, The Netherlands, s:33–41.

Blassingame, L., 1998. "Sustainable Cities: Oxymoron, Utopia or Inevitability?", Social Science Journal, Vol.35, s.1–13.

Bovaird, T., 1997. "Public Art in Urban Regeneration: An Economic Assessment", Urban Regeneration. A Challenge for Public Art, A. Ramesar (Ed.), Publicacions de la Universitat de Barcelona, s. 116–127.

Brown, S.L., 2000. Riverway Reclamation: The Role of Community Participation and Public Access in Urban Revitalization, Msc.Thesis, Landscape Architecture, UMASS, Amherst.

Carr, David K., Littmann, Ian D., 1991. Excellence in Government, Coopers and Lybrand, Arlington.

Carr, S., Francis, M., Rivlin, L.G., Stone, A.M., 1992. Public Space, Cambridge University Press, New York, Environment and Behavior Series, s. 250-252.

Churchman, A., 1992. "What Goals of Resident Involvement/Participation. Did Project Renewal Achieve", Daniel J. Elazar (Ed), Urban Revitalization: Israel's Project Renewal and Other Experiences, The Jerusalem Center for Public Affairs, University Press of America Inc., Lanham, MD.

Colquhoun, I., 1995. Urban Regeneration, An International Perspective, B.T.Batsford Ltd., London.

Cooper, C., 1975. Easter Hill Village, New York: Basic Books.

Craig, G. ve Mayo, M., 1995. Community Empowerment: A Reader in Participation and Development, Zed Books, London.

Davies, N., 1997. Building on the Fringe, Residential Design Guidance, urban design quarterly, issue 62, april 1997 (erişim: 20.01.2000)

Deming, W. Edwards, 1986. Out of the Crisis, MIT Center for Advanced Engineering Study, Massachusetts.

DOI (US, Department of Interior), 1979. A Guide to Recycling Vacant Property in Your Neighborhood, Citizen's Action Manual, Washington DC.

DPT, 2003. Kamu Kuruluşları için Stratejik Planlama Kılavuzu, Mayıs 2003.

EFQM, 2003. <http://www.efqm.org>.

EPA – Environmental Protection Agency, 1981. "Public Participation", Working for Clean Water, An Information Program for Advisory Groups, Citizen Handbook, Middletown, PA.

European Commision, 1996. European Sustainable Cities: Report Of The Expert Group On The Urban Environment, March 1996, Belgium.

European Commission, 1999a. Article 10 European Regional Development Fund: Urban Pilot Programme, The Revitalisation of Cork's Historic Centre, http://europa.eu.int/comm/regional_policy/urban2/urban/upp/src/bullet09.htm, November 1999.

European Commission, 1999b. Article 10 European Regional Development Fund: Urban Pilot Programme, "Renewal and Development of the Historic Commercial Centre of Thessaloniki", http://europa.eu.int/comm/regional_policy/urban2/urban/upp/src/bullet07.htm, November 1999.

Fagence, M., 1977. Citizen Participation in Planning, Pergamon Press, Oxford.

Farbstein, J., Shibley, R., Welch, P., Wener, R., Axelrod, E., 1998. Sustaining Urban Excellence, Learning from the Rudy Bruner Award for Urban Excellence, 1987–1993, Cambridge, MA: Bruner Foundation, Inc.

Fieldhouse, P., 1999. "This Town Isn't Big Enough..." The route to pedestrianisation, Caring for our towns and cities, <http://rudi.herts.ac.uk/ppo/care>, (erişim: 8-9.10.1999).

Galloway, M., 1997. Crown Street Regeneration, Glasgow, The New Urban Design Agenda, Urban design quarterly, issue 63, july 1997, <http://rudi.herts.ac.uk/ej/uclq/63/>, (erişim: 19.01.2000).

GAP Regional Development Administration and European Commission, 2004. Cultural Heritage Development programme of the GAP Region, <http://www.gapculturalheritage.com>.

Gates, R.T., Stout, F., 1996. The City Reader, Routledge Press.

Gehl, J., 1987. Life Between Buildings, Using Public Space, New York: Van Nostrand Reinhold Company.

Gitlow, H., Gitlow, S., 1987. The Deming Guide to Quality and Competitive Position, Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Gitlow, H., Gitlow, S., Oppenheim, A., Oppenheim, R., 1989. Tools and Methods for the Improvement of Quality, Irwin, Boston, Massachusetts, USA.

Glover, A., 1999. Urban Design and Streetscape, Adding a Touch of Personality, Caring for Our Towns and Cities, <http://rudi.herts.ac.uk>, (erişim: 10.10.1999).

Greater Municipality of Bursa, 1998. Cumalıkızık Conservation and Regeneration Project'98 Brochure, Greater Municipality of Bursa Publications, Bursa.

Henster, R.T.Jr., 1990. Community Design Primer, Mendocino, Ridge Times Pres, California.

Heritage Preservation Services, 2004. Public Participation in Heritage Preservation Planning, <http://www2.cr.nps.gov/pad/PlanCompan/PublicPartic/#goals>.

ILO (International Labour Organization), 2004. Participation as a Strategic Principle, <http://www.ilo.org>.

Innes, J.E, Booher, D.E., 2000. Public Participation in Planning: New Strategies for the 21st Century, Working Paper 2000-07, Annual Conference of the Association of Collegiate Scholls of Planning, University of California at Berkeley, Institute of Urban and Regional Development, November 2-5, 2000.

IRC-National Research Council, 2002. Community and Quality of Life: Data Needs for Informed Decision Making, National Academy Press, Washington DC.

Juran Institute, 1992. Strategic Quality Planning, Juran Institute Inc, USA.

Juran, J. M., 1988, Juran on Planning for Quality, the Free Press, New York.

Juran, J. M., 1989. Juran on Leadership for Quality, the Free Press, New York.

Klein, R.W., 1994. "Citizen Participation: Whose Vision Is It?", Planning and Community Equity, APA, Chicago.

Lang, J., 1994. Urban Design, The American Experience, New York: Van Nostrand Reinhold.

Lawrence, R.J., 1987. Housing, Dwelling and Homes, Design Theory, Research and Practice, John Wiley & Sons.

Lawson, B.R., Ryan, E.P., Bartlett Hutchinson, R., 2002. Reaching Out, Reaching In, A Guide To Creating Effective Public Participation For State Historic Preservation Programme, Web Edition 2002, www2.cr.nps.gov/pad/PlanCompan/PublicPartic/RORIssec.html

Marcus, C.C., Francis, C., 1998. People Places, Design Guidelines for Urban Open Space, New York, Van Nostrand Reinhold.

National Main Street Center of the National Trust for Historic Preservation, 2004. Main Street Approach, <http://www.mainstreet.org/Resources/CoordDisplay.asp>

Nichols, R.M., 1996. Main Street Approach: Urban Conservation and Economic Development. In Ghosh, S. (ed) Architectural and Urban Conservation, Centre for Built Environment, Amit, Calcutta.

Norris, T., Pitman, M., 2000. "The Health Communities Movement and the Coalition for Healthier Cities and Communities", Public Health Reports, Vol.115, s.118-124.

ODPM (Office for Deputy Prime Minister), 2004. Participatory planning for sustainable communities: international experience in mediation, negotiation and engagement in making plans, ODPM Publications, West Yorkshire, http://www.odpm.gov.uk/stellent/groups/odpm_planning/documents/pdf/odpm_plan_pdf_023784.pdf.

Özsoy, A., 1994. 'Konutu Anlamak', Kuram, No. 6, s. 1-5, Kur Yayıncılık, İstanbul.

Özsoy, A., Esin Altaş, N., Ok, V., Pulat, G., 1995. Toplu Konutlarda Davranışsal Verilere Dayalı Nitelik Değerlendirilmesi, TÜBİTAK, Proje No.: İNTAG 102.

Pickford, A., 1999. There's no substitute for quality, A high quality environment requires high quality servicing, Caring for our towns and cities, <http://rudi.herts.ac.uk> (erişim: 10.10.1999).

Powell, K., 2000. City Transformed: Urban Architecture at the Beginning of the 21st Century, The Neues Publishing, Hong Kong.

Preiser, W.F.E., 1983. "The Habitability Framework: A Conceptual Approach Towards Linking Human Behaviour and Physical Environment", Design Studies, Vol. 4, No. 2, s. 84-91.

Punter, J., 1998. Design Guidelines in American Cities: A Review Of Design Policies and Guidance In Five West Coast Cities, Liverpool University Press, Liverpool, UK.

Punter, J., Carmona, M., 1997. *The Design Dimension of Planning, Theory, Content and Best Practice for Design Policies*, E&FN SPON, London.

Rapoport, A., 1977. *Human Aspects of Urban Form, Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design*, Pergamon Press.

Rapoport, A., 1985. *Thinking About Home Environments, A Conceptual Framework, Home Environments, Human Behaviour and Environment, Advances in Theory and Research*, Vol. 8, Ed: I. Altman, M. Werner, Plenum Press, New York, London, s.255–286.

Remesar, A., 1997. "Public Art: Towards a Theoretical Framework", *Urban Regeneration. A Challenge for Public Art*, A. Ramesar (Ed.), Publicacions de la Universitat de Barcelona, s. 128–140.

Ross, P., 1997. *Hulme Development Framework, Residential Design Guidance*, *Urban design quarterly*, issue 62, april 1997 (erişim: 29.01.2000)

Rubinstein, M., 1989. *Theme I Coordinators' Report, Quality for Building Users Throughout the World*, *Proceedings Vol.1*, CIB, XI th. International Congress, June 19-23, Paris, France, s. 55-56.

Sangha, S., 1999. *Access, Signage and Car Parking, "Getting from A to B"*, *Gravesend, Caring for our towns and cities*, <http://rudi.herts.ac.uk> (erişim: 10.10.1999).

Sanoff, H., 2000. *Community Participation Methods in Design and Planning*, Wiley, New York .

Scherkenbach, W. W., 1991. *The Deming Route to Quality and Productivity*, Mercury Press, Rockville.

Serageldin, M., Kipta, E., 1996. *Initiating Neighborhood Partnerships in Poland*, *The Urban Age*, Vol.3, No.4, s.10.

Smith, T., Nelisher, M., Perkins, N., 1997. "Quality of an Urban Community: A Framework for Understanding the Relationship Between Quality and Physical Form", *Landscape and Urban Planning*, Vol.39, s.229-241

Stein, D., 1992. *Winning Community Support*, ULI-Urban Land Institute, Washington DC.

Strelitz, Z., Handerson, G., Cowan, R. Eds. 1996. *Making Cities Beter, Visions and Implementation, Vision for Cities*, De Montfort University, The Gateway, Leicester.

Tiesdell, S., Oc, T., Health, T., 1996. *Revitalizing Historic Urban Quarters*, Architectural Press, Butterworth-Heinemann, Oxford

UK Hükümet İnisyatifleri (<http://www2.rudi.net/ukgi/ukgidetr.html>, erişim 7.12.2001)

UNCHS, 2001. *Cities in Globalising World: Global Report On Human Settlements*, Earthscan, London.

UN-HABITAT, 1996. Istanbul Declaration on Human Settlements [Report of the United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II), Istanbul, 3-14 June 1996, <http://www.unchs.org>

UN-HABITAT, 2004. Best Practices: Lublin Local Initiatives Programme, Poland, <http://www.unhabitat.org>.

United Nations Division for Sustainable Development, 2003. Agenda 21, Chapter 28, Local Authorities' Initiatives in Support of Agenda 21, <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21chapter28.htm>.

Urban Institute, Aspen Systems Corporations, 1997. Community building in Public Housing: Ties that Bind People and Their Communities, Urban Revitalization Through HOPE VI, April.

Walton, M., 1988. The Deming Management Method, Perigee, New York.

Weaver, C. N., 1991. TQM: A Step-by-Step Guide to Implementation, ASQC Quality Press, Milwaukee.

Wener, R., Axelrod, E., Farbstein, J., Shibley, R., Welch, P., (2001), Placemaking for Change: 2001 Rudy Bruner Award for Urban Excellence, Cambridge, MA: Bruner Foundation, Inc., s. 1-34.

Winskell, C., Simpson, A., Leitch, D., Wharton, T., Cowan, R., Muluagh, G., Tavernor, B., 1997. Newcastle upon Tyne-Cityscape, Urban Design Quarterly, Issue 64, October 1997, (erişim: 23.01.2000).

YAZARLAR

Nuran Zeren Gülersoy

Istanbul Teknik Üniversitesi, gulersoy@itu.edu.tr

1974 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Mimar ünvanı ile mezun oldu. Yüksek Lisans (1977) ve Doktora derecelerini (1981) Şehir Planlama bilim dalında aynı üniversitede tamamladı. İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü'nde profesör öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Kentsel tasarım ve kentsel koruma konularında ders vermektedir. Temel çalışma alanları tarihi çevrelerde koruma ve gelişme stratejilerinin geliştirilmesi, planlanması ve tasarımıdır. Diğer çalışma alanları içinde yaşam kalitesi, çevresel kalite ve mimarlık ve planlama eğitimi yer almaktadır. Bu konularda çok sayıda Türkçe ve İngilizce araştırma, yayın ve uygulama çalışmaları bulunmaktadır.

Ahsen Özsoy

Istanbul Teknik Üniversitesi, ozsoya@itu.edu.tr

1969-1974 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde mimarlık okudu. Mimarlık dalında Yüksek Lisans derecesini 1976 yılında aynı üniversitede aldı. 1977 yılında araştırma görevlisi olarak atandı. Doktorasını 1983 yılında aynı fakültede tamamladı. 1995 yılında Profesör olarak atandığı bölümde halen çalışmaktadır. Mimari tasarım ve psikoloji ve konut konularında dersler vermektedir. Konut, gecekondular, yerleşmeleri, deprem, konut ve kadının rolü, çevresel çalışmalar ve mimarlık eğitimi konularında çok sayıda çalışması ve yayını vardır.

Azime Tezer

Istanbul Teknik Üniversitesi, tezera@itu.edu.tr

İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Doçent olarak görevlidir. 1993 yılında doktora araştırması için Avustralya New South Wales Üniversitesi, Ulaştırma Bölümü'nde yedi ay süreli; 2003-2005 yılları arasında misafir öğretim üyesi olarak ABD Massachusetts Üniversitesi-Amherst'de, Ekolojik Kentler Projesi'nde UNESCO Keizo Obuchi Araştırma Bursu ile araştırma yapmıştır. Şehir planlama sürecinde ekolojik planlama politikaları, doğal tehlike risklerinin azaltılmasında şehir planlama uygulamaları, arazi kullanımı ve ulaşım etkileşimi konularında yayın ve araştırmaları bulunmaktadır.

Reyhan Genli Yiğiter

Istanbul Teknik Üniversitesi, yigiter@itu.edu.tr

Üniversite eğitimini 1987 yılında İTÜ Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü'nde tamamladı. Yüksek Lisans derecesini 1990 yılında, Doktora derecesini "Şehir Planlama Sürecinde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Olanaklarının Değerlendirilmesi" başlıklı tezi ile 1998 yılında aldı. 1989 yılından itibaren araştırma görevlisi olarak çalıştığı Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü'ne 1999

yılında yardımcı doçent olarak atandı. 1998 yılından beri European Network for Housing Research üyesidir. Şehir planlama, şehirselleştirme, şehir planlamada coğrafi bilgi sistemleri, şehirselleştirme açık mekanlar ve şehirselleştirme koruma konularında çalışmaları ve yayınları bulunmaktadır.

Zeynep Günay

Istanbul Teknik Üniversitesi, gunayz@itu.edu.tr

Haziran 2001'de ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu. Ocak 2004'te İTÜ Şehir Planlama Yüksek Lisans Programı'nı, 2006 yılında Cardiff University M.Sc. in Regeneration Studies programını tamamlayarak iki yüksek lisans derecesi aldı. İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Doktora Programında tamamladığı Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği başlıklı tezi ile Şubat 2011 tarihinde doktor unvanı kazandı. 2001 yılından itibaren Araştırma Görevlisi olarak görev yaptığı aynı bölümde 2011 yılında Öğretim Görevlisi olarak atandı. Temel ilgi alanları kentsel koruma, koruma ve kültür-odaklı yeniden canlandırma politikaları ve uygulamalarıdır.